

Національний університет «Запорізька політехніка»
Факультет соціальних наук
Кафедра журналістики

Пояснювальна записка
до кваліфікаційної роботи магістра

**на тему «Особливості дотримання професійних журналістських стандартів
у запорізьких онлайн-медіа під час війни»**

Виконала: студентка II курсу, групи СН-313м
Спеціальності 061 «Журналістика»
(шифр і назва спеціальності)

Наливайко Олександра Сергіївна
(прізвище та ініціали)

Керівник: к.н.соц. ком., доц. Островська Н.В.
(прізвище та ініціали)

Рецензент: к.філол. н., доцент, доцент
кафедри журналістики ЗНУ
Мірошніченко П.В.
(прізвище та ініціали)

НУ «ЗАПОРІЗЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

Факультет соціальних наук

Кафедра журналістики

Освітній ступінь магістр

Спеціальність: 061 «Журналістика»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри СА

«15» 09 2024 року

Братко І. І.

ЗАВДАННЯ

на кваліфікаційну роботу магістра студентки групи СН-313м

Наливайко Олександр Сергійович

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «Особливості дотримання професійних журналістських стандартів у запорізьких онлайн-медіа під час війни»

керівник роботи к.н.соц.ком., доц. Островська Н.В.

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом Національного університету «Запорізька політехніка»
від «02» 09 2024 року № 364

2. Строк подання студентом роботи 20. 11. 2024

3. Вихідні дані для роботи: праці таких науковців, як М. Тимошик, Л. Супрун, А. Сенюк, С. Кость, О. Голуб, В. Сорока, В. Винник-Остапишин, а також таких медіакритиків як О. Довженко, І. Куляє, С. Остапа, Є. Бриж, Д. Чоповський та ін.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які належить розробити):

1. Професійні стандарти новинної журналістики

1.1. Поняття журналістських стандартів

1.2. Основні стандарти подання інформації

2. Специфіка дотримання журналістських стандартів: медіакритичний дискурс

2.1. Зміна підходів до дотримання стандартів новинних журналістів під час війни

2.2. Порушення та недоцільне дотримання журналістських стандартів під час висвітлення бойових дій

3. Проблема дотримання професійних журналістських стандартів у запорізьких онлайн-медіа під час війни

3.1. Програма контент-аналітичного дослідження рівня дотримання стандартів журналістики в регіональних медіа

3.2. Дослідження рівня дотримання стандартів журналістики у запорізьких онлайн-медіа у 2022 році

3.3. Дослідження рівня дотримання журналістських стандартів у регіональних онлайн-медіа Запоріжжя у 2024 році

5. Перелік графічного матеріалу:

6. Консультування розділів роботи

Розділ	Консультант	Завдання видав		Завдання прийняв	
		підпис	Дата	підпис	дата
Вступ	Островська Н.В.		27.10.23		27.10.23
I	Островська Н.В.		11.03.24		11.03.24
II	Островська Н.В.		10.05.24		10.05.24
III	Островська Н.В.		07.06.24		07.06.24
Висновки	Островська Н.В.		04.11.24		04.11.24

7. Дата видачі завдання: «06» жовтня 2023 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітки
1	Збір та систематизація матеріалу	жовтень 2023	
2	Аналіз журналістскознавчого матеріалу	листопад 2023	
3	Написання вступу	грудень 2023	
4	Написання розділу 1	березень 2024	
5	Написання розділу 2	травень 2024	
6	Написання розділу 3	липень 2024	
7	Написання висновків	жовтень 2024	
8	Оформлення роботи	листопад 2024	
9	Захист роботи	грудень 2024	

Студент

(підпис)

Наливайко О.С.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Островська Н.В.

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1. ПРОФЕСІЙНІ СТАНДАРТИ НОВИННОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ.....	14
1.1. Поняття журналістських стандартів.....	14
1.2. Основні стандарти подання інформації.....	19
РОЗДІЛ 2. СПЕЦИФІКА ДОТРИМАННЯ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ СТАНДАРТІВ: МЕДІАКРИТИЧНИЙ ДИСКУРС.....	25
2.1. Зміна підходів до дотримання стандартів новинних журналістів під час війни.....	25
2.2. Порухення та недоцільне дотримання журналістських стандартів під час висвітлення бойових дій.....	39
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМА ДОТРИМАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ СТАНДАРТІВ У ЗАПОРІЗЬКИХ ОНЛАЙН-МЕДІА ПІД ЧАС ВІЙНИ.....	46
3.1. Програма контент-аналітичного дослідження рівня дотримання стандартів журналістики в регіональних медіа.....	46
3.2. Дослідження рівня дотримання стандартів журналістики у запорізьких онлайн-медіа у 2022 році.....	54
3.3. Дослідження рівня дотримання журналістських стандартів у регіональних онлайн-медіа Запоріжжя у 2024 році.....	66
ВИСНОВКИ.....	82
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	94
ДОДАТКИ.....	112

РЕФЕРАТ

Текст кваліфікаційної роботи «Особливості дотримання професійних журналістських стандартів у запорізьких онлайн-медіа під час війни» становить 93 сторінки. Для виконання дослідження опрацьовано 137 джерел.

Об'єктом дослідження є новинні стрічки запорізьких онлайн-медіа: інтернет-видання «061 Сайт міста Запоріжжя», сайт «Vgorode. Запоріжжя», онлайн-медіа «Перший Запорізький», онлайн-портал «ЗаБор» та інформаційно-аналітичний портал «Акцент».

Предмет дослідження – особливості дотримання журналістських стандартів під час війни.

Метою роботи є визначення особливостей дотримання журналістських стандартів запорізькими онлайн-медіа під час війни, спричиненої повномасштабним вторгненням РФ в Україну.

Реалізація мети передбачає виконання таких **завдань**:

- визначити поняття журналістських стандартів;
- розглянути основні стандарти подачі інформації;
- з'ясувати, як змінилися підходи до дотримання стандартів новинних журналістів під час війни;
- проаналізувати типові порушення стандартів новинного журналіста у воєнний час;
- розробити програму контент-аналітичного дослідження рівня дотримання стандартів журналістики в регіональних медіа;
- дослідити рівень дотримання стандартів у запорізьких онлайн-медіа у 2022 і 2024 роках
- порівняти результати досліджень рівня дотримання стандартів у регіональних Запорізьких онлайн-виданнях

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети у процесі дослідження застосовувалися такі методи: аналізу та синтезу під час вироблення наукової концепції, семантичний метод, контент-аналіз, індукцію, дедукцію та метод спостереження.

Методологічна й теоретична основа роботи. Поняття та історіографію журналістських стандартів досліджували М. Тимошик і А. Сенюк. Різницю між іноземними та українськими підходами до визначення та комплексного впорядкування стандартів журналістики вивчали М. Тимошик і Т. Приступенко. В. Сорока зі свого боку детально описав іноземні практичні підходи. Л. Супрун, А. Сенюк, О. Голуб і В. Винник-Остапишин, а також медіакритик Д. Чоповський детально описали у своїх роботах і розроблених посібниках сутність і принципи дотримання стандартів новинної журналістики.

З 2014 року переосмислювали підходи до стандартів науковець С. Кость і медіаексперт І. Куляс. І. Куляс разом з О. Довженко, Я. Зубченком, С. Остапою та Є. Брижом продовжують досліджувати українській медіапростір та особливості дотримання журналістських стандартів уже під час повномасштабного вторгнення.

Під час розробки принципів дослідження автор спирався на напрацювання ГО «Детектор медіа», «Інститут масової інформації» та Комісії з журналістської етики.

Наукова новизна дослідження полягає в створенні авторського підходу до дослідження рівня дотримання професійних стандартів журналістики. Проведено дослідження та виявлено типові порушення, яких припускаються запорізькі онлайн-медіа.

Сфера застосування. Матеріали роботи можуть бути використані під час подальших наукових розробок, а також при підготовці лекційних та практичних занять з курсів «Теорія журналістики», «Журналістська етика». Також було

створено своєрідний чекліст для перевірки новинного матеріалу перед публікацією: чи дотримано професійні стандарти під час його підготовки.

**ПРОФЕСІЙНІ СТАНДАРТИ НОВИНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ,
ЖУРНАЛІСТСЬКІ СТАНДАРТИ, ВИСВІТЛЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ,
ОПЕРАТИВНІСТЬ, ТОЧНІСТЬ, ДОСТОВІРНІСТЬ, БАЛАНС ДУМОК,
ВІДОКРЕМЛЕННЯ ФАКТІВ ВІД КОМЕНТАРІВ, ПОВНОТА
ІНФОРМАЦІЇ**

ВСТУП

З огляду на стрімкий прогрес у галузях інформаційних технологій, комунікацій та науково-технічного розвитку, процес роботи з інформацією стає дедалі складнішим, а ризики її викривлення або спотворення зростають. Інтенсивне впровадження нових технологій спричиняє збільшення обсягів даних, які потребують обробки, аналізу та ґрунтовної перевірки на достовірність. В умовах такого динамічного інформаційного середовища надзвичайно важливо забезпечити правильну передачу фактів, уникати маніпуляцій і помилок, оскільки навіть незначне спотворення інформації може призвести до серйозних наслідків у різних сферах суспільного життя.

Для того, щоб українська журналістика якісно виконувала свої функції, журналісти виробили певні правила роботи з інформацією – професійні стандарти журналістики. Проте, працюючи із деякими суперечливими темами, потрібно приділяти більше уваги специфіці та доцільності дотримання окремих стандартів.

Останні роки перед українськими журналістами постала необхідність адаптації журналістських стандартів до висвітлення воєнної тематики. Адже війна ускладнює всі сфери соціального життя, зокрема й роботу журналістів. До того ж воєнні конфлікти часто стають приводом для поширення ворожих наративів, фейків і маніпуляцій.

Одним зі значущих факторів, що погіршує ситуацію під час гібридної війни, є некоректний підхід до висвітлення подій у медіа. Попри складні умови воєнного часу право громадян на доступ до правдивої та об'єктивної інформації залишається одним із головним. Ця інформація, як і в мирний час, повинна відповідати високим стандартам професійної журналістики.

Водночас журналісти мають враховувати специфіку роботи в умовах війни, дотримуючись певних адаптованих правил, які враховують особливості

українського медіаконтексту та воєнного стану в цілому. Недотримання стандартів створює небезпеку перетворення медіа на інструмент пропаганди або навіть на її творців.

Сучасні виклики, зокрема поява нових комунікаційних стратегій, швидкий розвиток можливостей соціальних мереж та месенджерів, а також критично низький рівень медіаграмотності серед значної частини населення значно посилюють ризик впливу маніпулятивних та пропагандистських наративів. Складність ситуації вимагає від журналістів особливої відповідальності та глибокого розуміння як загальних стандартів професії, так і специфічних викликів, що виникають під час війни.

Міжнародні професійні стандарти журналістики створені для того, щоб не лише регулювати діяльність медіа, а й ставати ефективним провідником для журналістів у світ незалежного всебічного висвітлення дійсності. Проте під час безпосередніх воєнних дій та умов інформаційної війни етичні стандарти зазнають певних змін у форматі їх дотримання.

Для того, щоб деяка суперечлива інформація, пов'язана з цими темами, не призводила до непорозуміння, паніки або маніпулювання, потрібно дотримуватись професійних стандартів та водночас зважати на специфіку й доцільність дотримання в кожній конкретній ситуації.

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю теоретичного осмислення практики висвітлення суперечливих тем, визначення особливостей дотримання професійних стандартів новинного журналіста в запорізьких онлайн-медіа та створенням рекомендацій щодо удосконалення цього аспекту роботи онлайн-медіа.

Метою роботи є визначення особливостей дотримання журналістських стандартів запорізькими онлайн-медіа під час війни, спричиненої повномасштабним вторгненням РФ в Україну.

Реалізація мети передбачає розв’язання таких **завдань**:

- 1) визначити поняття журналістських стандартів;
- 2) розглянути основні стандарти подачі інформації;
- 3) з’ясувати, як змінилися підходи до дотримання стандартів новинних журналістів під час війни;
- 4) проаналізувати типові порушення стандартів новинного журналіста у воєнний час;
- 5) розробити програму контент-аналітичного дослідження рівня дотримання стандартів журналістики в регіональних медіа;
- 6) дослідити рівень дотримання стандартів у запорізьких онлайн-медіа у 2022 і 2024 роках;
- 7) порівняти результати досліджень рівня дотримання стандартів у регіональних Запорізьких онлайн-виданнях.

Об’єкт дослідження – новинні стрічки запорізьких онлайн-медіа: інтернет-видання «061 Сайт міста Запоріжжя» [1], сайт «Vgorode. Запоріжжя» [136], онлайн-медіа «Перший Запорізький» [81], онлайн-портал «ЗаБор» [82] та інформаційно-аналітичний портал «Акцент» [56].

Предмет дослідження – особливості дотримання журналістських стандартів під час війни.

Методи дослідження. У роботі використано поєднання наукових підходів та принципів, які дали змогу комплексно та всебічно дослідити журналістські стандарти як інструмент розвитку якісної журналістики, а також оцінити рівень їх дотримання у запорізьких онлайн-медіа. Зокрема, автором найбільш широко використано методи аналізу та синтезу під час вироблення наукової концепції, семантичний метод, контент-аналіз, індукцію, дедукцію та метод спостереження. Зокрема, використовуючи семантичний метод, досліджено структуру поняття «журналістські стандарти». На основі контент-аналізу проаналізовано наповнення новинних стрічок на сайтах онлайн-медіа Запоріжжя.

За допомогою методу спостереження схарактеризовано типові порушення в українських онлайн-медіа в цілому.

Методологічна і теоретична основа роботи. Поняття та історіографію журналістських стандартів досліджували М. Тимошик [108] і А. Сенюк [100]. Різницю між іноземними та українськими підходами до визначення та комплексного впорядкування стандартів журналістики вивчали М. Тимошик [108] і Т. Приступенко [89]. В. Сорока [104] зі свого боку детально описав іноземні практичні підходи. Л. Супрун [106], А. Сенюк [100], О. Голуб [25] і В. Винник-Остапишин [22], а також медіакритик Д. Чоповський [119] детально описали у своїх роботах і розроблених посібниках сутність і принципи дотримання стандартів новинної журналістики.

З 2014 року переосмислювали підходи до стандартів науковець С. Кость [64] і медіаексперт І. Куляс [68]. І. Куляс разом з О. Довженком [30; 31; 102], Я. Зубченком [51], С. Остапою [84] та Є. Брижом [8] продовжують досліджувати український медіапростір та особливості дотримання журналістських стандартів уже під час повномасштабного вторгнення.

Під час розробки принципів дослідження автор спирався на напрацювання ГО «Детектор медіа» [28], Інституту масової інформації [55] та Комісії з журналістської етики [63].

Наукова новизна дослідження полягає в створенні авторського підходу до дослідження рівня дотримання професійних стандартів журналістики. Проведено дослідження та виявлено типові порушення, яких припускаються запорізькі онлайн-медіа.

Практичне значення одержаних результатів. Матеріали роботи можуть бути використані під час подальших наукових розробок, а також при підготовці лекційних та практичних занять з курсів «Теорія журналістики», «Журналістська етика». Також було створено своєрідний чекліст для перевірки новинного

матеріалу перед публікацією: чи дотримано професійні стандарти під час його підготовки.

Апробація результатів роботи. Апробація роботи була здійснена на науково-практичній конференції викладачів і студентів НУ «Запорізька політехніка», присвяченій «Тижневі науки» (Запоріжжя, 2020); на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі» (Запоріжжя, 2022 р.); а також на V Всеукраїнській науково-практичній конференції «Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі» (Запоріжжя, 2024 р.).

Публікації. За результатами наукових досліджень було надруковано тези:

1. Наливайко О.С., Островська Н.В. Проблема порушення журналістських стандартів під час висвітлення бойових дій. *Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі»* (м. Запоріжжя, 2 листопада 2022 р.) / редкол.: В.Л. Погребна, В.В. Кузьмін, Н.В. Островська, Т.О. Бородулькіна та ін. Електрон. дані. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2022. С. 154–158.

2. Наливайко О.С. Баланс думок під час висвітлення конфліктно-чутливих тем у медіа. *Тиждень науки-2023. Факультет соціальних наук. Тези доповідей науково-практичної конференції*, Запоріжжя, 24–28 квітня 2023 р. / Редкол. : Вадим Шаломєєв (відпов. ред.) Електрон. дані. Запоріжжя : НУ «Запорізька політехніка», 2023. С. 171–173.

3. Наливайко О., Островська Н. Телемарафон «Єдині новини»: проблема дотримання журналістських стандартів. *Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Суспільство і особистість у сучасному комунікаційному дискурсі»*, м. Запоріжжя, 14–15 трав. 2023 р. Запоріжжя, 2024. С. 207–211.

Структура роботи. Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. У вступі описано рівень

актуальності роботи, окреслюються мета, завдання, об'єкт та предмет дослідження, його наукова новизна, теоретичне та практичне значення.

Перший розділ наукової роботи присвячено загальному аналізу професійних стандартів новинного журналіста. Зокрема, у першому підрозділі першого розділу визначається поняття журналістських стандартів, описується історія їх запровадження в Україні та різниця між українським і світовим підходом до їх визначення. У другому підрозділі першого розділу детально розглядаються основні стандарти подачі інформації.

Другий розділ наукової роботи присвячено дослідженню специфіки дотримання журналістських стандартів, зокрема її розуміння в медіакритичній спільноті. У першому підрозділі другого розділу виявлені зміни підходів до дотримання стандартів новинних журналістів під час війни. У другому підрозділі другого розділу аналізуються типові порушення стандартів новинного журналіста у воєнний час.

Третій розділ присвячено дослідженню проблем дотримання професійних журналістських стандартів у запорізьких онлайн-медіа під час війни. У першому підрозділі третього розділу представлено авторську програму контент-аналітичного дослідження рівня дотримання стандартів журналістики в регіональних медіа. У другому підрозділі третього розділу досліджується рівень дотримання стандартів у матеріалах інтернет-видання «061 Сайт міста Запоріжжя» [1], сайту «Vgorode. Запоріжжя» [136], онлайн-медіа «Перший Запорізький» [81], онлайн-порталу «ЗаБор» [82] та інформаційно-аналітичного порталу «Акцент» [56].

У висновках підбито загальні підсумки дослідження. Обсяг роботи – 93 сторінки. Список використаної літератури містить 137 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ПРОФЕСІЙНІ СТАНДАРТИ НОВИННОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

1.1. Поняття журналістських стандартів

Для того, аби стати професіоналом у будь-якій сфері діяльності, потрібно дотримуватися певних норм, правил і стандартів. У журналістів також є звід норм, які регулюють їх професійну діяльність. За М. Тимошиком, журналістські стандарти – це комплексний набір критеріїв, принципів та правил, спрямований на професійних журналістів та всіх, хто залучений у діяльність засобів масової інформації, ці норми формуються на основі загальноприйнятих міжнародних і національних кодексів, а також редакційних етичних документів, таких як посібники, рекомендації, вказівки [108, 38].

На думку В. Винник-Остапишин, уся інформація, що пропонують медійники для широкого загалу, повинна відповідати шести професійним стандартам журналістики. Це оперативність, точність, достовірність, повнота у викладі інформації, відокремлення фактів від коментарів та оцінок і баланс думок [22].

А. Сенюк, розглядаючи історіографію питання, дійшов висновку, що журналістські стандарти формувалися зусиллями численних поколінь медійників протягом багатьох десятиліть, і навіть століть. В Україні ж за роки незалежності лише окремі медіаорганізації та телеканали розробляли власні професійні настанови, переважно орієнтуючись на загальновизнані міжнародні кодекси та правила. Адже для того, аби залишити радянські концепції в минулому й сформувати нові власно українські, і що важливо, демократичні стандарти, які задовольняють український медіаконтекст, потрібно багато зусиль [100].

За спостереженням С. Костя, зміни розпочалися лише тоді, коли українські журналісти почали відстоювати своє право на реальну свободу слова, але вдалося

це їм не одразу. Після того, як Україна здобула незалежність, у Конституції держави було зазначено, що цензура заборонена (стаття 15) [64, 168]. Проте редакції все одно потерпали від політичного тиску та погроз. Через це дотримання журналістських стандартів відходило на другий план або ж зовсім не вважалося необхідним. Журналісти працювали згідно з редакційною політикою, яка зі свого боку мала задовольняти запити власників і брати до уваги запропоновані владою «темники» [100].

Одним з найвагоміших кроків до реальної свободи слова став власний редакційний статут «5 каналу», який створився за угодою власників та самої редакції перед виборами президента у 2004 році. Така ініціатива була підтримана не багатьма медіа. Але згодом прийняття редакційного статуту стало вимогою законодавства України [36]. У 2022 році ця норма знову була зазначена в новому законі «Про медіа», що нині регулює журналістську діяльність (стаття 35) [90].

У 2007 році держави-учасниці ОБСЄ рекомендували журналістам «прийняття добровільних професійних норм, самоконтролю видань та інших належних механізмів, які гарантують підвищення професіоналізму, достовірності та дотримання етичних норм у журналістському середовищі». Вони дійшли висновку, що редакційні стандарти розробляються з метою забезпечення справедливості, неупередженості та точності, а також відображення широкого спектра думок та зауважень на користь суспільства. У своїх рекомендаціях вони наполягають, що одна з найважливіших функцій медіа – донесення до громадськості інформації та різних поглядів на неї. Інформування не має бути причетним до комерційно-вигідного висвітлення питань. За міжнародними нормами та стандартами у сфері свободи медіа визнають, що будь-які редакційні питання та рішення формуються та ухвалюються власне журналістами, а не органами державної влади. З метою відповідності принципам журналістської етики та завоювання суспільної довіри союзи та асоціації журналістів мають зберігати незалежність від державної влади. Дотримання стандартів

журналістської етики повинне цінуватися, адже завдяки цьому медіа стають більш незалежними, підвищують рівень довіри до себе та сприяють посиленню громадської підтримки [118, 173].

Проте в дослідженні, опублікованому «Телекритикою», яке проводили студенти-магістранти спеціальності «Журналістика» Могиллянської школи журналістики у жовтні-листопаді 2019 року в межах курсу «Журналістська етика» зауважується, що наявність редакційного статуту не є гарантом дотримання журналістських стандартів та етичних норм. Сучасна журналістика заточена, по-перше, на інформування суспільства. Через популяризацію інформаційних онлайн-порталів у журналістиці відбуваються постійні перегони за оперативністю. Конкуренція настільки висока, що більшість журналістів підтверджують, що дозволяють собі нехтувати якістю інформації заради оперативності [4].

Відповідно до закону «Про медіа» редакційні угоди повинні відповідати Кодексу професійної етики українського журналіста, у якому подаються й описуються правила дотримання журналістських стандартів [90].

Проте за аналізом М. Тимошика, сам кодекс можна вважати неповним, адже в ньому не репрезентовано національні особливості українського медіапростору: автори не зважали на історичні передумови розвитку української журналістики та не вклали у кодекс норм, які могли б спростити перехід від тоталітарної журналістської традиції до демократичної. Згідно з рекомендацією дослідника, найкращим рішенням було б переосмислити в кодексі думки журналістів у еміграції (І. Огієнко, Є. Онацький, А. Животко) [108, 47–48].

Узагальнюючи думки українських науковців, М. Тимошик каже, що порівняно з українськими кодексами етики та редакційними статутами стандарти та положення в зазначених вище документах подаються ширше і розглядають більше окремих випадків [108, 47–48].

М. Тимошик зазначає, що міжнародні та вітчизняні стандарти не мають суттєвих розбіжностей, оскільки українська журналістика перейняла досвід найвпливовіших і найстарших медіа світу. Завдяки їх базі вона отримала змогу не тільки орієнтуватися на загальноприйнятні норми, а й переробляти правила під власну ситуацію у країні [108, 47–48].

Порівняно з іншими світовими кодексами дослідник зауважує меншу структурованість і логічність українського кодексу, а також певну неповність: усього 19 статей проти, наприклад, аж 3 розділів «Кодексу етики журналістів Чехії», що науковцем названо лаконічним [108, 48].

Тому доцільно було б звертати увагу на те, як працюють із журналістськими стандартами провідні світові видання.

За кордоном журналістські стандарти представлені насамперед в етичних кодексах та в редакційних статутах. Наприклад, Кодекс професійної етики Товариства професійних журналістів (США) [133], Кодекс етики для газет та їх співпрацівників, що був прийнятий головними редакторами агентства «Associated Press» [132], відомі принципи діяльності BBC [134], Кодекс журналістської етики Асоціації польських журналістів (SDP) [131]. Принципи, зазначені в цих документах, допомагають журналістам працювати якнайбільш об'єктивно.

Наприклад, за твердженням Т. Приступенко, у десяти проаналізованих нею кодексах відображена норма про моральні аспекти відносин журналіста і роботодавця, а в українському – ні. Згідно з її дослідженням у понад двадцяти іноземних кодексах зазначено правила, що передбачають відповідальність журналіста за шкоду, завдану травмуючою поведінкою під час збору інформації; стандарти про відсутність прихованої реклами; статті, які регулюють і вказують статус власне кодексу. Подібних норм не зазначено в Кодексі етики українського журналіста. Відповідних до них немає і серед професійних стандартів журналістики [89].

О. Васіна взагалі ставить під сумнів актуальність Кодексу етики українського журналіста під час війни, адже останнє оновлення кодексу відбулось ще у 2013 році, до початку воєнної агресії Росії на Сході України [14].

М. Тимошик також каже про часті випадки порушень загальних і окремих стандартів українськими медіа. Здебільшого це спричинено неспроможністю боротися з політичним тиском, погрозами або пострадянським менталітетом. Окрім того, не кожен журналіст хоче і може ставити інтереси громадськості вище за власні [108, 49–50].

Отже, журналістські стандарти є важливими складниками створення цивільних відносин між владою, журналістикою і громадськістю. Це сукупність норм та принципів поведінки журналіста, викладених у професійних кодексах. Журналістські стандарти створені як рекомендації для розв'язання таких питань: етичні дилеми, маніпуляції, конфлікт інтересів. Вони пропонують журналістам алгоритми дій і слугують інструментами саморегуляції [115, 64].

Проте вони не є законами, порушивши які, журналіст має сплатити штраф або сісти за ґрати. Стандарти журналістики створені для того, щоб полегшити журналістську працю, а не поставити її в жорстокі рамки. Водночас ідеальне дотримання стандартів і етичних норм можливе лише за умови мирних обставин, а не війни, тиску і погроз, з якими український журналіст стикається на території нашої держави. У таких випадках журналістські стандарти редагуються та підлаштовуються під окремі ситуації та характерне середовище, з яким працюють журналісти.

1.2. Основні стандарти подання інформації

Для того, щоб забезпечити неупередженість у своїх матеріалах, журналісти дотримуються стандартів професійної діяльності, кожен з яких має свою певну специфіку. За словами В. Винник-Остапишин, професійні та етичні стандарти журналістики об'єднують принципи загальнолюдської моралі та ефективної роботи в умовах специфічних викликів, з якими стикаються журналісти. Ці стандарти представлені у вигляді рекомендацій, спрямованих на розв'язування проблемних питань, зокрема конфліктів інтересу, етичних дилем та маніпуляцій [22].

Розглянемо детальніше сутність кожного стандарту. У практичному посібнику від Інституту масової інформації зазначено, що оперативність, найголовніше, передбачає якнайшвидше висвітлення актуальних подій. Цей стандарт має вирішальне значення для новин, від яких залежить життя та безпека людей. Це стосується зокрема повідомлень про військові дії, кліматичні кризи та екологічні катастрофи [25, 29].

Як стандарт журналістики оперативність не зазнає критики. Проте науковці та практики вважають непрофесійним нехтувати іншими стандартами заради одного. Найбільшим успіхом у висвітленні новин відрізняються онлайн-медіа, які в гонитві за рейтингом не перевіряють інформацію, чого потребує такий стандарт, як точність [25, 30].

Л. Супрун вважає, що наявність неактуальних, застарілих, вже не цікавих аудиторії матеріалів знижує рейтинг видання або телеканалу [106]. Адже аудиторія потребує своєчасної інформації. Найважливіше в цьому стандарті – не відкладати на «потім» [25, 30].

Проте В. Здоровега доцільно зауважує, що реалізація стандарту оперативності не є єдиною запорукою актуальності матеріалів. Для аудиторії важливими є не тільки швидко підготовлені інформаційні матеріали про події

сьогодення, але й історико-публіцистичні статті, наукові й економічні дослідження, філософські роздуми, а також практично-господарські рекомендації [44, 17].

Світові найстарші медіахолдинги та інформаційні агентства під час пошуку розв'язання конфлікту між стандартами оперативності та точності дійшли логічного і простого висновку. Якщо журналісти хочуть подати важливу інформацію якнайоперативніше, але для перевірки всіх фактів чи пошуків необхідних коментарів бракує часу, потрібно вказати, що саме наразі відсутнє. Також слід інформувати аудиторію про подальші зусилля, спрямовані на пошук і перевірку наявних даних [25, 30].

Стандарт точності означає, що кожен поданий факт має відповідати дійсності, а будь-яка думка повинна бути процитована дослівно та в межах свого первинного контексту [25, 24]. Л. Супрун наголошує, що цей стандарт заперечує спотворення первинного змісту інформації [106]. За В. Різуном, кореспондент повинен пам'ятати, що відповідальність за точність своїх відео або текстів несе лише він сам. Якщо точність нової інформації перевірити не можливо, то найдоречнішим варіантом буде відмовитися від такого матеріалу [96, 11].

У посібнику «Засоби масової інформації: професійні стандарти, етика та законодавчі норми» для журналістів-практиків зазначена важлива думка: чим більш сенсаційною чи скандальною є інформація, тим ретельнішою і глибшою має бути її перевірка [42, 24].

Найкраще правило для дотримання стандарту точності звучить так: усі висновки повинні обґрунтовуватись перевіреними фактами [119].

Для того, щоб забезпечити точність цитаті, потрібно дослівно відтворити її в тексті; у відео- та аудіоматеріалах використовується пряма мова. Коригувати цитати заборонено. Єдиний виняток – це ситуація, коли обсяг цитати перевищує дозволений розмір матеріалу. Тоді можна скоротити, але за умови, що зміст залишиться незмінним і видалення певного шматка не спотворюватиме основну

думку [25, 23]. Якщо журналісту стало відомо про помилку в його матеріалі, він має негайно його спростувати [119].

За В. Здоровогою, бути учасником або спостерігати за подією, про яку потрібно розповісти аудиторії, не завжди можливо. Тому найважливіше, що потрібно пам'ятати, щоб правильно реалізовувати стандарт достовірності – це перевіряти джерела інформації [44, 82].

Л. Супрун зазначає, що у журналіста є право використовувати анонімне джерело, але воно досить обмежене. Крім того, використання такого джерела має бути підтверджено суспільним інтересом. А вся редакція має бути впевнена в першоджерелі [106].

Узагальнюючи думку медіапрактиків, укладачі посібнику від ІМІ застерігають, що соціальні мережі можуть завдати більше шкоди, ніж користі в перевірці або пошуку інформації. Для підтвердження новин, знайдених у соціальних мережах, найкращими варіантом буде перевірити їх в офіційних структурах [25, 16], адже часто при роботі з соціальними мережами журналісти стикаються із заздалегідь маніпулятивно сформованими повідомленнями особами, які або ставлять собі за мету спотворення інформації, або не мають достатнього рівня компетенції [25, 55–56].

У посібнику ІМІ для того, щоб допомогти журналістам реалізувати стандарт повноти інформації, наведено рекомендацію науковців та медіаекспертів: перевіряти свої матеріали запитаннями: що відбулось? (що говорив?); хто зробив? (хто говорив?); де відбулось? (де говорив?); коли відбулось? (коли говорив?); як відбулось? (за яких обставин говорив?) [25, 26].

Л. Супрун також зауважує, що журналіст повинен враховувати деталі й контекст, у якому розглядається певне питання або подія. Крім того, усі потенційно незнайомі споживачу терміни мають бути розшифровані та пояснені [106].

За спостереженнями новинних журналістів та науковців, наведених у посібнику від Інституту масової інформації, пошук експертної думки має проходити дуже чіткий відбір. Адже, навіть добре зарекомендувавши себе в минулому, джерело може бути підкуплене або транслювати неправдиві, підкинуті кимось тези [25, 27].

Інформація, що надається як бекграунд до новини, є важливим складником матеріалу. Вона може суттєво вплинути на сприйняття аудиторією самої події і навіть здатна змінити їхнє ставлення до неї. Саме тому важливе значення для реалізації однієї з основних функцій журналістики – формування громадської думки – має ретельно підібрана інформація для бекграунду і формат його подання [25, 28].

Баланс думок, як стандарт журналістики, гарантує об'єктивне та всебічне висвітлення подій. Його дотримання дозволяє уникнути упередженості та забезпечити аудиторію можливістю отримати різноманітні погляди на подію. В. Сорока додає, зберігати баланс потрібно не лише в матеріалах, що зосереджують увагу на конфліктах, а й у будь-яких неоднозначних новинах [104].

Важливим аспектом дотримання балансу думок є легітимність і рівнозначність коментарів. Тобто потрібно обирати, по-перше, людей, чий професіоналізм та компетенція є рівнозначними. Наприклад, шкоду і користь вакцинації мають коментувати або два лікарі, або дві домогосподарки, але в жодному разі не лікар і домогосподарка.

По-друге, обрані вами експерти мають дійсно об'єктивно висвітлити ту чи іншу тему. Особисто журналіст повинен дотримуватись максимальної неупередженості та не має права маніпулювати думкою експертів на користь якоїсь зі сторін [54, 216].

Існують також групи новин, коли допускається пом'якшення ставлення до важливості дотримання балансу думок: статистика, наукові досягнення, новини, що базуються на фактажі, якщо їх можна вважати «неконфліктними». Проте

науковці зауважують, що під час роботи з такими темами потрібно більш детально сфокусуватися на таких стандартах, як достовірність і точність [25, 12].

Новинні журналісти також наполягають на тому, що баланс повинен бути не лише в думках і точках зору, а й в інших аспектах їх роботи з контентом. Гендерний баланс експертів, увага до всіх аспектів суспільної дійсності та пропорційне співвідношення між центральними й регіональними новинами також мають бути пріоритетними при висвітленні подій [25, 13].

Узагальнюючи доволі консервативні наукові думки автори посібника «Засоби масової інформації: професійні стандарти, етика та законодавчі норми» кажуть про те, що в інформаційній журналістиці кореспондент взагалі не повинен коментувати факти та події. Якщо ж він вирішує дати власну оцінку новині, необхідно чітко позначити, кому яка теза належить. Навіть більше, згідно зі стандартом відокремлення фактів від коментарів не можна ігнорувати факти або події, які не підтверджують авторської позиції [42, 39].

У посібнику також надано важливе доповнення до стандарту відокремлення фактів від коментарів: заборону підміняти жоден з фактів емоціями. Адже сучасна журналістика не має ставати пропагандою, тому емоційність або збільшення важливості однієї думки є неприпустимим. Дослідники вважають, що головним принципом цього стандарту є надання аудиторії права самостійно аналізувати інформацію, а журналіст лише повинен надати всі необхідні дані для роздумів [42, 38].

Л. Супрун зауважує, що дотримання принципу простоти мови та зрозумілості зображення позбавляє журналіста необхідності пояснення зайвих термінів та розтлумачення наявних фотографій. Будь-яке використання термінів, професіоналізмів, незнайомих аббревіатур, слів іншомовного походження має бути виправдане стилістично. Адже читач не завжди професіонал, він банально може не зрозуміти занадто заумного повідомлення [106].

На думку головного редактора видання «Детектор медіа» Євгена Брижа, з обережністю потрібно використовувати синоніми до слів «сказав»/«розповів», адже більшість з них є стилістично забарвленими та створюють хибне уявлення про статус цитати. Наприклад, слово «заявив» має використовуватись тільки у випадку, коли мала місце бути справжня офіційна заява, а не повсякденний коментар для журналістів [8].

Отже, журналістські стандарти створені найголовніше для того, щоб допомогти журналісту реалізувати свій творчий та професійний потенціал згідно з чинним законодавством України та етичними кодексами журналістської діяльності. Ці стандарти є однаково справедливими для друкованих видань, телебачення, радіо та інтернет-видань. Дотримання журналістських канонів вказує на професіоналізм з боку медіа, повагу до читача та свого авторитету. Будь-який підготовлений для поширення матеріал має пройти так звану перевірку на дотримання стандартів.

РОЗДІЛ 2

СПЕЦИФІКА ДОТРИМАННЯ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ СТАНДАРТІВ: МЕДІАКРИТИЧНИЙ ДИСКУРС

2.1. Зміна підходів до дотримання стандартів новинних журналістів під час війни

Г. Почепцов вважає, що фізичні війни ведуться у фізичному просторі, тоді як інформаційні захоплюють інформаційний [88, 26]. Він характеризує визначення інформаційної війни як атаку інформації на інформацію [87, 5]. Для того, щоб протистояти інформаційним атакам, журналісти повинні розробити стратегію, яка базується на етичних засадах і принципах журналістики.

У науковому і професійному середовищі після окупації Росією Криму, а згодом – і територій Луганської та Донецької областей у 2014 р. велись постійні дискусії про доцільність дотримання деяких професійних стандартів.

Наприклад, у дослідженні, опублікованому в «Телекритиці», яке проводили магістранти зі спеціальності «Журналістика» Могилянської школи журналістики в жовтні-листопаді 2019 року, визначено, що найбільш дискусійним зі стандартів був баланс думок. Адже цей стандарт передбачає висвітлення позицій усіх сторін конфлікту. Однак при висвітленні воєнних подій головним чином визначення цих сторін викликало багато запитань [4].

Більшість журналістів, які були опитані в ході дослідження, погоджувалися, що не можна нехтувати балансом думок під час журналістської роботи. Водночас зазначали, що після початку війни на сході України робити це стало набагато складніше [4].

С. Кость, описуючи журналістську суперечку, так сформував одне з ключових питань: «у кого потрібно брати коментар, щоб збалансувати думки: у

воєнних, які окупували територію, у глав самопроголошених держав, або ж у представників країни агресора, яка це навіть не визнає» [64, 167].

До того ж, як наголошував дослідник, спілкування не лише з українськими воєнними може бути небезпечно для журналіста. А найголовніше, поставало питання доцільності отримання коментарів від агресорів, адже так українські професійні журналісти ставали рупором загарбницької пропаганди [64, 167].

Окрім балансу думок, на той час суттєвої критики (хоч і не прямих законодавчих заборон, про які ми скажемо надалі) зазнавала і необхідність дотримання принципу повноти інформації. Адже більшість інформації, пов'язаної з військом, наприклад, розташування режимних об'єктів, не можна розголошувати навіть у мирний час [35].

До повномасштабної війни С. Кость так підсумовував варіанти позиції медійника: журналіст міг представляти один з трьох типів інформування та комунікації під час гібридної війни. Перший, найменш привабливий варіант, – стати інструментом війни. Другий, якого здебільшого дотримуються закордонні медіа, – обрати нейтральну позицію. Третій – стати інструментом досягнення миру за будь-яку ціну [64, 167–168].

У 2014 році регіональна директорка лондонського Інституту воєнної та мирної журналістики у країнах Західних Балкан Мердіжана Садовіч, яка у 2004 році висвітлювала війну в Боснії, рекомендувала українським медійникам як «відключити емоції»: уявити себе відстороненим іноземним кореспондентом, подивившись на ситуацію збоку, оперуючи лише фактами, а не власними переконаннями [32].

Деякі практики, чії думки узагальнено В. Торбою, навіть до повномасштабного вторгнення РФ в Україну вважали, що дотримання балансу думок журналістами, які є представниками однієї зі сторін конфлікту, було абсурдним і навіть неможливим аспектом діяльності журналіста. Вони

наголошували, що нейтральними можуть вважатися працівники медіа тих країн, що не є стороною конфлікту [23].

У цілому деякі українські та більшість іноземних медійників сходилися в думці, що потрібно розповідати не лише досягнення української сторони, а й помилки керівництва або випадки влучань українських снарядів у об'єкти громадської інфраструктури й приватні домівки. Адже якщо замовчувати ці події, медіа будуть втрачати частину читачів і глядачів. А для зміцнення загального національного духу було надважливо залишати довіру цивільних з тих областей України, де ведуться активні бойові дії [32].

Хоч згідно зі стандартами журналістики ідея нейтралітету могла здаватися журналістам найпривабливішою, С. Кость винайшов іншу, найкращу, на його думку, позицію саме українського журналіста: заради української перемоги й становлення на її території європейських цінностей медіа повинні вести справедливе інформування. Він слушно зауважував, що журналіст здатен залишатися по-справжньому нейтральним лише тоді, коли висвітлює події чи конфлікти за межами своєї країни. Якщо ж українець висвітлює події в Україні, то він має сповідувати інтереси своєї держави й українських цінностей [64, 168].

Повномасштабне вторгнення РФ в Україну припинило будь-які суперечки щодо нейтральності українського журналіста та змінило підходи до реалізації стандартів журналістики, про що ми детально розкажемо далі.

Б. Калініченко вважає, що у журналістів є змога формувати в масовій свідомості оцінні судження щодо певних явищ і фактів, а також впливати на світоглядні орієнтації з метою трансформування системи цінностей. Він дотримується думки, що реалізація основних місій журналістики передбачає високий рівень професіоналізму та відповідальності. Зважаючи на ці вимоги, тепер значна частина українських журналістів спрямовує свої зусилля на зміцнення національних інтересів і дотримується високих моральних і професійних стандартів [58, 60].

Проте дослідник зауважує, що природа медіа залишається подвійною та неоднозначною. З одного боку, вони є інструментом розширення інформаційно-комунікаційного простору. А з іншого – доволі часто можуть сприяти загостренню політичного протистояння. Медіа стають важливою ланкою інформаційної війни. Спеціалізовані служби, політичні та військові структури, олігархи і бізнесмени, сепаратистські та терористичні угруповання завжди активно використовують їх потенціал, формують, розвивають та вдосконалюють алгоритми та методи пропаганди, дезінформації й міфологізації суспільних процесів [58, 259].

На думку Б. Калініченка, взаємодія медіа з великими потоками інформації впливає на міжнародні відносини, державні та приватні процеси формування політичних стратегій та міжнародне обличчя країн, зокрема й України. Конструктивну або деструктивну орієнтацію медіапростору визначає характер інформаційної політики та рівень демократії в суспільстві в цілому. Дослідник вважає, що український інформаційний простір потребує вироблення комплексної глибинної доречної (з обов'язково взятої до уваги російською агресією) стратегії державної комунікаційної політики. Представники українського медіаруху повинні брати участь у посиленні інформаційної безпеки, розробці і запровадженні ефективних інструментів убезпечення українського суспільства від пропагандистських атак та інформаційних загроз [58, 68].

У кабінеті міністрів Ради Європи вважають, що журналісти, редактори та будь-які інші працівники медіа повинні дотримуватися етичних та професійних стандартів, особливо в кризові часи. Головним обов'язком журналістів залишається надання громадянам своєчасної, заснованої на фактах, достовірної та вичерпної інформації. Проте водночас потрібно зважати на тонкощі сприйняття у стресовий кризовий момент [6, 29].

Згідно з поглядами експертів кабінету міністрів Ради Європи, доцільно використовуючи свої широкі можливості, засоби масової інформації навіть

можуть робити позитивні внески в запобігання окремим неоднозначним ситуаціям або їх врегулюванню шляхом сприяння становленню культури толерантності й розуміння [6, 29].

Укладачі посібника з практичними рекомендаціями для роботи журналістів в умовах конфлікту зауважують, що журналістська роль при висвітленні конфлікту зазнає змін та уточнень, а саме – дослідження конфлікту, пояснення ключових його подій, опис зовнішніх обставин та пошук інших точок зору. У контексті українського медіапростору може бути недостатньо звернення до тих самих старих джерел і повторення тих самих причин. Корисною рекомендацією для успішного виконання цього завдання є порада з'ясувати прагнення всіх сторін конфлікту, а також розглянути можливі варіанти деескалації, компромісу чи навіть врегулювання конфлікту [34, 12].

Тому надзвичайно важливо, щоб роль журналіста сприймалася в суспільстві під час конфлікту (та й загалом) крізь призму етичних стандартів, неупередженості та справедливості в роботі [34, 34].

У посібнику зазначають, що для того, щоб цього досягти, потрібно, по-перше, пояснити це всім верствам суспільства (особливо тим, кого така позиція може не задовольнити). А, по-друге, чітко дотримуватися цих принципів під час будь-якого виду своєї діяльності чи то інтерв'ю, чи то написання статті. Незалежність журналіста має залишатися беззаперечною, навіть якщо хтось ставить діяльність медіа під сумнів [34, 34].

Міжнародне журналістське товариство знайшло однозначну відповідь на питання доцільності дотримання стандартів етики та професійності під час висвітлення воєнних дій. В особливий час і особливих умовах дотримуватися їх потрібно особливо. Проте існують певні ремарки формату дотримання під час війни [34, 38].

Медіаексперт О. Довженко зауважує, що медіа, які раніше були готові йти на поступки власним моральним принципам, отримали шанс оновити підходи до

своєї діяльності. Водночас ті, хто роками сумлінно дотримувався журналістських стандартів, тепер мають можливість посилити свій авторитет у суспільстві та завоювати ще більше довіри аудиторії [30].

За результатами регулярного дослідження, що проводить Інститут демократії імені Пилипа Орлика, показники дотримання професійних стандартів журналістики (за даними на серпень 2024) зростають у регіональних онлайн-виданнях [72].

За спостереженнями О. Довженка, сьогодні обговорення стандартів та якості роботи медіа стало простішим порівняно з минулим, коли більшість журналістів стикалися з політичним тиском або фінансовими маніпуляціями. Частина медійників, які раніше активно критикували необхідність вироблення та дотримання професійних стандартів, зникають разом із проросійськими інформаційними платформами або стають дедалі більш непотрібними. А перспектива вступу України до ЄС, де медіапростір вимагає очищення від джінси, клікбейтів і неперевіреної інформації, стає дедалі реальнішою [30].

Медіакритик зауважує, що на тлі телеграм-каналів, які не мають нічого спільного з професійною журналістикою, медіа, які дотримуються стандартів журналістської діяльності, вирізняються і легше завойовують довіру свідомої аудиторії. Це також ускладнює пропагандистським каналам процес мімікрування під справжнє українське медіа [30]. На його думку, високий рівень дотримання стандартів доволі скоро може стати однією з головних умов отримання грантової підтримки, що особливо актуально для регіональних медіа [30].

Якщо медіа розраховує на донорське спонсорування, йому важливо підтвердити свою репутацію, перевіркою якої займаються як іноземні ініціативи – наприклад, «The Journalism Trust Initiative» від організації «Репортери без кордонів» [135], так і українські – «Мапа рекомендованих медіа» від ГО «Інститут масової інформації» та ГО «Детектор медіа» [69]; «Білий список медіа» від ГО «Інститут масової інформації» [7].

Найкраще, на наш погляд, особливості дотримання кожного журналістського стандарту під час висвітлення бойових дій описав медіаексперт «Детектору медіа» Ігор Куляс, чії підходи викладено нижче.

Стандарт оперативності часто не можна реалізовувати через те, що відомості про деякі події з'являються сильно пізніше. Існують випадки, коли оприлюднення якоїсь інформації одразу не можливе через нестачу подробиць або сумніви щодо достовірності. Тоді найкращим варіантом буде оприлюднити інформацію після її офіційного підтвердження та з'ясування усіх деталей. У такому матеріалі важливо вказувати, коли саме відбулась подія [68].

Репортажі з місць бойових дій також повинні маркуватись тим часом та числом, коли вони були записані. Редакція має попереджати читачів, що з останнього зв'язку з репортером події могли змінитися [68].

Після 24 лютого 2022 року (початок широкомасштабного вторгнення Російської Федерації в Україну) вище керівництво держави наполягає на повній відмові медіа та громадян від публікацій стратегічного й тактичного характеру до офіційного дозволу або розголосу. Ці вимоги, зазначені в статті Кримінального кодексу 114², пов'язані насамперед з тим, що повідомлення такого характеру можуть допомогти ворожій стороні коригувати вогонь або планувати наступ [67].

Стандарти достовірності і точності мають реалізовуватися беззаперечно. Якщо журналіст не є свідком події описуваної в матеріалі, він повинен знайти якомога більше джерел, які підтверджують інформацію. Якщо свідчення відрізняються, потрібно подавати всі доступні версії та обов'язково маркувати їх авторів [68].

Дуже важливо подавати інформацію з офіційних структур. Проте варто пам'ятати, що вона може бути спотворена, прихована або недостовірною в будь-яких джерел. Тому чим більше ви маєте підтверджень – тим краще. Якщо офіційна інформація не відповідає вашій, її також можна оприлюднити з повним

посиланням на всі джерела. Адже інколи владні та провладні структури можуть свідомо спотворювати інформації для заспокоєння суспільства [68].

Будь-яка інформація, що виявилась неправдивою, має бути спростована [68]. З обережністю треба ставитись до не власноруч відзнятих світлин. Потрібно перевіряти чи дійсно картинка відповідає зазначеному місцеперебуванню, а події, зображені на ній, відбувалися саме в зазначений автором проміжок часу [68].

Медіаексперт І. Куляс наголошує, що у будь-якій редакції категоричну заборону має бути накладено на використання архівної картинки або відеоматеріалу для довільного ілюстрування матеріалу про сьогоднішні події в зоні активних воєнних дій чи на окупованих територіях [68]. На думку медіакритика, інформацію про поранення, зникнення безвісти, потрапляння в полон чи загибель конкретної особистості слід оприлюднювати лише за умови повної впевненості в точності та достовірності наявної інформації. Тобто журналісти мають переконатися в надійності джерел, які її надали, а також обов'язково впевнитися, що розголошення імені, прізвища та інших даних, за допомогою яких можна ідентифікувати людину, не завдасть їй шкоди в критичній ситуації [68].

У посібнику з практичними рекомендаціями для роботи журналістів в умовах конфлікту зазначено, що редактор і журналіст повинні комплексно аналізувати бажання джерела щодо анонімності та враховувати, чи є вони обґрунтованими побоюваннями за власну безпеку (наприклад, люди, які проживають на окупованій території або воєнні, залучені до активних бойових дій), чи це бажання безвідповідально поширювати недостовірну чи викривлену інформацію [34].

Стандарт повноти поданої інформації не завжди можна реалізувати з огляду на воєнні та державні таємниці. Тактику бойових дій, плани командирів, кількість та види озброєння, кількість особового складу та спосіб його

розташування на різних ділянках, інформацію про переміщення та місце дислокації військ можна поширювати лише у випадку, якщо вона офіційно оприлюднена компетентними органами. Однакові вимоги висуваються і до картинок, і до відеоматеріалів у межах реалізації цього стандарту [68].

«Перелік інформації, розголошення якої може призвести до обізнаності противника про дії Збройних Сил України, інших складових сил оборони, негативно вплинути на хід виконання завдань за призначенням під час дії правового режиму воєнного стану», що вказано у Додатку 2 до наказу Головнокомандувача Збройних Сил України від 3 березня 2022 року, регулює та забороняє поширення певної інформації. Отже, її поширення є порушенням законодавчих норм і не є порушенням стандарту повноти. Проте журналісти можуть вільно поширювати вказану у наказі інформацію, якщо вона була оприлюднена офіційними джерелами [76].

І. Куляс відмітив, що найбільше змін у форматі дотримання зазнає стандарт балансу думок. В умовах повномасштабної війни РФ з Україною не можна в жодному разі надавати слово окупантам [68].

Як зауважує М. Вебстер, до кожної тематики потрібно знайти правильний підхід щодо дотримання балансу думок. Зокрема, висвітлення подій, пов'язаних із внутрішньо переміщеними людьми, потребує розуміння специфіки такої делікатної теми та вимагає виняткового професіоналізму й гуманності. Адже такий матеріал стовідсотково матиме потужний вплив на думку суспільства та сформує певне ставлення до тих українців, які були змушені покинути домівки і не можуть повернутися. Журналісти повинні розуміти, що один подібний матеріал не забезпечуватиме повноцінне дотримання балансу думок [21].

З іншого боку, М. Вебстер говорить про те, якщо представник медіа отримав спеціальний доступ до місця подій, поспілкувався з воєнними або цивільними, потрібно пам'ятати, що небезпечно сліпо сприймати на віру все, що чуєш. Навіть більше, бажано навіть тоді намагатися показати протилежні

погляди. Забезпечення балансу думок під час створення матеріалів, особливо коли події висвітлюються фрагментарно або «покадрово», є відповідальністю не лише окремого журналіста, а й усієї редакції [21].

На думку тележурналіста Романа Бочкали, важливо уникати введення аудиторії в оману та відображати те, що серед цивільних є прихильники різних сторін конфлікту (цит. за: [32]). Він також зауважує, що не вірить в абсолютну об'єктивність журналіста (як і будь-якої людини), незалежно від тематики матеріалу. Проте підкреслює, що об'єктивність повинна проявлятися через інструменти та методи, якими журналіст користується у своїй роботі (цит. за: [27]).

На думку І. Куляса, особливості дотримання відокремлення фактів від коментарів залишається майже незмінним. Проте посилену увагу потрібно звертати на маркування будь-яких видів коментарів: експертних, офіційних, власне журналістських, коментарів учасників або людей, які зазнали втрат. Потрібно зазначати належність коментаря до автора незалежно від його виду [68].

Окрім цього, кожен матеріал потрібно перевірити на предмет недоцільних оцінних прикметників, відповідність термінів їх значенням та місцям у матеріалі.

З моменту окупації Криму й донині серед журналістів точаться дискусії щодо ефективності стандартів інформаційної журналістики в умовах повномасштабної гібридної війни Росії проти України, з різними аргументами на користь різних підходів.

Запровадження воєнного стану неминуче звузило певні громадянські права і свободи, що є вимушеним заходом для гарантування безпеки держави та її населення.

Ці розбіжності, якими б важливими не були журналістські стандарти, журналістська спільнота повинна усвідомлювати необхідність винятків із «мирних» професійних правил у нинішніх умовах. Такі винятки виникають, коли

суворе дотримання стандартів може створити серйозні ризики: небезпеку для життя цивільних людей, загрозу знищення бойових підрозділів, що борються за незалежність і свободу держави, і навіть загрозу існуванню самої держави та її демократичного ладу.

Українські медійники не завжди дотримуються професійних стандартів під час висвітлення конфліктно-чутливих тем, кількість яких значно зросла внаслідок геноциду, вчиненого Росією на території України.

Однією з головних проблем є недостатнє розуміння принципу балансу думок. Іноді журналісти надають слово не виправданим або нерівнозначним спікерам. Це часто може призвести до поширення несправедливих меседжів, мови ворожнечі та навіть проросійської пропаганди.

Крім того, прагнучи висвітлити суспільно важливу інформацію, медійники іноді не враховують усіх можливих наслідків її оприлюднення. Це може поглибити травми постраждалих або завдати додаткового болю їхнім родичам.

На початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну, щоб було забезпечено безперебійне інформування суспільства, українські телеканали та радіостанції змогли об'єднатися й запустити спільний телемарафон «Єдині новини» [75].

У створенні контенту для марафону беруть рівнозначну участь три приватні медіахолдинги «Starlight Media», «1+1 Media» та «Inter Media Group», суспільний мовник «Національна суспільна телерадіокомпанія України, а також Дирекція телерадіопрограм Верховної Ради України (телеканал «Рада») [75].

Трохи згодом до марафону приєдналися колишні працівники «Медіа групи Україна», що створили новий телеканал під назвою «Ми – Україна» [75].

Науковець Є. Соломін вважає, що національним телеканалам та медіагрупам вдалося змінити фокус своєї масовокомунікаційної діяльності, запровадивши цілодобовий канал спільного мовлення для оперативного інформування громадян [103].

Згодом у марафоні виокремились певні блоки: воєнний, економічний, закордонний і гуманітарний [84].

Медіакритикиня С. Остапа зауважує, що одним з основних досягнень телемарафону в контексті дотримання журналістських стандартів стало прагнення подавати лише перевірену інформацію. Однак часто можна було почути неперевірені дані від залучених спікерів. Крім того, інформація протягом дня постійно оновлюється, внаслідок чого дані, що були актуальні вранці, можуть стати застарілими до вечірнього випуску [84].

Журналісти-практики визнають, що телемарафон «Єдині новини» відіграв потужну безпрецедентну роль у доволі успішних спробах збереження українського медійного простору на початку 2022 року, коли загроз було забагато, а пропагандистська атака на Україну вважається найпотужнішою [31].

За спостереженнями О. Довженка, інформаційний простір був переповнений маніпуляціями, дезінформацією та постійними спробами розпалити паніку. Навіть онлайн-медіа, які сумлінно намагалися перевіряти факти, подекуди поширювали викривлену, неперевірену або й відверто фейкову інформацію. До того ж російські хакери часто зламували офіційні владні ресурси: сайти, телеграм-канали, сторінки у соціальних мережах, що унеможливило повну довіру до них як до надійних джерел [31].

На думку медіаексперта О. Довженка, в умовах тогочасної кризи ідея об'єднання ефіру загальнонаціональних каналів у спільний телемарафон, ще й за підтримки держави, була цілком виправданою. Це відповідало інтересам аудиторії, яка потребувала надійних джерел інформації для збереження довіри до медіа, а також інтересам телеканалів, частина з яких у перші тижні війни не була здатна працювати в доповномасштабному обсязі [31].

Медіакритик зауважує й те, що у влади також був доречний інтерес: спрямування інформаційних потоків в єдине русло й недопущення використання

наймасовіших українських медіа ворогом для маніпуляцій та впливу на суспільство [31].

Проте далі, як зауважує медіакритик і журналіст Я. Зубченко, владні структури змінили інформаційну політику у гірший бік. Наприклад, просування в ефір телемарафону (пізніше – і в ефір російськомовного марафону іномовлення «FreeДом») журналістів, які до повномасштабного вторгнення були проросійськими пропагандистами [51].

По-друге, деякі практики вважають проявом політичної цензури виключення з «Єдиних новин» трьох телеканалів, пов'язаних з так званим опонентом Володимира Зеленського Петром Порошенком: у квітні 2022 року телеканали «Прямий», «Еспресо» та «П'ятий» було вимкнено з телеефіру [29].

Офіс Президента почав неналежно використовувати свій вплив на прямо залежний від нього телеканал «Рада» (сьогодні цей вплив поширився і на інших мовників телемарафону) для масштабної піар-кампанії не тільки лише особисто Президента Володимира Зеленського, а й керівництво Офісу та його команди – Андрія Єрмака, Кирила Тимошенка, Михайла Подоляка та інших посадовців, які, відповідно до своїх функцій, мали б займатися забезпеченням роботи президента, а не політикою [102].

За результатами соціальних досліджень Київського міжнародного інституту соціології (КМІС) від 5–10 лютого 2024 року, рівень довіри до телевізійного марафону «Єдині новини» продовжує доволі стрімко знижуватись. Уперше за майже 2 роки повномасштабного вторгнення РФ в Україну було зафіксовано негативний баланс довіри-недовіри: кількість тих, хто довіряє, зараз менше кількості тих, хто не довіряє [26].

За даними щорічного опитування USAID/Internews про медіаспоживання, від 2024 року близько 86% українського населення знають про існування телемарафону «Єдині новини». Проте фактично рівень глядачів, які регулярно (хоча б раз на тиждень) дивляться марафон, знизився до 37% [111].

Рівень довіри серед усіх опитаних залишається низьким: лише 37% кажуть, що частково або повністю довіряють телемарафону. Лише 32% вважають за доцільне його подальше існування. Навіть серед постійних глядачів телемарафону довіра та підтримка його продовження знизилася порівняно з 2023 роком. Респонденти вважають, що телемарафон має надто однобічний, позитивний характер, знаходиться під контролем і не є ефективним у контексті використання державних коштів [111].

Отже, у сучасних умовах війни роль журналістики та стандарти її діяльності зазнають значних змін. У воєнний час журналісти мають не лише інформувати суспільство, а й сприяти захисту національних інтересів. Відхилення від стандартів можливе лише тоді, коли це сприяє забезпеченню інформаційної безпеки та збереженню життя, у всіх інших випадках новинарі повинні посилено слідкувати за дотриманням професійних стандартів.

Головні зміни в роботі стосуються стандартів оперативності, повноти та балансу думок. Через обмеження доступу до інформації, затримки з офіційними підтвердженнями та військові таємниці журналісти часто повинні відкладати публікацію новин. Стає дедалі важче дотримуватись стандарту балансу думок з огляду на збільшення кількості неоднозначних ситуацій у різних сферах суспільної дійсності. Окрім цього, надання слова ненадійному кандидату може привести до поширення проросійських наративів.

Щодо спроб покращення рівня достовірності інформації маємо приклад спільного формату телемарафону, який начебто сприяє швидкій координації новин. Проте заявлені цілі про актуалізацію інформації та уникнення дезінформації стають все менш реалістичними, а телеканали часто вимушено стають плацдармом для політичного та особистісного піару.

Творці українського медіасередовища надалі перебувають у пошуках найвдалішої стратегії роботи зі стандартами, а журналісти досі продовжують адаптувати підходи до роботи медіа.

2.2. Порухення та недоцільне дотримання журналістських стандартів під час висвітлення бойових дій

Під час повномасштабного вторгнення РФ в Україну журналісти не мають права повноцінно реалізувати стандарт оперативності в поширюваних матеріалах через обмеження, встановлені чинним законодавством, які забороняють поширення інформації про результати ракетних обстрілів з боку окупантів.

Одним зі знакових порушень, яке активно обговорювали в медіаспільноті, стала поведінка іноземного медійника Роберта Дулмерса. Журналіст із Нідерландів прибув в Україну, щоб висвітлювати перебіг воєнних дій. Перебуваючи в Одесі у квітні 2022 року, медійник опублікував у соцмережі «Твіттер» відеозаписи ракетних ударів, завданих по об'єктах критичної інфраструктури міста та області. Як зазначили представники СБУ, медійника заздальгідь попередили про чинні обмеження під час видачі прескарти. У зв'язку з порушенням правил його акредитацію було скасовано, а в'їзд в Україну заборонено на три роки [77].

Однак ці обмеження не означають, що реалізація стандарту оперативності повністю під заборною. Навпаки, відсутність своєчасного оприлюднення суспільно важливої інформації нерідко зумовлює поширення дезінформації та може ставати причиною виникнення нових пропагандистських наративів і фейків.

Це твердження гарно ілюструють різні підходи до висвітлення евакуації воєнних з «Азовсталі», яка розпочалась вранці 16 травня 2022 року. Певна частина російських пропагандистських медіа поширили повідомлення про те, що «перша група українських військових вийшла з «Азовсталі» під білим прапором»,

назвавши це «початком капітуляції оборонців». Згодом росіяни заявили, що під білим прапором вийшли перемовники, що погоджують умови капітуляції більшості українських військових. А насправді тогочасний «інформаційний шум» було створено для виправдання можливої евакуації поранених українських бійців, заблокованих на меткомбінаті «Азовсталь» [98].

Цього ж дня через деякий час поширились перші чутки про евакуацію українських захисників. Однак офіційної інформації від українських посадовців і головнокомандувачів не надходило аж до пізнього вечора. Лише близько одинадцятої ночі «Reuters», міжнародна інформаційна агенція, опублікувала матеріал з фотографіями евакуації важкопоранених бійців з останнього оборонного пункту Маріуполя – заводу «Азовсталь» [137]. Офіційні заяви з'явилися тільки після того, як українські медіа почали поширювати посилання на цей матеріал від «Reuters».

З самого ранку 16 квітня всі українці, зокрема й медіаком'юніті, спостерігали за перебігом подій і відмічали розбіжності у висвітленні деталей і суті процесу евакуації. Наприклад, у використанні термінів і формулювань з боку російської пропаганди, офіційних українських джерел та світових медіа [128].

Оскільки російську пропаганду не можна розглядати як правдиве джерело інформації, саме завдяки матеріалу від агенції «Reuters» увесь світ, а найважливіше – українці, дізнався про початок евакуації та можливий порятунок українських військових.

Крім того, українські медійники добре пам'ятають, що за незалежності української держави вже траплялися випадки, коли влада мала на меті замовчати справжній перебіг подій. Одна з таких трагічних подій, пов'язаних із так званою евакуацією українських бійців, увійшла в історію під назвою «Іловайський котел» [68]. Проте посилена увага та незалежна робота журналістів знову стануть запорукою того, що реальний стан справ не буде приховано.

Отже, ця історія є наочним прикладом того, як можна дотримуватися стандарту оперативності під час повномасштабної війни з РФ, не перешкоджаючи роботі командування. При цьому повноцінно реалізується як базова функція медіа – інформування суспільства, так, і за необхідності – функція «watch dogs».

Більша частина українських медійників вважає, що стандарт балансу думок неможливо реалізувати повністю таким чином, щоб не поширювати мову ворожнечі та не ставати рупором пропаганди РФ [23]. Проте світові медіа можуть дозволити комфортну для них нейтральну позицію.

Наприклад у березні 2022 року видання «Deutsche Welle» опублікувало інтерв'ю з матір'ю російського солдата-контрактника, який вмер під час штурму аеродрому Гостомеля. В інтерв'ю жінка намагається довести, що її син воював за російських громадян, щоб вони могли жити спокійно. Її тези – це типові гасла пропаганди РФ: якби не завдали удару росіяни, то це зробили б українці; удар був, ймовірно, необхідним і неминучим, але щось пішло не так, як планувалося; хоч ніхто і не очікував такого розвитку подій, але через великі втрати серед військових зупинятися вже не можна – необхідно йти далі до перемоги [52].

Національна спілка журналістів України звернулася з вимогою до видання «Deutsche Welle» видалити інтерв'ю, де є спроба виправдання повномасштабного вторгнення РФ в Україну [78]. Багато неоднозначних матеріалів, на думку медіакритиків, було опубліковано під час та після ухвалення Верховною Радою і Президентом України так званих «весняних» правок до закону про мобілізацію [91].

Так у межах ініціативи «Медіачек» від ГО «Детектор медіа» та ІМІ, де медіакритики аналізують матеріали, на які було подано публічні скарги, однією з таких проблемних статей була визнана публікація порталу «Економічні новини» [49]. У ній було описано хронологію розвитку подій щодо оновленого

законопроекту про мобілізацію [48]. Матеріал порушив одразу два стандарти – баланс думок та повноту інформації.

У матеріалі представлено значну кількість критичних думок щодо законопроекту про мобілізацію, як із зазначенням авторів, так і без. Однак відсутні коментарі від представників Міністерства оборони, військових структур або Кабінету Міністрів – органу, що ініціював законодавчі зміни. Журналісти не вказали, чи зверталися вони до цих установ за коментарями (у такому випадку ігнорування можна було б вважати, зокрема, і додатковим підтвердженням наявних у матеріалі тез). Залучення таких джерел могло б суттєво покращити матеріал порталу «Економічні новини», порівняно з матеріалом «ТСН», на який посилаються автори [3].

У статті відсутній опис конкретних змін у процесі мобілізації, які розглядалися в парламенті. Це є суттєвим недоліком, оскільки в тому ж матеріалі «ТСН» є гіперпосилання на інші публікації з деталями про законопроект. Відсутність такої інформації свідчить про порушення стандарту повноти.

Хоч медіакритики і вважають, що стандарту балансу думок потрібно дотримуватись не лише в публікаціях, основною проблематикою яких є активний конфлікт, а й у всіх суперечливих неоднозначних матеріалах.

Свою недосвідченість або небажання зрозуміти специфіку цього стандарту, на жаль, журналісти демонструють під час роботи з конфліктно-чутливою тематикою. У цілому обов'язково необхідно проаналізувати, чи доречно надавати кандидатам на висловлення своєї позиції слово, але багато журналістів ігнорують це правило.

Так, наприклад, коли були поширені відео, де було знято перебіг «блогерських вечірок» [83], подальшого обговорення такої поведінки в медіапросторі та початку кримінального провадження, багато дівчат, постраждалих від зґвалтування, розказали свої історії в мережі, щоб підтримати

одна одну. Медійники почали готувати матеріали про деякі з цих історій, щоб опублікувати у своїх медіа.

Однак деякі з журналістів не продемонстрували належного розуміння принципів роботи з подібною тематикою. Наприклад, шеф-редакторка медіа «СтопКор» Марина Тітова, спілкуючись з однією з жінок, яка виклала свою історію у соцмережі, розпитувала, чи є у дівчини номер телефону її кривдника. Журналістка зазначила, що їй потрібно було дізнатися його версію подій [59].

Попри те, що ця ситуація комусь здається логічною через те, що журналістка нібито хотіла дотриматись балансу думок у матеріалі, але насправді постраждалу від сексуального насилля дівчину та її гвалтівника не можна вважати опонентами. Перевіряти слова кожної зі сторін повинні слідчі, а журналісти таким чином створюють фальшивий баланс думок у своїх матеріалах.

Ще одним випадком, який викликав неабияке обурення в медіакритичному середовищі, стала некомпетентна робота журналістів, коли вони висвітлювали справу зґвалтування неповнолітньої із Закарпатської області. Комісія з журналістської етики випустила офіційну заяву, де детально описала уже наявні порушення, зокрема, у деяких матеріалах репортери цікавились думкою односельців дівчини щодо її репутації [43]. Такий приклад ілюструє, що деякі журналісти і досі вважають нормою їх діяльності фокусування на особах постраждалих і злочинців, а не на самому факті злочину, його засудженні та проведенні просвітницької роботи.

Унаслідок геноциду, влаштованого Росією на території нашої держави, значно збільшилась кількість історій, пов'язаних зі зґвалтуваннями. Спільноти правозахисників та медіакритики занепокоєні невмінням журналістів працювати з цією тематикою, адже специфіка роботи з постраждалими від такого роду злочинів недостатньо відображена в загальних етичних кодексах журналістів [60].

Щоб опанувати навички такої роботи, Комісія з журналістської етики, різні правозахисні організації, досвідчені журналісти-практики та медіакритики рекомендують вивчити кодекс Наді Мурад [60].

Цей кодекс є збіркою добровільних норм поведінки для медійників, стосовно людей, які зазнали сексуального насильства в умовах війни [62]. Водночас багато рекомендацій, які надані в ньому, є надзвичайно доречними та актуальними для коректної роботи з постраждалими від зґвалтування.

Медіаексперти ініціативи «Медіачек» також аналізують матеріали, які стосуються цивільних тем або проблем, які виникли внаслідок повномасштабного вторгнення. Наприклад, економічного та енергетичного спрямування, як матеріал про вуличне освітлення Києва онлайн-газети «Ділова столиця» [101]. Під час розгляду експерти виявили порушення стандартів достовірності (невказання джерела статистичних даних) та повноти (відсутність коментарів компетентних експертів) [71]. Як вказано у методології проєкту, такі аналізи проводяться з метою побудови професійного діалогу

Отже, наведені в розділі приклади свідчать про наявність суттєвих проблем у дотриманні журналістських стандартів під час висвітлення конфліктних тем, зокрема бойових дій, зґвалтувань, мобілізації та соціально значущих подій в Україні.

З одного боку, у воєнних умовах медійники не завжди мають змогу оперативно поширювати інформацію через законодавчі обмеження та вимоги безпеки, а з іншого – своєчасне та незалежне інформування може знижувати ризики спотворення подій з боку уряду та інших зацікавлених сторін.

Досі немає усталеної тактики роботи з конфліктно-чутливими темами: журналісти часто стають причиною ретравмування постраждалих та порушують не лише професійні стандарти, а й загальнолюдські норми. Виклики, з якими стикаються журналісти, особливо у висвітленні воєнних злочинів, підкреслюють важливість додаткового навчання. Наприклад, кодекс Надії Мурад є цінним

інструментом для роботи з постраждалими від сексуального насильства, але, як і багато інших, потребує ширшого впровадження серед журналістів.

Під час висвітлення соціальних та економічних тем журналісти не завжди представляють у матеріалі достатньо перевіреної інформації або посилянь на перевірені джерела. Це знижує якість матеріалів та обмежує можливість аудиторії отримати об'єктивне уявлення про події.

РОЗДІЛ 3

ПРОБЛЕМА ДОТРИМАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЖУРНАЛІСТСЬКИХ СТАНДАРТІВ У ЗАПОРІЗЬКИХ ОНЛАЙН-МЕДІА ПІД ЧАС ВІЙНИ

3.1. Програма контент-аналітичного дослідження рівня дотримання стандартів журналістики в регіональних медіа

Для того, щоб визначити рівень дотримання та окреслити типові порушення журналістських стандартів у запорізьких онлайн-медіа, ми скористались рейтингом популярності інтернет-медіа, опублікованим маркетплейсом «PRNEWS.IO» у 2024 році [130].

З представлених у рейтингу 10, ми обрали перші 5 топ-медіа, опустивши релоковане українське регіональне мультимедіа «РІА-Південь» (колишнє РІА-Мелітополь) з огляду на те, що вони позиціонують себе як регіональна інформаційна агенція та публікують новини не тільки з Запоріжжя, а й з усього Півдня України [95].

Серед проаналізованих онлайн-медіа: інтернет-видання «061 Сайт міста Запоріжжя» [1], сайт «Vgorode. Запоріжжя» [136], онлайн-медіа «Перший Запорізький» [81], онлайн-портал «ЗаБор» [82] та інформаційно-аналітичний портал «Акцент» [56].

Для контент-аналізу шляхом випадкової вибірки ми обрали новинні матеріали, що з'являлися в онлайн-медіа протягом таких проміжків часу: 17–23 жовтня 2022 року та 14–20 жовтня 2024 року.

Ці новини було обрано з таких рубрик: «061 Сайт міста Запоріжжя» – рубрика «Новини»; «Vgorode. Запоріжжя» – рубрика «Новини», підрубрика «Всі новини», «Перший Запорізький» – рубрика «Усі новини»; «ЗаБор» – «Новини»; «Акцент» – «Последние новости», підрубрика «Всі новини». Саме ці матеріали, на нашу думку, мають репрезентувати рівень дотримання та типові порушення

журналістських стандартів у запорізьких онлайн-медіа, а також є доцільними для проведення аналізу.

Усього було проаналізовано 951 новину: 504 – за 2022 рік та 447 – за 2024 рік.

Одиниця аналізу – інтернет-новина.

Одиниця підрахунку – маркер порушення, кожен з яких буде базуватися на матеріалі, що було викладено у попередніх двох розділах.

Під час розробки програми дослідження ми зверталися до подібних підходів українських громадських організацій, які регулярно проводять моніторинги онлайн-медіа, телебачення та інших медіа. Серед них громадські організації «Детектор медіа» [28] та «Інститут масової інформації» [55], а також орган саморегуляції роботи журналістів та редакцій в Україні – Комісія з журналістської етики [63].

Найголовніший ідентифікатор дотримання стандартів точності та достовірності – наявність джерела інформації. Воно має бути надійне та чітко вказане в матеріалі.

Джерело або джерела можуть бути анонімними лише у випадках, якщо надана інформація є суспільно-важливою, а розголошення даних людини або організації буде загрожувати життю, здоров'ю або професійній діяльності.

Єдиною обґрунтованою підставою для збереження анонімності автора суб'єктивної думки є небезпека в зоні бойових дій або на тимчасово окупованих територіях, за умови, що ця думка сприяє кращому розумінню новини аудиторією.

Коли редакція використовує фото- або відеоматеріали з місця бойових дій чи з тимчасово окупованих територій, які зроблені не її кореспондентами, потрібно спробувати встановити авторство, а також дослідити відповідність події, зображеної в матеріалах, із вказаним часом, місцем та датою. Якщо

фотографія або відео поширюються на ресурсах офіційних структур, потрібно надати гіперпосилання на них.

Під час використання результатів досліджень слід обов'язково зазначати, хто, де і коли їх провів. У разі публікації результатів соціологічного опитування необхідно також вказати обсяг вибірки та допустиму межу похибки.

Достовірними та точними можна вважати повідомлення від офіційних державних структур: Офісу Президента України, ВРУ, Генштабу, обласних та міських адміністрацій, міністерств тощо. Проте посилання на представників будь-яких установ повинні бути чіткими та конкретними, а не загальними чи розпливчастими. Формулювання на зразок «повідомляють у Верховній Раді» або «кажуть у Міністерстві оборони» порушують стандарт достовірності. Єдиний виняток – це офіційна заява відповідного відомства.

Допустимим використанням соціальних мереж як джерела інформації є випадок, якщо це підтверджені акаунти представництв державних органів (на ці соцмережі має бути посилання на офіційному сайті певного відомства, верифікації від власне соцмережі недостатньо) або публічних осіб. Як було зазначено вище, обов'язково надавати гіперпосилання та скриншот з датою та часом звернення, а також важливо перевірити, чи не було піддано акаунт хакерській атаці останнім часом.

Інформацію з персональними даними загиблих, поранених або полонених слід оприлюднювати лише після підтвердження, що родичі вже поінформовані уповноваженими структурами. Оптимальним рішенням є використання даних з офіційних джерел, що гарантує їхню достовірність та дозвіл на поширення.

Точність і достовірність цитат забезпечується незмінним їх викладом у матеріалі. Бажано додавати гіперпосилання та бекграунд до події.

Не можна цитувати російські джерела, особливо пропагандистські медіа, якщо інформація не є суспільно значущою або її також можна знайти в українських джерелах.

Якщо журналісти цитують ворожі заяви, то особливо важливо подавати їх повністю, додавати бекграунд події, а також додавати в матеріал або офіційну відповідь української сторони, або факти, що спростовують російську заяву чи підтверджують її недостовірність.

Відео- та фотоматеріали обов'язково мають відповідати описуваній у матеріалі дійсності, а не стосуватись подій, які відбувались раніше. Не можна використовувати архівні ілюстративні матеріали, щоб посилити текст про іншу подію. Якщо архівне фото або відео використовуються як бекграунд, обов'язково потрібно це зазначити.

Заборонено використовувати фото та відео, згенеровані штучним інтелектом для ілюстрації перебігу воєнних дій та результатів атак ворога. У разі, якщо фото або відео, створені за допомогою штучного інтелекту, ілюструють інші тематики, потрібно зазначити метод їх створення.

Порушенням стандарту точності є невикористання фемінітивів у випадках, коли представницею професії є жінка, а також недотримання презумпції невинуватості.

Для повноцінного дотримання стандарту точності потрібно приділяти значну увагу усуненню можливих помилок у назвах, іменах, датах, посадах, юридичних термінах.

Отже, 18 маркерами недотримання стандартів достовірності та точності є відсутність посилання на джерело інформації; невиправдана анонімність джерела; невиправдана анонімність автора суб'єктивної думки; використання чужих фото- та відеоматеріалів без вказання посилання та/або авторства; відсутність інформації про автора, місце та/або період проведення певного дослідження, обсяг вибірки та допустимої межі похибки в соціологічному дослідженні; розмите посилання на офіційне джерело; використання соцмереж як джерела інформації, якщо це не сторінки підтверджених акаунтів представництв державних органів або публічних осіб; використання

непідтвердженої в офіційних джерелах даних про полонених, загиблих та/або поранених; зміна цитати в матеріалі; цитування російських джерел у випадку, якщо це не суспільно-важлива інформація; відсутність спростування або української позиції в матеріалі, де процитовано російське джерело; невідповідність фото- та/або відеоматеріалів описуваній у матеріалі дійсності; відсутність відповідного маркування на фото та відео, що використовуються як бекграунд; використання фото- та/або відео- матеріалів, згенерованих ШІ без відповідного маркування; використання фото- та/або відео- матеріалів, згенерованих ШІ для ілюстрації перебігу воєнних дій та результатів атак ворога; невикористання фемінітивів; недотримання презумпції невинуватості; помилки в назвах, іменах, датах, посадах, юридичних термінах.

У всіх новинах має бути ретельно дібраний бекграунд, що допоможе розібратись у передумовах описуваної події, її контексті та надасть пояснення складним термінам або явищам.

Для цього також потрібно шукати експертів і надавати їх думку у складному матеріалі. Експерт повинен мати безпосередній досвід роботи, пов'язаний із тематикою, яку висвітлює журналіст. Політики не можуть виступати в ролі експертів з воєнної агресії.

Отже, 5 маркерами недотримання стандарту повноти є відсутність бекграунду; невідповідність або недоречність певного бекграунду; відсутність експертної думки в матеріалі, де вона потрібна; відсутність в експерта безпосереднього досвіду роботи, пов'язаного з тематикою, що висвітлено в матеріалі; політик виступає в ролі експерта з перебігу воєнних дій.

Головний принцип покладений в основі цього стандарту: інформація має оприлюднюватись своєчасно.

У разі зміни даних чи появи нових фактів новина має оновлюватися або доповнюватися.

Під час аналізу, з огляду на вимоги чинного законодавства України, порушенням не будемо вважати свідому затримку публікації стратегічного й тактичного характеру до офіційного дозволу або розголосу.

Отже, 2 маркерами недотримання стандарту оперативності є неподання інформації своєчасно; відсутність оновлення або доповнення після того, як з'явилися нові дані або факти.

Особисті коментарі, думки, оцінки та судження журналіста повинні відокремлюватись від фактів, покладених в основу матеріалу, та коментарів експертів за наявності.

Коментар експерта також має бути відокремлений від фактів, і загалом у всіх думок, зазначених у матеріалі, має бути зазначено авторство.

Емоційно забарвлені слова, евфемізми, епітети, меми та будь-яка аудіо- чи візуальна інформація, що може впливати на достовірність і точність інформації, має бути виключена із новинних матеріалів онлайн-медіа.

Якщо в заголовках використано цитату з оцінним судженням, ім'я її автора потрібно зазначати також у самому заголовку. Назви матеріалів завжди повинні відповідати їх змісту та суті.

Авторські аналітичні або публіцистичні матеріали мають позначатись відповідно – позначення у власне тексті («на думку автора цього лонгріду»), окремий розділ, рубрика або сторінка на сайті, позначка про суб'єктивну/авторську думку матеріалу.

Використання необґрунтованого стилістично забарвленого синоніма до слова «сказав» є одним з індикаторів штучного ускладнення тексту та може впливати на сприйняття інформації читачами.

Отже, 7 маркерами порушення стандарту відокремлення фактів від коментарів є невідокремлення будь-якої думки від фактажу матеріалу; незазначення імені автора думки; використання емоційно забарвленої інформації, що впливає на її сприйняття аудиторією; не вказання імені автора у

заголовку, де використано його цитату; невідповідність заголовка та змісту матеріалу; відсутність позначки/окремої рубрики, що вказує на суб'єктивність думок в авторському аналітичному або публіцистичному матеріалі; використання недоречного стилістично забарвленого синоніма до слова «сказав».

У процесі висвітлення конфлікту важливо представити погляди та позиції всіх його учасників. При цьому журналіст повинен дотримуватися максимальної нейтральності та уникати маніпуляцій експертними оцінками на користь будь-якої зі сторін. Водночас під час війни медіа не можуть брати до уваги позицію ворога, вона не є альтернативною, а спрямована на виправдання агресії проти України, порушення цілісності її території та заперечення української ідентичності. Російську сторону також не можна розглядати як джерело «другої думки», адже систематично використовує дезінформацію та пропаганду, поширюючи геноцидну риторику. Журналістам необхідно ретельно уникати будь-яких висловлювань або зображень, які б могли створити романтизоване уявлення про дії злочинців.

Протилежну думку можна подати не в тому самому новинному матеріалі, а й після 12 годин від публікації матеріалу. Новина з альтернативним поглядом повинна містити достатній контекст із гіперпосиланням на попередній матеріал. Баланс в онлайн-медіа також відображається в рівномірному висвітленні позицій різних сторін на стрічці новин загалом.

Новину про конфлікт можна оприлюднити одразу після звернення журналіста за коментарем до іншої сторони. Це слід відобразити в бекграунді матеріалу. Якщо інша сторона відмовилася від коментаря або зв'язатися з нею не вдалося, про це також потрібно повідомити в новині.

Журналіст повинен ретельно оцінити легітимність особи, яка висловлює протилежну думку, особливо в умовах колективних конфліктів. Важливо з'ясувати, чи має ця людина право виступати від імені всієї групи.

Експертний погляд щодо конфлікту не повинен бути заангажованим, а власне експерт не може бути пов'язаний зі стороною конфлікту.

Отже, 7 маркерами недотримання стандарту балансу думок є непередставлення однієї зі сторін або її маргіналізація; журналістська маніпуляція з формою подачі протилежних думок; ненадання альтернативного погляду в тому ж матеріалі або протягом 12 годин з гіперпосиланням на попередню новину; заангажовані експертні коментарі; нелегітимність або нерівнозначність особи, що надає коментар; посилання на пропагандистські або дезінформаційні джерела як на джерела альтернативних поглядів; поширення контенту, що може створити враження схвалення або виправдання дій агресора.

На основі зазначених маркерів порушень журналістських ми склали допоміжний чекліст (див. Додаток А), який можна використовувати при підготовці новинних матеріалів. Він є актуальним як для онлайн-медіа, так і для традиційних медіа (друковані, радіо- та телеканали), які використовують інтернет-сайти як канали комунікації.

Запропоновану програму також доцільно використовувати для перевірки новин, які публікуються медіа, чиїми основними каналами комунікації є соціальні мережі – інстаграм, фейсбук, лінкідін, твіттер; месенджери – телеграм, вайбер, вотсап.

Щодо платформ, в основу контенту яких покладено відео – тікток та ютуб – виняткову увагу потрібно приділяти перевірці відеоконтенту, особливо з огляду на стандарти точності, повноти та достовірності.

Якщо журналісти використовують платформу для онлайн-стрімінгу – інстаграм, тікток, ютуб, твіч – потрібно найбільше зважати на стандарти відокремлення фактів від коментарів і достовірності.

3.2. Дослідження рівня дотримання стандартів журналістики у запорізьких онлайн-медіа у 2022 році

Під час дослідження інтернет-видання «061 Сайт міста Запоріжжя» було проаналізовано 112 новин, з яких у 37 було виявлено порушення певного стандарту. Загалом рівень дотримання склав 66,96%.

Найменш дотримуваними стандартами виявилися стандарти достовірності та точності – у 15,17% (17 новин) матеріалах було виявлено їх порушення. Найчастішими маркерами порушення стали маркер недотримання стандарту повноти – невідповідність або недоречність певного бекграунду – 10,71% (12 новин), а також маркер недотримання стандарту відокремлення фактів від коментарів – використання недоречного стилістично забарвленого синоніма до слова «сказав» – 10,71% (12 новин).

Відсоткові значення порушень певних маркерів наведено додатках (див. Додаток Б). У них не представлено інформацію щодо порушень стандарту оперативності, оскільки їх не було виявлено у ході аналізу.

Єдиним, але дуже показовим порушенням балансу думок була новина про реакцію російської компанії на затримання власника ПАТ «Мотор Січ» В'ячеслава Богуслаєва [48]. У новині представлено коментар компанії російської корпорації «Ростех», у якому повідомляється, що нібито з 2014 року вона не співпрацює з «Мотор Січ». З одного боку, це начебто може здаватися суспільно-важливою інформацією, особливо для старшого покоління мешканців Запоріжжя. Проте, зважаючи на повномасштабне вторгнення РФ в Україну, обов'язково потрібно було надати спростування власне цієї російської заяви, а не бекграунд у вигляді вказаних раніше причин затримання, щоб у пересічного читача не склалося враження, що власника ПАТ «Мотор Січ» насправді було затримано з іншого приводу. Наприклад, його політичних або ідеологічних поглядів. З огляду на сучасні зміни в підходах до стандартів журналістики, що

докладно було описано в попередніх розділах, такий формат подання новини також порушує стандарти достовірності та точності.

Однак в іншій новині, де надано російську позицію, зокрема опубліковано заяву про введення Президентом РФ Володимиром Путіним воєнного стану на окупованих територіях України, подано коментарі на той час очільника Мелітополя Івана Федорова й радника голови Офісу президента Михайла Подоляка [61]. Проте в матеріалі було виявлено інше порушення – стандарту відокремлення фактів від коментарів, зокрема використання слова «заявив» для позначення коментаря Михайла Подоляка, який насправді є лише дописом у твіттері.

У новині про виправдання окупантів щодо відтермінування початку опалювального сезону також надано коментар Івана Федорова як спростування російської позиції [124].

Такі коливання щодо балансування ворожих думок можуть свідчити про те, що або у видання ще не було остаточно випрацьовано правильний підхід до публікації російських суспільно-важливих для України заяв, або ж журналісти в першому прикладі банально хотіли подати коментар російської корпорації «Ростех» якнайшвидше і не дочекалися на спростування з українського боку.

Найбільше маркерів порушення (3) було виявлено в новині про представлення нового очільника райуправління поліції Сергія Бичина [11]. Серед них: використання чужих фото- та відеоматеріалів без вказання гіперпосилання та авторства (стандарти достовірності та точності); невідповідність або недоречність певного бекграунду (стандарт повноти); використання недоречного стилістично забарвленого синоніма до слова «сказав» (стандарт відокремлення фактів від коментарів). Так у новині була використана фотографія з обрізаною, як показав надалі пошук за допомогою гугл-об'єктива, вотемаркою Національної поліції. Хоч новину і можна було б назвати відповідною стандарту повноти, адже в матеріалі надається й інформація про причини звільнення попереднього

очільника, і професійна біографія пана Бичина. Проте в бекграунді надано посилання на новину про нещодавні на той момент обстріли Запоріжжя, що не мало відношення до теми. Замінити його можна було б, наприклад, на коментар самого Бичина або його керівництва. Також у новині для опису цитати використано слово «зазначили», хоча у пресрелізі Нацполіції, звідки було її взято, думка не відокремлюється та не маркується жодним чином, щоб можна було її виокремити з основного тексту [109]. Отже, зазначають не в Нацполіції, а сам автор новини.

Інтернет-видання «061 Сайт міста Запоріжжя» продемонструвало найвищий серед усіх проаналізованих онлайн-медіа показник недотримання стандарту повноти – 14,28% (18 новин). Хоча попри постійні проблеми з бекграундами у новинах, матеріал про торги на ветеринарні послуги комунального підприємства «Побутовик» [123] підтверджує, що журналісти видання все ж таки вміють їх підбирати. Так у матеріалі подано посилання на попередню новину медіа про неможливість «Побутовика» провести ці торги.

Попри те, що матеріали з плашкою «Новини компаній», ми не досліджували під час аналізу, адже видання чесно заявляє, що вони публікуються на правах реклами. Варто зазначити, що один з таких матеріалів рекламував букмекерську компанію «Parimatch Ukraine» [116].

Під час дослідження сайту «Vgorode. Запоріжжя» було проаналізовано 95 новин, з яких у 20 було виявлено порушення певного стандарту. Загалом рівень дотримання склав 78,95%, що є найвищим показником серед усіх проаналізованих медіа (2022 рік).

Найменш дотримуваним стандартом виявився стандарт відокремлення фактів від коментарів – у 10,52% (10 новин) матеріалах було виявлено його порушення. Найчастішим маркером порушення став відповідно маркер недотримання цього стандарту – використання недоречного стилістично забарвленого синоніма до слова «сказав» – 7,39% (7 новин).

Наприклад, у новині про те, що російські окупанти вивозять трупи своїх солдатів камазами [39] під час опису коментаря на той час мера Мелітополя Івана Федорова використано слово «наголосив», хоча насправді він просто розповідав про тодішню ситуацію у місті у відповідь на питання журналіста онлайн-марафону «Freedom» [19].

Єдиним прикладом порушення стандарту оперативності серед усіх проаналізованих медіа є відсутність оновлення новини «Vgorode. Запоріжжя» про поранення хлопчика під час обстрілу Запорізького району [40]. У матеріалі вказано, що дитину госпіталізовано, але не надано інформації про його подальший стан.

Найбільше маркерів порушення (4) було виявлено в новині про запровадження воєнного стану на окупованих територіях України Президентом РФ Володимиром Путіним [38]. Серед них: невідповідність або недоречність певного бекграунду (стандарт повноти), помилка в назві (стандарту достовірності та точності), відсутність української позиції в матеріалі, де процитовано російське джерело (стандарт достовірності та точності), непередставлення однієї зі сторін або її маргіналізація (стандарт балансу думок) Так у новині подано лише інформацію про зміст опублікованого на сайті Кремля указу. Коментаря української влади, на відміну від «061 Сайт міста Запоріжжя», не надається. Це є одночасно порушенням стандартів достовірності, точності та балансу думок. У бекграунді замість коментаря подано нагадування, що з 24 лютого 2022 року в усіх областях України було запроваджено воєнний стан, зокрема й на окупованих територіях. Щодо помилки в назві: в матеріалі в лапках використано аббревіатури ЛНР і ДНР на позначення тимчасово окупованих Росією територій Донецької та Луганської областей. Це провокує нормалізацію використання назв «народних республік», які визнані лише Росією, Сирією та Північною Кореєю, а насправді є законними територіями України, окупованими терористами в ході війни.

Під час дослідження сайту було виявлено 3 непромарковані рекламні матеріали. Один з них просував амуніцію для собак із певного магазину [129], інші два були пов'язані з піаром онлайн-казіно «Фавбет». У матеріалах не було наведено дисклеймера-попередження щодо розвитку лудоманії.

Відсоткові значення порушень певних маркерів наведено додатках (див. Додаток В). У них не представлено інформацію щодо порушень стандарту оперативності, оскільки їх не було виявлено в ході аналізу.

Під час дослідження онлайн-медіа «Перший Запорізький» було проаналізовано 60 новин, з яких у 18 було виявлено порушення певного стандарту. Загалом рівень дотримання склав 66,67%.

Найменш дотримуваним стандартом виявився стандарт відокремлення фактів від коментарів – у 13,33% (8 новин) матеріалах було виявлено його порушення. Найчастішим маркером порушення став відповідно маркер недотримання цього стандарту – використання недоречного стилістично забарвленого синоніма до слова «сказав» – 11,67% (7 новин). Таке порушення виявлено, наприклад, у новині про наміри росіян не демілітаризувати Запорізьку АЕС через страх контрнаступу ЗСУ [79]. У матеріалі використано слово «заявив» для позначення належності коментаря заступнику голови російської делегації на засіданні першого комітету Генасамблеї ООН Костянтина Воронцова, хоча в пості «Енергоатому», в їх офіційному телеграм-каналі, на який власне посилаються журналісти «Першого Запорізького», використано слово «повідомив» [94]. Отже, статус офіційної заяви цьому повідомленню надали автори новини.

Прикладом порушення стандарту повноти є новина про пожежу в запорізькій багатоповерхівці (не через ворожий обстріл) [110]. Замість того, щоб у бекграунді, наприклад, нагадати правила пожежної безпеки, журналісти в тілі матеріалу посилаються на свою новину про обстріл дронами-камікадзе. Хоча

нижче тіла новини є розділ «Читайте також», де знов-таки надаються посилання на попередні новини.

У новині про обстріл енергодарського готелю, де проживали окупанти [24], у заголовку використано словосполучення «сталася ”бавовна”», що навіть у часи повномасштабного вторгнення вважається використанням емоційно забарвленої інформації, що впливає на її сприйняття аудиторією, і є порушенням стандарту відокремлення фактів від коментарів.

Як і у тотожній новині сайту «Vgorode. Запоріжжя», журналісти «Першого Запорізького» не дотрималися стандартів точності, балансу думок і достовірності в матеріалі про те, що Президент РФ Володимир Путін запровадив воєнний стан на окупованих територіях України [93], адже української позиції в новині представлено не було.

Відсоткові значення порушень певних маркерів наведено в додатках (див. Додаток Г). У них не представлено інформацію щодо порушень стандарту оперативності, оскільки їх не було виявлено в ході аналізу.

Найбільше маркерів порушення (3) було виявлено в новині про знищення ЗСУ вогневої позиції окупантів поблизу Енергодара [50]. Серед них: невиправдана анонімність джерела – використано відео з анонімного телеграм-каналу; розмите посилання на офіційне джерело – у новині вказано, що повідомив про це соратник голови Нікопольської РВА [112], хоча це просто інформація з опису анонімного телеграм-каналу і ніяких підтверджень цього статусу не наведено; використання чужих фото- та відеоматеріалів без вказання гіперпосилання та авторства – до новини прикріплено відеопост з телеграм-каналу «Першого Запорізького», джерело не вказано. Усі ці порушення свідчать про повне недотримання стандартів точності та достовірності в матеріалі.

У новинній стрічці також було опубліковано непромаркований рекламний матеріал російською мовою про вибір бойлера та місце його придбання.

«Перший Запорізький» – єдине медіа, у якому в один із днів аналізу (17 жовтня) не було виявлено жодного порушення стандартів в опублікованих матеріалах (8 новин).

Під час дослідження онлайн-порталу «ЗаБор» було проаналізовано 68 новин, з яких у 31 було виявлено порушення певного стандарту. Загалом рівень дотримання склав 54,41%.

Найменш дотримуваними стандартами виявилися стандарти достовірності та точності – у 25% (17 новин) матеріалах було виявлено його порушення. Найчастішим маркером порушення став відповідно маркер недотримання цих стандартів – використання чужих фото- та відеоматеріалів без вказання гіперпосилання та авторства – 17,65% (12 новин).

Порушення, пов'язані з фотоматеріалом, було виявлено у звітній новині про добові обстріли Запорізької області [92]. Зокрема, було використано чуже фото без вказання авторства як бекграунд. Воно насправді було частиною фоторепортажу з Маріуполя фотомитців Костянтина і Влади Ліберових.

Відсоткові значення порушень певних маркерів наведено додатках (див. Додаток Д). У них не представлено інформацію щодо порушень стандарту оперативності, оскільки їх не було виявлено в ході аналізу.

Найбільше порушень (3) було виявлено в новині про чергову версію причин обстрілів цивільних багатоповерхівок від російського пропагандиста Володимира Рогова [53]. Новина написана російською. Серед порушень: відсутність спростування або української позиції в матеріалі, де процитовано російське джерело (стандарти точності та достовірності), нпредставлення однієї зі сторін або її маргіналізація (стандарт балансу думок) – обидва порушення через відсутність коментаря-спростування від української влади в матеріалі; використання стилістично забарвленої інформації, що впливає на її сприйняття аудиторією (відокремлення фактів від коментарів) – на ілюстративній картинці написано «маразмы ”русского мира”», а заголовок новини звучить так:

«Известный коллаборант придумал новый бред для объяснения обстрелов жилых домов в Запорожье», що відображає авторську емоційну думку.

У матеріалах «ЗаБору» було виявлено найвищий рівень порушення стандартів достовірності та точності (25%) і відокремлення фактів від коментарів (16,18%). Загалом російською було опубліковано 42 матеріали, у багатьох з яких цитати українських діячів подавались без перекладу українською мовою.

Було виявлено 3 немарковані рекламні матеріали таких товарів: смартфон Samsung [57], паперові пакети з логотипом [2], алкогольного магазину «Alcomag» [126]. У матеріалі з рекламою алкомагазину не було наведено дисклеймер про те, що алкоголь викликає залежність, це був єдиний рекламний матеріал українською.

Під час дослідження інформаційно-аналітичного порталу «Акцент» було проаналізовано 169 новин, з яких у 48 було виявлено порушення певного стандарту. Загалом рівень дотримання стандартів склав 71,59%.

Найменш дотримуваними стандартами виявилися стандарти достовірності та точності – у 15,38% (26 новин) матеріалах було виявлено їх порушення. Найчастішим маркером порушення став маркер недотримання стандарту відокремлення фактів від коментарів – використання недоречного стилістично забарвленого синоніма до слова «сказав» – 7,1% (12 новин).

Відсоткові значення порушень певних маркерів наведено додатках (див. Додаток Е). У них не представлено інформацію щодо порушень стандарту оперативності, оскільки їх не було виявлено в ході аналізу.

Найбільше маркерів порушення (5) було зафіксовано в новині про те, що стало відомо, як будуть росіяни перекидати своє військо з Херсона, на думку тодішнього радника Офісу Президента Олексія Арестовича [114]. Серед них: відсутність посилання на джерело інформації (стандарти точності і достовірності) – «Зараз відомо, що ЗСУ демонструють підвищену активність саме на Херсонському напрямку», але не зазначено звідки саме відомо;

відсутність спростування або української позиції в матеріалі, де процитовано російське джерело (стандарти точності і достовірності) – представлено заяву тодішнього фейкового губернатора Херсонської області Володимира Сальда про переміщення цивільних з одного берега Дніпра на інший, але не представлено українську відповідь; помилка в назві посади Олексія Арестовича (стандарти точності і достовірності) – його названо радником Президента; незазначення імені автора думки (відокремлення фактів від коментарів) – у кінці новини звільнення Херсону названо третьою поворотною точкою війни, але не вказано автора думки; використання недоречного стилістично забарвленого синоніма до слова «сказав» (стандарт відокремлення фактів від коментарів) – слово «наголосив» використано для опису жодним чином невиокремленої думки Олексія Арестовича про перекидання українських військ в одній із його бесід в етері «Фейгін Live».

У новині про мінування Каховської ГЕС [121] через посилання на анонімний телеграм-канал «Николаевский Ванек» було виявлено 4 порушення: не виправдана анонімність автора суб'єктивної думки (стандарти достовірності і точності), використання соцмереж як джерела інформації, якщо це не сторінки підтверджених акаунтів представництв державних органів або публічних осіб (стандарти достовірності і точності), незазначення імені автора думки (відокремлення фактів від коментарів), журналістська маніпуляція з формою подачі протилежних думок (баланс думок).

Прикладом недотримання стандарту повноти є новина про те, що студенти з тимчасово окупованих територій будуть навчатись безплатно в закладах вищої освіти [66]. Не надано коментарів ні Міністерства освіти і науки, ні обласних представників, ні представників ЗВО, ні власне студентів.

У новинах «Акценту» було виявлено найвищий рівень недотримання стандарту балансу думок (2,96%).

У новинній стрічці інформаційно-аналітичного порталу «Акцент» було виявлено 9 непромаркованих рекламних матеріалів, один з них – сервіс для отримання мікрозаймів «Майкредіт».

У додатках наведено загальні відомості про виявлення маркерів недотримання стандартів новинного журналіста проаналізованими медіа у 2022 році (див. Додаток Ж).

Такі маркери не було виявлено в жодному матеріалі, у жодному онлайн-медіа:

- стандарти достовірності та точності: зміна цитати в матеріалі, використання фото- та/або відео- матеріалів, згенерованих ШІ без відповідного маркування, використання фото- та/або відео- матеріалів, згенерованих ШІ для ілюстрації перебігу воєнних дій та результатів атак ворога, недотримання презумпції невинуватості;

- стандарт повноти: відсутність в експерта безпосереднього досвіду роботи, пов'язаного з тематикою, що висвітлено в матеріалі; політик виступає в ролі експерта з перебігу воєнних дій;

- стандарт оперативності: неподання інформації своєчасно;

- стандарт балансу думок: заангажовані експертні коментарі, нелегітимність або нерівнозначність особи, що надає коментар; поширення контенту, що може створити враження схвалення або виправдання дій агресора.

Найбільше маркерів порушень було виявлено під час аналізу матеріалів інформаційно-аналітичного порталу «Акцент» – 21 з 39 (53,84%); а найменше – в онлайн-медіа «Перший Запорізький» – 10 з 39 (25,64%).

Загальний рівень дотримання журналістських стандартів кожним проаналізованим онлайн-медіа за 2022 рік наведено в таблиці 1.1.

Найнижчий рівень дотримання стандартів достовірності та точності було виявлено під час дослідження онлайн-порталу «ЗаБор» (75%), найвищий – інтернет-видання сайт «Vgorode. Запоріжжя» (92,61%).

Найнижчий рівень дотримання стандарту повноти – інтернет-видання «061 Сайт міста Запоріжжя» (85,72%), найвищий – інформаційно-аналітичний портал «Акцент» (95,86%).

Найнижчий рівень дотримання стандарту оперативності – сайт «Vgorode. Запоріжжя» (98,95%), в усіх інших медіа порушень виявлено не було.

Найнижчий рівень дотримання стандарту відокремлення фактів від коментарів – онлайн-портал «ЗаБор» (83,82%), найвищий – інформаційно-аналітичний портал «Акцент» (89,94%).

Найнижчий рівень дотримання стандарту балансу думок – інформаційно-аналітичний портал «Акцент» (97,04%), найвищий – інтернет-видання «061 Сайт міста Запоріжжя» (99,11%).

Таблиця 1.1

Рівень дотримання журналістських стандартів у запорізьких онлайн-медіа *

Медіа Стандарт(и)	061 Сайт міста Запоріжжя	Vgorode. Запоріжжя	Перший Запорізький	ЗаБор	Акцент
Достовірність і точність	84,83%	92,61%	91,67%	75%	84,62%
Повнота	85,72%	93,68%	95%	95,59%	95,86%
Оперативність	100%	98,95%	100%	100%	100%
Відокремлення фактів від коментарів	89,29%	89,48%	86,67%	83,82%	89,94%
Баланс думок	99,11%	98,95%	98,33%	97,06%	97,04%

(*) – складено автором

Загальний рівень дотримання новинних стандартів у проаналізованих медіа за 2022 рік можна репрезентувати даними на таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Загальний рівень дотримання новинних стандартів у запорізьких онлайн-медіа *

Онлайн-медіа	Відсоткове значення дотримання
інтернет-видання «061 Сайт міста Запоріжжя»	66,96%
сайт «Vgorode. Запоріжжя»	78,95%
онлайн-медіа «Перший Запорізький»	66,67%
онлайн-портал «ЗаБор»	54,41%
інформаційно-аналітичний портал «Акцент»	71,59%

(*) – складено автором

Середньостатистичні дані щодо дотримання стандартів у запорізьких онлайн-медіа у 2022 році наведено у таблиці 1.3.

Таблиця 1.3

Середній рівень дотримання стандартів у запорізьких онлайн-медіа *

Назва стандарту	Відсоткове значення дотримання
Достовірність і точність	85,74%
Повнота	93,17%
Оперативність	99,79%
Відокремлення фактів від коментарів	87,84%
Баланс думок	98,1%

(*) – складено автором

Отже, аналіз запорізьких онлайн-медіа за 2022 рік продемонстрував, що дотримання стандартів було на середньому рівні, хоч деякі порушення й

означали, що регіональні медіа шукають підходи до висвітлення суперечливих тематик. Найвищий рівень дотримання було виявлено на сайті «Vgorode. Запоріжжя» (78,95%), найнижчий – в онлайн-порталі «ЗаБор» (54,41%). Середній рівень дотримання – 67,72%.

У середньому онлайн-медіа Запоріжжя у 2022 році найкраще дотримувалися стандарту оперативності (99,79%), найгірше – стандартів достовірності та точності (85,74%).

Найчастіше під час дослідження певного стандарту виявлялися такі маркери порушення: невідповідність фото- та/або відеоматеріалів описуваних у матеріалі дійсності (стандарти достовірності та точності) – 21,83%; невідповідність або недоречність певного бекграунду (стандарт повноти) – 3,57%; відсутність оновлення або доповнення, після того, як з'явилися нові дані або факти (стандарт оперативності) – 0,2%; використання недоречного стилістично забарвленого синоніма до слова «сказав» (стандарт відокремлення фактів від коментарів) – 8,93%; непередставлення однієї зі сторін або її маргіналізація (стандарт балансу думок) – 0,99%.

3.3. Дослідження рівня дотримання журналістських стандартів у регіональних онлайн-медіа Запоріжжя у 2024 році

Під час дослідження інтернет-видання «061 Сайт міста Запоріжжя» було проаналізовано 86 новин, з яких у 41 було виявлено порушення певного стандарту. Загалом рівень дотримання склав 52,33%.

Найменш дотримуваним стандартом виявився стандарт повноти: у 37,21% (32 новини) матеріалах було виявлено його порушення. Найчастішим маркером порушення став маркер недотримання стандарту повноти – невідповідність або недоречність певного бекграунду – 25,58% (22 новини).

Прикладом порушення стандартів достовірності та точності є перша новина від 14 жовтня, у якій описано, які населені пункти Запорізької області зазнали російських атак за попередню добу [46]. Це типовий для видання ранковий матеріал, у якому зазвичай журналісти посилаються на офіційні заяви або від Генштабу, або від ЗОДА чи його очільника. Проте в цій новині скоріше за все журналісти просто забули вказати посилання. У новині не було представлено фотографій чи відеоматеріалів, які б могли означати додаткові порушення стандартів точності і достовірності.

У всіх новинах від 15 жовтня виявлено порушення стандарту повноти. Здебільшого, як зазначено вище, це невідповідність або недоречність певного бекграунду. Часто новинарі замість ретельного добору бекграунду, пошуку експертів для отримання релевантного коментаря просто дають посилання на попередні новини видання. Так, наприклад, у новині про загальну вересневу сплату податку на нерухомість [12] як бекграунд надано посилання на новину про незаконну вирубку дерев; у новині про затримання підозрюваного у вбивстві [10] бекграундом виступає новина про нещодавнє ДТП; а у новині про відсудження квартири у власність громади [9], замість, наприклад, бекграунду з порадами, як уникнути такого сценарію або коментарем юриста, подано новину про затримання підозрюваного у вбивстві.

Зауважимо, що в наведених прикладах «бекграунди» подаються в самій новині, тож не можуть бути класифіковані як розділ про останні новини, адже належать до конкретної події. Скоріш за все редакція в такий спосіб хоче підвищити кількість переглядів, адже такий підхід до формування «бекграундів» виявлено і надалі. Такий спосіб журналісти використовували й у 2022 році, але рідше.

Порушення стандарту відокремлення фактів від коментарів здебільшого представлено одним з різновидів використання стилістично забарвленої лексики, а саме недоречного синоніма до слова «сказав» – зазначив, наголосив,

акцентував, звернув увагу тощо. Наприклад, у новині про рекомендацію від очільника ЗОВА Івана Федорова виїхати з населеного пункту в районі Оріхова [47], вказано, що в етері телемарафону він акцентував увагу на тому, що із Запоріжжя на той час масової евакуації не було [33]. Проте використовувати словосполучення акцентував увагу доречно у випадку, коли людина дійсно робить акцент на інформації. У випадку, описаному в матеріалі, пан Федоров просто давав відповідь на поставлене запитання, тож використання такого словосполучення є авторським і порушує стандарт.

Відсоткові значення порушень певних маркерів наведено додатках (див. Додаток II). У них не представлено інформацію щодо порушень стандартів оперативності та балансу думок, оскільки їх не було виявлено під час аналізу.

Найбільше маркерів порушення (3) було виявлено в новині про вирубку дерев на території заказника без відповідного дозволу [13]. Серед них: використання чужих фото- та відеоматеріалів без вказання гіперпосилання та авторства (стандарт достовірності); невідповідність або недоречність певного бекграунду (стандарт повноти); відсутність експертної думки у матеріалі, де вона потрібна (стандарт повноти). Під час аналізу фотоматеріалів у новині ми використали інструмент гугл-об'єktiv, який продемонстрував, що ці фото були також використані в подібній новині міського онлайн-ресурсу «ZPRZ.CITY» [117]. У знайденому матеріалі було вказано посилання не просто на офіційний фейсбук Держекоінспекції Південного округу (Запорізька та Херсонська області), як у новині «061 Сайт міста Запоріжжя», а на власне пост у їх телеграмі з цими самими фото [127]. Отже, використання цих фото є не тільки порушенням стандарту достовірності, а й порушенням авторського права.

Бекграунд цього матеріалу знову-таки відсилає аудиторію до одного з попередніх матеріалів видання про вигорання зелених насаджень на острові Хортиця внаслідок російського удару. Хоч тематика і здається спорідненою, кращим бекграундом був би коментар експерта або самої ж Держекоінспекції про

наслідки, або рекомендації для тих, хто заготовлює дрова на зиму, де саме правильно їх видобувати. Або ж хоча б надати коментар юриста про штрафи чи інші види покарань для зловмисників, які вирубують дерева на продаж.

В інтернет-виданні «061 Сайт міста Запоріжжя» було виявлено найвищий серед усіх проаналізованих онлайн-медіа показник недотримання стандарту повноти – 37,21% (32 новини).

Деякі новини було позначено такими плашками: «Політична реклама», «Промо», «Партнерський матеріал», «PR», «Новини компаній», «Політичні новини», «Партнерський спецпроект», «Офіційно» та «Прес-реліз». На сайті вказано, що такого роду матеріали публікуються на правах реклами. Ми не досліджували їх під час аналізу, але маємо зазначити, що вони інколи траплялися саме в новинній стрічці, хоча правильніше було б зробити для них окрему рубрику.

Порівняно з 2022 роком у 2024 році інтернет-видання «061 Сайт міста Запоріжжя» менш відповідально підходить до створення новин, адже рівень недотримання стандартів зріс на 17,63%. Їх кількість зменшилась, але тематика стала суттєво ширшою, зокрема більше уваги приділено цивільному життю.

Під час дослідження сайту «Vgorode. Запоріжжя» було проаналізовано 40 новин, з яких у 15 було виявлено порушення певного стандарту. Загалом рівень дотримання склав 62,50%, що є найвищим показником з усіх проаналізованих онлайн-медіа (2024 рік).

Найменш дотримуваним стандартом виявився стандарт повноти: у 17,5% (7 новин) матеріалах було виявлено його порушення. Найчастішим маркером порушення, що було знайдено в матеріалах, став відповідно маркер недотримання стандарту повноти – відсутність необхідного бекграунду – 17,5% (7 новин).

Так 2 маркери порушення стандарту повноти було виявлено в новині про вибухи поблизу Запорізької АЕС [37], серед них: відсутність необхідного

бекграунду та відсутність експертної думки в матеріалі, де вона потрібна. У бекграунді не надано хронологію хоча б останніх подій, пов'язаних із ЗАЕС, що знижує можливість читача самостійно дослідити проблему. Для того ж, щоб повідомити аудиторію про реальність ядерної загрози або навпаки заспокоїти, потрібно залучити експерта. Також доцільно додати до матеріалу пам'ятку, що робити у випадку ядерної катастрофи.

Відсоткові значення порушень певних маркерів наведено додатках (див. Додаток К). У них не представлено інформацію щодо порушень стандартів оперативності та балансу думок, оскільки їх не було виявлено під час аналізу.

Найбільше маркерів порушення (2) було виявлено в новині про підвищення температури повітря [86]. Серед них: відсутність необхідного бекграунду (стандарт повноти); використання стилістично забарвленої інформації, що впливає на її сприйняття аудиторією (стандарт відокремлення фактів від коментарів). Хоч до такого роду новин і висуваються пом'якшені вимоги, у новині про потепління в жовтні було б доречно додати бекграунд про опалювальний сезон, зокрема про вплив потепління на його початок.

Прикладом порушення стандартів достовірності та точності є новина про карту бойових дій [125]. Це типовий ранковий матеріал, у якому журналісти збирають усю наявну інформацію про зміни на полі бою із різних джерел. Серед них і соцмережі російських воєнних блогерів, які транслюють інформацію про перебіг воєнних подій. З огляду на те, що такого роду інформація є суспільно важливою, саме посилання на російське джерело порушенням не є. До того ж ці факти доповнюються офіційною українською позицією або їх спростуванням, а також картами, сформованими іноземними інституціями. Отже, ці типові для сайту порушення можуть бути відмічені лише таким маркером – використання соцмереж як джерела інформації, якщо це не сторінки підтверджених акаунтів представництв державних органів або публічних осіб. Попри зазначені недоліки, подібні матеріали є доволі ґрунтовними і комплексними.

Порівняно з 2022 роком журналісти «Vgorode. Запоріжжя» публікують більше ніж удвічі менше новин, більшість з яких є регулярними матеріалами про перебіг подій на полі бою та зміни курсу валют.

Під час дослідження онлайн-медіа «Перший Запорізький» було проаналізовано 77 новин, з яких у 38 виявлено порушення певного стандарту. Загалом рівень дотримання склав 50,65%.

Найменш дотримуваним стандартом виявився стандарт повноти: у 29,87% (23 новини) матеріалах було виявлено його порушення. Найчастішим маркером недотримання стандарту повноти став маркер: невідповідність або недоречність певного бекграунду – 28.57% (22 новини). Наприклад, у новині про шахрайство [105] замість відповідного бекграунду про те, як не постраждати від нього або як навчити старших родичів і знайомих йому протистояти, надано посилання на новину про обстріл Запоріжжя КАБаами. Попри те, що після кожної новини є розділ «Читайте також», посилання на попередні матеріали, як і у 2022 році, додаються у тіло самих новин, навіть не зі спорідненої тематики.

Прикладом порушення стандартів достовірності та точності є новина про авіаційний обстріл Запоріжжя вночі [99]. Попри регулярні заклики влади не публікувати фото до офіційного оприлюднення, у новині використано фото з телеграм-каналу «Оперативно → by help», яке було опубліковано до поширення офіційних фотоматеріалів від представників влади. Отже, це можна вважати не тільки порушенням стандартів, але й порушенням закону.

У матеріалі під назвою «"Рішення є, немає політичної волі": у Запорізькій ОВА розповіли, як захистити місто від КАБів» [97] у заголовку не вказано, що цитата належить очільнику ЗОВА Івану Федорову. Це є прикладом порушення стандарту відокремлення факту від коментарів. Також у матеріалі не промарковано ілюстративне фото та не зазначено його авторства, ба більше – обрізана вотекарка з авторством ЗОВА, що є подвійним порушенням стандартів точності та достовірності. У тексті використано недоречний синонім до слова

«сказав» – заявив. Хоча в пості у телеграмі Івана Федорова [20], на який зокрема і посилаються автори матеріалу, використано слово «розповів». Це можна вважати порушенням відокремлення фактів від коментарів, адже сам голова ЗОВА вважає, що він просто поспілкувався з журналістами, це підтверджується відеоматеріалом у джерелі, а автори новини приписують йому офіційну заяву.

Відсоткові значення порушень певних маркерів наведено в додатках (див. Додаток Л). У них не представлено інформацію щодо порушень стандартів оперативності та балансу думок, оскільки їх не було виявлено під час аналізу.

Найбільше маркерів порушення (5) було виявлено в новині про звільнення Вікторії Галіціної з посади начальника Бердянської міської військової адміністрації Бердянського району [45]. Серед них: відсутність відповідного маркування на фото та відео, що використовуються як бекграунд (стандарт достовірності й точності); помилка в назві посади (стандарт достовірності й точності); невідповідність або недоречність певного бекграунду (стандарт повноти); відсутність експертної думки у матеріалі, де вона потрібна (стандарт повноти); невідокремлення будь-чиєї думки від фактажу матеріалу (стандарт відокремлення фактів від коментарів). На ілюстративних фото зображено впізнавану панораму нині окупованого Бердянська, яку у воєнних умовах потрібно обов'язково маркувати, адже фото зроблено ще за мирних часів і невказання цього факту може спотворити враження про ситуацію, зокрема виставити окупацію в позитивному світлі – начебто люди продовжують жити в таких самих умовах, як і до окупації. Крім того, посаду Президента написано з маленької букви. З огляду на сучасну тенденцію писати назву РФ, прізвища та посади її перших облич з маленької літери, яку, до речі, підтримує онлайн-медіа «Перший Запорізький», це може справити на аудиторію враження, що Президента України також можна зневажати таким чином, як і людей, які відповідальні за жахливі антилюдські дії. У бекграунді посилаються на новину про обстріл Запоріжжя КАБами, хоча доречніше було б додати думку політолога

про причини звільнення посадовиці та значення цього рішення в політичному контексті Запорізької області. Доказом невідокремлення фактів від коментарів є вказання на так звану традиційність у неназиванні причин звільнення. У матеріалі не наводиться прикладів, які б могли підтвердити регулярність цього явища або експертної думки, яка б могла обґрунтувати таке рішення влади.

Порівняно з 2022 роком у медіа зросла загальна кількість новин, проте зменшився рівень дотримання стандартів журналістики.

Під час дослідження онлайн-порталу «ЗаБор» було проаналізовано 78 новин, з яких у 43 було виявлено порушення певного стандарту. Загалом рівень дотримання склав 44,87%.

Найменш дотримуваними стандартами виявилися стандарти достовірності й точності: у 28,21% (22 новини) матеріалах були виявлені їх порушення. Регулярною помилкою в матеріалах онлайн-порталу є маркер недотримання стандарту відокремлення фактів від коментарів – використання недоречного стилістично забарвленого синоніма до слова «сказав» – 16.67% (13 новин).

Прикладом порушення стандартів достовірності та точності є новина, у якій розповідається про благодійний забіг американської пари на підтримку Запоріжжя [85]. У матеріалі відсутні будь-які посилання на джерела як текстової, так і візуальної інформації. Єдиною зачіпкою можна вважати фото бігунів з виконувачкою обов'язків голови Запоріжжя Регіною Харченко, яка дійсно опублікувала фото з героями історії в своєму телеграм-каналі [107]. Інші ж два фотоматеріали належать проєкту «Don't can't».

Порушення стандарту повноти, а саме відсутність бекграунду та експертної думки, було виявлено в матеріалі про заборону Верховною Радою мобілізації до 25 [74]. У новині відсутня доволі скандальна історія цього рішення, а також не наведено думок військових експертів про його значення. Також у новині часто використовуються недоречні синоніми до слова «сказав». Загалом новина є повним передруком пресрелізу політичної партії «Батьківщина» [73], хоча

посилань на нього в матеріалі немає зовсім, лише на очільницю Юлію Тимошенко.

«ЗаБор» є одним із двох проаналізованих видань, де були виявлені порушення стандартів оперативності. Наприклад, новина про фейкові повідомлення про замінування [17], у якій вказано, що поліція проводить перевірки, але не надано їх результатів. У подальших новинах також їх не було знайдено.

У новині про кидання гранати в автомобіль ТЦК не надано оновленої інформації про результати пошуку особи, яка вчинила правопорушення [15]. У цій же новині виявлено 2 порушення балансу думок: вони насамперед пов'язані з попереднім порушенням стандарту оперативності. У новині подано лише думки свідків, а не представників ТЦК чи правоохоронців. Якщо журналісти не встигли зробити це одразу, то краще було б оновити новину пізніше і подати офіційні коментарі. Проте цього не було зроблено навіть через 12 годин.

У новині під назвою «В Запоріжжі поліція не оцінила вміння водія маршрутки одночасно вести машину і переглядати покупки в інтернет-магазині (відео)» [16] виявлено одразу 3 маркери порушення стандарту відокремлення фактів від коментарів. Невідокремлення будь-чиєї думки від фактажу матеріалу, як видно у назві. Використання емоційно забарвленої інформації, що впливає на її сприйняття аудиторією – іронічна тональність відслідковується протягом всієї новини – назва, цитата «Цікаво, що згідно з повідомленнями в мережі, коли водію зробили зауваження, він відповів, що його... відволікають». Невідповідність заголовка та змісту матеріалу – адже зі змісту новини виходить, що поліціанти все ж таки оцінили вміння водія: знайшли його та навіть виписали штраф. Проте в цій новині доволі якісно підібрано бекграунд, описано розмір штрафу за користування телефоном за кермом. А також додано фото самого видання, що рідко спостерігалось під час аналізу цього медіа.

Відсоткові значення порушень певних маркерів наведено додатках (див. Додаток М).

Найбільше маркерів порушення (5) було виявлено в новині про вирок російської окупаційної влади працівнику ЗАЕС до 13 років в'язниці [80]. Серед них: використання чужих фото- та відеоматеріалів без вказання гіперпосилання та авторства (стандарти достовірності і точності); відсутність спростування або української позиції в матеріалі, де процитовано російське джерело (стандарти достовірності і точності); відсутність бекграунду (стандарт повноти); використання емоційно забарвленої інформації, що впливає на її сприйняття аудиторією (стандарт відокремлення фактів від коментарів); ненадання альтернативного погляду в тому ж матеріалі або протягом 12 годин з гіперпосиланням на попередню новину (стандарт балансу думок). У цій новині не надано джерело, звідки взято фото. Кореспонденти видання не могли його зробити власноруч, адже засідання відбувалось в окупованому Енергодарі. У матеріалі посилаються на Генпрокуратуру РФ, як на джерело вироку, але немає коментарів або заяв українських посадовців, представників Енергоатому або правозахисників, це вважається порушенням не тільки стандарту балансу думок, але й достовірності та точності. Адже невідповідна аудиторія може сприйняти надану російську версію єдиною правильною. До того ж відсутність українського коментаря в цьому матеріалі створює враження, що українській владі все одно на долю українців на окупованих територіях. Журналісти також назвали термін, який незаконно призначено Сергію Коржу, солідним, що є особистою оцінкою.

Онлайн-портал «ЗаБор» продемонстрував найвищий серед усіх проаналізованих онлайн-медіа показник недотримання одразу двох стандартів журналістики: стандарти достовірності та точності – 28,21% (22 новини).

Так маркер «розмите посилання на джерело» було знайдено, наприклад, у новині про небезпечні речовини у повітрі [18]: вказано, що їх виявили зробили фахівці, але не вказано які; фемінітив не використано в матеріалі про модульне

містечко для переселенців [41]: Регину Харченко названо секретарем міською ради, а не секретаркою.

Порівняно з 2022 роком у виданні припинили писати новини російською, а також публікувати рекламні матеріали; збільшилась загальна кількість новин, але знизився рівень дотримання стандартів.

Під час дослідження інформаційно-аналітичного порталу «Акцент» було проаналізовано 166 новин, з яких у 70 було виявлено порушення певного стандарту. Загалом рівень дотримання склав 57,83%.

Найменш дотримуваним стандартом виявився стандарт повноти: у 18,07% (30 новин) матеріалах було виявлено його порушення. Маркером порушення, що було виявлено найчастіше, став відповідно маркер недотримання стандарту повноти – відсутність необхідного бекграунду – 11,45% (19 новин).

Новиною, яка гарно ілюструє проблему зі стандартом повноти, є матеріал про збільшення мінімального розміру допомоги з безробіття [120]. У ньому не представлено відомостей про минулорічні підвищення, немає коментаря представника згаданої в матеріалі безробітної молоді до 35 років, немає порівняння з європейськими державами, немає рекомендацій з пошуку роботи, немає переліку безплатних курсів підвищення кваліфікації, немає відомостей про рівень безробіття саме в Запоріжжі, де наразі проживає багато ВПО.

З одного боку, можна сказати, що такі відомості необов'язкові, але вони б змогли наситити цю новину і перетворити її навіть на матеріал, що можна було б класифікувати як журналістику рішень. Проте це типова проблема для новинних матеріалів «Акценту». Попри те, що їх майже в 2 рази більше, ніж новин у інших проаналізованих медіа, вони є неякісними з боку стандарту повноти. А оскільки ці «додаткові» новини часто стосуються гостросоціальних тем, безробіття, як наведено у прикладі, доцільніше було б працювати над ними довше та видавати якісніший продукт.

Прикладом порушення стандартів достовірності та точності є новина під назвою «ЗСУ ускладнюють оборону ворога під Токмаком (ВІДЕО)» [113], де джерелом інформації є відео невідомого походження, у якому чоловік, схожий на російського військового, жаліється на умови, у яких повинні воювати росіяни. Українська позиція у новині не представлена.

Одним з проблемних матеріалів з огляду на стандарт оперативності є новина про знеструмлення [5]. Її було опубліковано на сайті о 8:47, тоді як заявлені знеструмлення розпочинаються о 9:00.

Відсоткові значення порушень певних маркерів наведено в додатках (див. Додаток Н).

Найбільше маркерів порушення (4) було виявлено в новині, що базується на коментарі очільниці партії «Слуга Народу» Олени Шуляк виданню «РБК-Україна» про забезпечення можливостей ветеранам брати участь у генерації політичних рішень [122]. Серед них: відсутність експертної думки в матеріалі, де вона потрібна (стандарт повноти); використання недоречного стилістично забарвленого синоніма до слова «сказав» (стандарт відокремлення фактів від коментарів); непередставлення однієї зі сторін або її маргіналізація та ненадання альтернативного погляду тому ж матеріалі або протягом 12 годин з гіперпосиланням на попередню новину (стандарт балансу думок).

У матеріалах «Акценту», як і у всіх проаналізованих нами медіа, часто використовуються синонім слова «сказати», так у матеріалі вказано, що пані Шуляк дає коментар іншому виданню, у якому «наголошує, що ветерани повинні мати окреме місце в політиці», проте у самому виданні її коментар маркується як «вважає». Така зміна дієслова є журналістською оцінкою, яку, як було зазначено у попередніх розділах, краще уникати.

У матеріалі також не вистачає коментаря експерта, а краще – ветеранів, у яких є як позитивний, так і негативний досвід реінтеграції. Такий погляд не було представлено і в подальших новинах «Акценту».

Класифікувати як порушення стандарту повноти можна новину, де політик виступає в ролі експерта з перебігу воєнних дій, зокрема де наведено про прогноз радника мера Маріуполя Петра Андрюшенка про готовність росіян до наступу на Запорізькому напрямку [65]. Хоч у пана Андрюшенка доволі багато досвіду, пов'язаного з повномасштабним вторгненням, він аж ніяк не є воєнним експертом, тому це класифікується як порушення стандарту повноти.

У матеріалах «Акценту», порівняно з 2022 роком, зменшився рівень дотримання стандартів.

У додатках наведено загальні відомості про виявлення маркерів недотримання стандартів новинного журналіста проаналізованими медіа у 2024 році (див. Додаток П).

У жодному медіа не було виявлено таких маркерів порушень журналістських стандартів:

- стандарти достовірності та точності: відсутність інформації про автора, місце та/або період проведення певного дослідження, обсяг вибірки та допустимої межі похибки в соціологічному дослідженні; використання непідтверджених в офіційних джерелах даних про полонених, загиблих та/або поранених; зміна цитати в матеріалі; невідповідність фото- та/або відеоматеріалів описуваній у матеріалі дійсності; використання фото- та/або відео- матеріалів, згенерованих ШІ без відповідного маркування; використання фото- та/або відео-матеріалів, згенерованих ШІ для ілюстрації перебігу воєнних дій та результатів атак ворога; недотримання презумпції невинуватості;

- стандарт відокремлення фактів від коментарів: незазначення імені автора думки; відсутність позначки/окремої рубрики, що вказує на суб'єктивність думок в авторському аналітичному або публіцистичному матеріалі;

- стандарт балансу думок: заангажовані експертні коментарі; нелегітимність або нерівнозначність особи, що надає коментар; посилання на

пропагандистські або дезінформаційні джерела як на джерела альтернативних поглядів.

Найбільше маркерів порушень було виявлено під час аналізу матеріалів онлайн-порталу «ЗаБор» – 19 з 39 (48,72%); а найменше – на сайті «Vgorode. Запоріжжя» – 5 з 39 (12,82%).

Загальний рівень дотримання журналістських стандартів кожним проаналізованим онлайн-медіа наведено в таблиці 2.1.

Найнижчий рівень дотримання стандартів достовірності та точності було виявлено під час дослідження онлайн-порталу «ЗаБор» (71,79%), найвищий – інтернет-видання «061 Сайт міста Запоріжжя» (90,7%).

Найнижчий рівень дотримання стандарту повноти – інтернет-видання «061 Сайт міста Запоріжжя» (62,79%), найвищий – онлайн-портал «ЗаБор» (85,9%).

Найнижчий рівень дотримання стандарту оперативності – інформаційно-аналітичний портал «Акцент» (95,78%), найвищий – інтернет-видання «061 Сайт міста Запоріжжя», сайт «Vgorode. Запоріжжя» й онлайн-медіа «Перший Запорізький» (усі – 100%).

Найнижчий рівень дотримання стандарту відокремлення фактів від коментарів – онлайн-портал «ЗаБор» (80,77%), найвищий – сайт «Vgorode. Запоріжжя» (92,5%).

Найнижчий рівень дотримання стандарту балансу думок – онлайн-портал «ЗаБор» (94,87%), найвищий – інтернет-видання «061 Сайт міста Запоріжжя», сайт «Vgorode. Запоріжжя» й онлайн-медіа «Перший Запорізький» (усі – 100%).

Таблиця 2.1

Рівень дотримання журналістських стандартів у запорізьких онлайн-медіа *

Медіа Стандарт(и)	061 Сайт міста Запоріжжя	Vgorode. Запоріжжя	Перший Запорізький	ЗаБор	Акцент
Достовірність і точність	90,7%	85%	81,82%	71,79%	82,53%
Повнота	62,79%	70,13%	70,13%	85,9%	81,93%
Оперативність	100%	100%	100%	97,44%	95,78%
Відокремлення фактів від коментарів	88,37%	92,5%	81,82%	80,77%	90,36%
Баланс думок	100%	100%	100%	94,87%	97,59%

(*) – складено автором

Загальний рівень дотримання новинних стандартів у проаналізованих медіа можна репрезентувати даними на таблиці 2.2.

Таблиця 2.2.

Загальний рівень дотримання новинних стандартів у запорізьких онлайн-медіа *

Онлайн-медіа	Відсоткове значення дотримання
інтернет-видання «061 Сайт міста Запоріжжя»	52,33%
сайт «Vgorode. Запоріжжя»	62,50%
онлайн-медіа «Перший Запорізький»	50,65%
онлайн-портал «ЗаБор»	44,87%
інформаційно-аналітичний портал «Акцент»	57,83%

(*) – складено автором

Середньостатистичні дані щодо дотримання стандартів у запорізьких онлайн-медіа наведено у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3.

Середній рівень дотримання стандартів у запорізьких онлайн-медіа

Назва стандарту	Відсоткове значення дотримання
Достовірність і точність	82,37%
Повнота	74,18%
Оперативність	98,64%
Відокремлення фактів від коментарів	86,76%
Баланс думок	98,49%

(*) – складено автором

Отже, аналіз запорізьких онлайн-медіа за 2024 рік продемонстрував, що дотримання стандартів зберігається на середньому рівні. Найвищий рівень дотримання продемонстрував сайт «Vgorode. Запоріжжя» (62,5%), найнижчий – онлайн-портал «ЗаБор» (44,87%). Середній рівень дотримання – 53,64%.

У середньому онлайн-медіа Запоріжжя найкраще дотримуються стандарту оперативності (98,64%), найгірше – стандарту повноти (74,18%).

Найчастіше під час дослідження певного стандарту трапляються такі маркери порушення: використання чужих фото- та відеоматеріалів без вказання гіперпосилання та авторства (стандарт достовірності та точності) – 8,28%; невідповідність або недоречність певного бекграунду (стандарт повноти) – 10,51%; неподання інформації своєчасно (стандарт оперативності) – 1,79%; використання недоречного стилістично забарвленого синоніма до слова «сказав» (стандарт відокремлення фактів від коментарів) – 10,51%; ненадання альтернативного погляду в тому ж матеріалі або протягом 12 годин з гіперпосиланням на попередню новину (стандарт балансу думок) – 1,12%.

ВИСНОВКИ

Професійна діяльність журналістів базується на дотриманні визначених стандартів, які є етичними та якісними орієнтирами для ефективного висвітлення інформації. У різних країнах існують схожі кодекси й принципи журналістики, розроблені для забезпечення точності, об'єктивності та відповідності інформації суспільним інтересам. В українському медіасередовищі процес формування цих стандартів був тривалим і складним, оскільки на його розвиток вплинули історичні, соціальні та політичні фактори, зокрема спадщина радянської епохи та потреба в демократичних реформах.

Коли українці вибороли незалежність, в Україні відбулася трансформація у сфері журналістики: було ухвалено законодавчі акти, що забороняли цензуру і захищали свободу слова, однак це не розв'язало усі проблеми. Довгий час дотримання журналістських стандартів залишалося складним завданням через політичний тиск і вплив власників медіа на редакційну політику. Лише деякі редакції й телеканали розробили власні професійні настанови, ґрунтуючись на міжнародних етичних кодексах, що дозволило їм забезпечити незалежність і відповідальність перед аудиторією. Поява редакційних статутів стала важливим кроком до розвитку реальної свободи слова і незалежності медіа. Цей крок сприяв утвердженню принципів самостійності редакцій, які надалі стали частиною вимог українського законодавства.

Проте навіть з урахуванням цих зрушень, журналістські професійні стандарти в Україні залишаються предметом гарячих дискусій, особливо під час війни. Дослідники наголошують, що такі виклики вимагають гнучкого підходу до стандартів новинних журналістів, зокрема з огляду на специфіку воєнних умов та інформаційних загроз.

Міжнародні стандарти, усталені в американських, британських та європейських медіа, є прикладом для українських журналістів, однак повністю

перенести ці стандарти на українське медіасередовище непросто. За сучасних умов стандарти української журналістики повинні бути адаптовані не лише до специфіки національного контексту, а й до висвітлення воєнних дій на території власної держави. Українські журналісти досі значною мірою орієнтуються на міжнародний досвід, але вже вміло враховують місцеві умови та завдання.

Сьогодні, коли українське суспільство переживає складний період трансформації, на журналістів покладено відповідальність за формування справедливого збалансованого інформаційного простору, який сприятиме підтримці європейських цінностей та демократії.

Дотримання журналістських стандартів залишається фундаментальною умовою підвищення рівня довіри до медіа та зміцнення їхньої репутації. Незалежність журналістів, їхня здатність працювати об'єктивно й зважено є важливими складниками для захисту національних інтересів держави та українського суспільства, а також вважається базовими умовами для підтримки суспільної довіри та сприяння демократичним перетворенням у країні.

Науковці та практики наголошують, що професійні стандарти журналістики не лише гарантують правдивість інформації, а й сприяють зростанню довіри до журналістики як до інституту.

Достовірність, оперативність, точність, повнота, відокремлення фактів від коментарів, баланс думок – це базові стандарти, що допомагають журналістам забезпечити об'єктивне висвітлення подій, зменшуючи ризики маніпуляцій і хибної інтерпретації фактів. Ці принципи допомагають журналістам долати етичні виклики й сприяють підвищенню суспільної значущості журналістської діяльності.

Стандарт оперативності в журналістиці передбачає, що аудиторія отримує новини якомога швидше, але не на шкоду іншим аспектам професіоналізму, як-от точність і повнота інформації. Висока швидкість є особливо критичною у

випадках надзвичайних ситуацій, проте гонитва за оперативністю не повинна заважати точності та достовірності, які гарантує перевірка фактів та інформації.

Достовірність і точність є наріжними каменями професійної журналістики, оскільки будь-яка інформація має відображати реальність, а всі джерела – бути надійними. Відповідно, якщо у процесі перевірки виникають сумніви, матеріал краще відкласти. Слід також ретельно перевіряти достовірність інформації, отриманої з неофіційних джерел або соціальних мереж.

Дотримання стандарту повноти забезпечує, що кожна подія висвітлюється з урахуванням контексту та всіх важливих деталей. Це, зокрема, пояснення ключових термінів, чіткий виклад фактів і залучення експертів до аналізу явищ, щоб аудиторія могла скласти повне уявлення про подію. З боку медійників дотримання точності сприяє коректному розумінню та формуванню громадської думки.

Баланс думок і точок зору, а також відокремлення фактів від коментарів дають можливість аудиторії бачити різні сторони питання та самостійно формувати свою позицію. Баланс важливий не тільки в контексті конфліктів, але і для всіх матеріалів, що мають неоднозначний характер. Важливо, щоб усі коментарі та погляди були подані об'єктивно та без спотворення. Журналісти повинні утримуватися від будь-яких емоційних оцінок матеріалі, дозволяючи читачам самостійно аналізувати інформацію.

Професійні стандарти журналістики виступають своєрідним моральним компасом, що спрямовує журналістів не тільки у складних ситуаціях, а й під час щоденного базового інформування. Вони допомагають не лише уникати потенційних маніпуляцій і помилок, але й підтримувати високу якість контенту. Завдяки професійним стандартам журналісти можуть ефективно підтримувати рівновагу між запитом аудиторії на швидке інформування та глибиною висвітлення новин.

Розглядаючи специфіку дотримання стандартів журналістики під час війни, слід зазначити, що ситуація, в якій перебуває сучасний медіапростір, суттєво впливає на характер журналістської діяльності та виклики, з якими стикаються представники медіа. Роль журналіста в умовах воєнного конфлікту відрізняється від традиційної місії медіа в мирний час: ми ще потребуємо переосмислення професійних стандартів для адаптації до нових умов і найвищого рівня відповідальності перед суспільством.

Сучасні журналісти опинилися на перетині двох типів війни – фізичної та інформаційної, де другий компонент набуває особливої значущості. Інформаційна війна – це своєрідна боротьба за свідомість людей шляхом маніпулювання інформацією, яка спрямована на формування певних установок та настроїв аудиторії. Саме тому важливим завданням журналістів є забезпечення правдивого та об'єктивного висвітлення подій, уникнення маніпуляцій і чіткого дотримання стандартів журналістики, що так само включає перевірку джерел, баланс думок і прозорість у викладенні фактів.

Високий рівень професіоналізму та дотримання стандартів є ключовими характеристиками, які дозволяють українським журналістам протистояти інформаційним атакам, спрямованим на підриг національної єдності. У часи війни українські медіа замість того, щоб стати інструментом суцільної пропаганди, повинні ставати засобом зміцнення національної єдності, захищаючи суспільство від впливу ворожої дезінформації.

Як зазначають експерти, під час кризи особливо важливо уникати поспішних висновків та необґрунтованих узагальнень, тому журналісти мають обережно підходити до висвітлення подій, особливо коли йдеться про життя і безпеку людей. Перевірка джерел і уважність до деталей та фактів набувають вирішального значення. А у випадку відсутності підтверджених даних журналісти мають навчитись утримуватися від поширення інформації, яка може бути неправдивою.

Водночас роль медіа у суспільстві є подвійною: вони виступають як інструмент інформування, але можуть також бути інструментом впливу і на політичне протистояння. Журналісти повинні дотримуватися принципу неупередженості та ставити на перше місце інтереси суспільства.

Воєнний стан продемонстрував, що українські медіа здатні шукати не тільки нові способи комунікації з аудиторією, а й нові джерела фінансування. Так високий рівень дотримання стандартів дедалі частіше стає умовою отримання міжнародної підтримки та грантового фінансування. Міжнародна прихильність до українських медіа підвищує престиж і соціальну значущість української позиції.

Одним з інструментів посилення інформаційної єдності в умовах війни намагався стати всеукраїнський телемарафон, який об'єднав українські телеканали в єдиний безперервний інформаційний потік, спрямований на те, щоб оперативно надавати громадянам перевірену інформацію, знижуючи ризики дезінформації та пропагандистських впливів. Ведення марафону вимагає особливої відповідальності від журналістів і редакторів у дотриманні стандартів, щоб підтримувати довіру громадян і забезпечувати правдивість новинного контенту. З огляду на рівень дотримання журналістських стандартів у марафоні творцям не завжди вдається реалізувати гучно заявлені завдання. Частіше він стає плацдармом для провладного піару. За даними досліджень USAID та КМІС, «Єдині новини» втрачають свою популярність, а багато медійників та міжнародних партнерів України ставлять його необхідність і доцільність під сумнів у цілому.

Основні стандарти журналістики залишаються фундаментальними, хоча підходи до їх реалізації змінюються в умовах конфлікту. Існує необхідність ще більш ретельного аналізу джерел, уникнення поширення неперевіреної інформації та створення інформаційної культури, яка сприяє захисту національних інтересів і водночас відповідає потребам аудиторії.

Правове обмеження стандарту оперативності через вимогу затримки публікації інформації для захисту національної безпеки є значним викликом. Воно змушує журналістів діяти відповідно до вимог безпеки, що іноді може створювати інформаційний вакуум. Такі обмеження, з одного боку, необхідні для безпеки держави, а з іншого – можуть призводити до поширення ворожої дезінформації та пропагандистських наративів. У таких ситуаціях медійники повинні знаходити шляхи контролю інфопростору.

Важливо зазначити, що журналістів не примушують повністю відмовитись від оперативного інформування: суспільно важлива інформація повинна бути репрезентована так швидко, як це можливо.

Особливої уваги потребує стандарт повноти інформації. Відсутність детального контексту, недостатність фактологічної перевірки або ж необґрунтоване ігнорування офіційних джерел призводить до однобічного висвітлення теми та браку об'єктивності. Така практика обмежує можливості аудиторії повноцінно зрозуміти події та грамотно оцінити ситуацію.

Стандартом балансу думок заборонено виправдовувати наявність російської позиції, заяв окупантів та їхніх пояснень протиправних дій. Також потрібно критично оцінювати доречність представлення поглядів різних сторін, особливо коли це може призвести до перекручення фактів чи виправдання насильства.

Висвітлення конфліктно-чутливих тем без належної верифікації джерел, особливо в питаннях правопорушень або жорстоких злочинів, здатне спотворити картину подій, а інколи навіть завдати шкоди постраждалим. Деякі журналісти все ще проявляють необачність, надаючи слово особам, які, навіть опосередковано, виправдовують насилля чи звертаються до постраждалих як до звинувачених. Це свідчить про значну прогалину в підготовці медійників до роботи з постраждалими, що може призвести до їх вторинної травматизації.

Загалом, усі ці проблеми підкреслюють важливість комплексного підходу до стандартів журналістики.

У цій науковій роботі під час розробки програми контент-аналітичного дослідження дотримання стандартів журналістської діяльності в онлайн-медіа, було запроваджено так звані маркери недотримання. Якщо якийсь з них знайдено у матеріалі, то стандарт може вважатися недотриманим. Для спрощення перевірки матеріалів можна використовувати чекліст з цими маркерами, наведений у Додатку 1.

Щоб обрати рівень дотримання стандартів яких саме запорізьких онлайн-медіа ми будемо досліджувати, ми скористались рейтингом популярності інтернет-медіа, створеним маркетплейсом «PRNEWS.IO». Загалом було проаналізовано 951 новину.

Шляхом випадкової вибірки для контент-аналізу було обрано матеріали, що з'являлися в новинних рубриках онлайн-медіа протягом таких проміжків часу: 17–23 жовтня 2022 року та 14–20 жовтня 2024 року.

З «061 Сайт міста Запоріжжя» усього було проаналізовано 198 новинних матеріалів: за 2022 рік – 112 новин, за 2024 – 86. Хоч кількість матеріалів і зменшилась, на жаль, знизився і рівень дотримання стандартів: 66,96% у 2022 році проти 52,33% у 2024.

Найменш дотримуваними стандартами у 2022 році було визнано стандарти точності та достовірності, здебільшого через використання чужих фото- та відеоматеріалів без вказання гіперпосилання та авторства.

У 2024 році найчастіше порушувався стандарт повноти. Проблема з невідповідним або недоречним бекграундом була найчастішою з огляду на цей стандарт і у 2022 році. В обидва роки «061» став медіа, у якому виявлено найбільші проблеми зі стандартом повноти.

У жовтні 2022 року журналісти «061» ще пристосовувались до коректного подання важливих російських заяв: інколи вони публікували їх без спростування

з українського боку, що призводило до порушення балансу думок і достовірності в матеріалах. У 2024 ця проблема зникла.

Також у 2022 році «061 Сайт міста Запоріжжя» у матеріалі з плашкою «Новини компаній», яка представлена на сайті як рекламна, було опубліковано матеріал про букмекерську компанію «Parimatch Ukraine». У 2024 році матеріали з такими плашками також було виявлено під час аналізу, але жоден з них не був пов'язаний із ставками. Найкращим варіантом було б виокремити ці матеріали в окрему рубрику.

На сайті «Vgorode. Запоріжжя» було всього проаналізовано 135 новин. З 2022 року – 95, а з 2024 – 40, обсяг опублікованих матеріалів скоротився більше ніж вдвічі. Рівень дотримання стандартів також знизився з 78,95% у 2022 році до 62,50% у 2024, хоча в обидва роки це є найвищими показниками серед усіх проаналізованих медіа.

Найменш дотримуваними стандартами у 2022 році був стандарт відокремлення фактів від коментарів, що проявлялось здебільшого у використанні недоречного стилістично забарвленого синоніма до дієслова «сказав».

У матеріалах 2022 року було зафіксовано єдиний з усіх медіа випадок порушення стандарту оперативності. У 2024 році новин з порушенням оперативності не було виявлено в цілому.

Також у 2022 році зафіксовано три непромарковані рекламні матеріали, два з яких пов'язані з онлайн-казино. У 2024 році такого роду матеріали перестали з'являтися взагалі.

У 2024 році найменш дотримуваними стандартом став стандарт повноти, зокрема через відсутність необхідного бекграунду та експертної думки.

Традиційними для «Vgorode. Запоріжжя» є щоранкові оглядові матеріали про перебіг воєнних подій. У них журналісти серед інших використовують як джерела інформації соцмережі російських блогерів. Проте такі новини завжди

доповнюються офіційною українською позицією. Саме тому за обидва роки не було виявлено жодного матеріалу з порушенням балансу думок.

На сайті «Перший Запорізький» всього було проаналізовано 137 новин. У 2022 році – 60, у 2024 – 77. Можна говорити про те, що кількість публікацій загалом залишилась однаковою, або несуттєво зросла, коли рівень дотримання стандартів впав: 66,67% – у 2022 році проти 50,65% – у 2024.

У 2022 році найгірше дотримувались стандарту відокремлення фактів від коментарів, зокрема недоречне використання стилістично забарвлених дієслів, наприклад, «заявив» замість «повідомив». У 2024 році найменш дотримуваним був стандарт повноти через невідповідність бекграунду.

З усіх медіа «Перший Запорізький» став єдиним, у якого в один з днів аналізу (17 жовтня 2022 року) взагалі не було виявлено матеріалів, у яких наявні порушення. Також не було в цілому виявлено порушень оперативності, а в 2024 році – оперативності та балансу думок.

Єдиний рекламний непромаркований матеріал було зафіксовано у 2022 році, він був опублікований російською.

Щодо рекомендацій для «061», «Vgorode. Запоріжжя» та «Перший Запорізький»: потрібно ретельніше підходити до формування бекграунду та загалом до дотримання стандарту повноти (залучати експертів; використовувати або власні релевантні новини в бекграундах, або приділяти час його написанню з нуля; створювати пам'ятки для важливих тем), а також уникати власних оцінок і коментарів, зокрема звертати увагу на синонімічні стилістичні забарвлені дієслова до слова «сказав» і використовувати їх доречно за контекстом, а не як спроби урізноманітнити текст синонімами.

Найгірші результати в обидва роки аналізу продемонструвало медіа «ЗаБор».

Усього ми проаналізували 146 новин: у 2022 році – 68; у 2024 – 78, що свідчить про те, що кількість опублікованих новин несуттєво зросла. Рівень дотримання стандартів навпаки знизився: у 2022 – 54,41%, у 2024 – 44,87%.

За обидва роки найменш дотримуваними стандартами виявилися стандарти достовірності та точності, найпоширеніше порушення – використання чужих фото- та відеоматеріалів без вказання гіперпосилання та авторства (найпоширеніший маркер порушення у 2022), але часто зустрічається і відсутність посилання на джерело інформації. У 2024 році найпоширенішим став маркер недотримання відокремлення фактів від коментарів використання недоречного стилістично забарвленого синоніма до слова «сказав».

У 2022 році з 68 новин 42 матеріали було опубліковано російською. При цьому коментарі українських політиків або діячів подавались українською. У 2024 ця проблема зникла.

Також у 2022 році у стрічці виявлено три немарковані рекламні матеріали, один з яких стосувався алкогольного магазину і не містив дисклеймер про шкоду алкоголю. У 2024 році рекламних матеріалів виявлено не було.

У матеріалах «ЗаБору» в 2022 році було виявлено найвищий рівень порушення стандартів достовірності й точності та відокремлення фактів від коментарів. У 2024 році – стандартів достовірності та точності.

Щодо рекомендацій для «Забору»: почати систематично посилатися на джерела текстової та візуальної інформації – це покращить ситуацію зі стандартами достовірності та точності; перевіряти наявність коментарів усіх сторін у матеріалі перед публікацією, оскільки були виявлені порушення балансу думок в матеріалах за обидва роки; уникати емоційно забарвлених заголовків і слів, щоб забезпечити кращий рівень дотримання стандарту відокремлення фактів від коментарів.

З інформаційно-аналітичного порталу «Акцент» загалом було проаналізовано 335 новинних матеріалів: у 2022 році – 169, у 2024 – 166. Хоча

кількість матеріалів майже не змінилася, рівень дотримання журналістських стандартів значно знизився – з 71,59% у 2022 році до 57,83% у 2024.

У 2022 році найменш дотримуваними стандартами виявилися достовірність та точність, тоді як у 2024 – повнота. Проблеми зі стандартом повноти в обох роках часто стосувалися відсутності необхідного бекграунду або експертних коментарів. Зокрема, у 2024 році це стало більш поширеним.

І у 2022, і у 2024 роках стандарт повноти залишався слабким місцем для «Акценту». Попри те, що акцент публікує майже в 2 рази більше новин, ніж інші медіа, вони є поверховими і недоопрацьованими. Деякі з них доречно було б перетворити в проблемні статті або матеріали журналістики рішень.

У 2022 році не було виявлено жодного порушення стандарту оперативності, але в 2024 це досягнення зникло. У 2022 році у стрічці опубліковано 9 непромаркованих рекламних матеріалів, один з яких – сервіс для отримання мікрозаймів «Майкредіт».

Рекомендації для «Акценту»: працювати з бекграундом (у новинах, особливо соціального характеру, важливо додавати релевантний контекст, статистику, а також експертні думки, щоб підвищити якість матеріалів) – покращення ситуації зі стандартом повноти. Доцільно зменшити кількість новин на користь покращення якості контенту.

У результаті проведеного аналізу запорізьких онлайн-медіа за 2022 і 2024 роки було встановлено, що загальний рівень дотримання журналістських стандартів залишається на середньому рівні.

У 2022 році найвищий рівень відповідності стандартам продемонстрував сайт «Vgorode. Запоріжжя» (78,95%), а найнижчий – портал «ЗаБор» (54,41%). У 2024 році лідером знову став сайт «Vgorode. Запоріжжя» (62,5%), а найгірші показники знову були в онлайн-порталу «ЗаБор» (44,87%). Середній рівень дотримання новинних стандартів становив 67,72% у 2022 році та знизився до 53,64% у 2024 році.

Найкраще запорізькі медіа дотримуються стандарту оперативності — 99,79% у 2022 році та 98,64% у 2024 році. Найгірше дотримання спостерігається за стандартами повноти (93,17% у 2022 році, 74,18% у 2024 році) та достовірності й точності (85,74% у 2022 році, 82,37% у 2024 році).

Таким чином, результати свідчать про поступове погіршення якості дотримання журналістських стандартів у запорізьких онлайн-медіа. Хоча порівняно з 2022 роком загалом зникли матеріали російською, зменшилась кількість непромаркованої реклами та значно покращився рівень роботи з фотоматеріалами, зокрема набагато рідше в матеріалах не вказують автора кадрів або джерело, звідки їх взято.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. 061 Сайт міста Запоріжжя. *061.ua – Сайт міста Запоріжжя*. URL: <https://www.061.ua/>.
2. 4 причини заказать бумажные пакеты с логотипом. *ЗаБор – центральний міський портал Запоріжжя*. 19.10.2022. URL: <https://zabor.zp.ua/new/4-prichiny-zakazat-bumazhnye-pakety-s-logotipom>.
3. Азізова М. Законопроект про мобілізацію “рознесли” з усіх боків: що змінюватимуть. *ТСН*. 09.02.24. URL: <https://tsn.ua/exclusive/zakonoprojekt-pro-mobilizaciyu-roznesli-z-usih-bokiv-scho-zminyuvatimut-2510080.html>.
4. Актуальність журналістських стандартів для сучасних українських медіа-дослідження. *Телекритика*. 17.02.2020. URL: <https://telekritika.ua/uk/aktualnist-zhurnalistskih-standartiv-dlya-suchasnih-ukra%20nskikh-media-doslidzhennya/>
5. Бездольний А. У Запоріжжі понеділок розпочнеться з масових відключень світла. *Портал Акцент*. 14.10.2024. URL: <https://akzent.zp.ua/u-zaporizhzhji-ponedilok-rozpochnetsya-z-masovih-vidklyuchen-svitla/>.
6. Безпека журналістів : збірник документів Ради Європи. Київ : Рада Європи, ФОП Клименко Ю. Я., 2017. 48 с.
7. Білий список ІМІ за друге півріччя 2024 року: увійшли 13 медіа. *Інститут масової інформації*. 01.11.2024. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/bilyj-spysok-imi-za-druge-pivrichchya-2024-roku-uvishly-13-media-i64640>.
8. Бриж Є. Зазначив, заявив, наголосив. Чому в інформаційному жанрі ці слова зайві. *Детектор медіа*. 15.09.2023 URL: <https://detector.media/production/article/216883/2023-09-15-zaznachyv-zayavyv-nagolosyv-chomu-v-informatsiynomu-zhanri-tsi-slova-zayvi/>.

9. Васецький А. У власність громади Запоріжжя відсудили однокімнатну квартиру. *061.ua – Сайт міста Запоріжжя*. 15.10.2024. URL: <https://www.061.ua/news/3844786/u-vlasnist-gromadi-zaporizza-vidsudili-odnokimnatnu-kvartiru>.
10. Васецький А. У Запоріжжі затримали підозрюваного у вбивстві жінки на території садового товариства. *061.ua – Сайт міста Запоріжжя*. 15.10.2024. URL: <https://www.061.ua/news/3844685/u-zaporizzi-zatrimali-pidozruvanogo-u-vbivstvi-zinki-na-teritorii-sadovogo-tovaristva>.
11. Васецький А. У Запоріжжі представили нового очільника райуправління поліції. *061.ua – Сайт міста Запоріжжя*. 17.10.2022 URL: <https://www.061.ua/news/3480694/u-zaporizzi-predstavili-novogo-ocilnika-rajupravlinna-policii>.
12. Васецький А. У Запорізькій області сплатили 103 млн гривень податку на нерухомість. *061.ua – Сайт міста Запоріжжя*. 15.10.2024. URL: <https://www.061.ua/news/3844621/u-zaporizkij-oblasti-splatili-103-mln-griven-podatku-na-neruhomist>.
13. Васецький А. У Запорізькому районі виявили незаконну вирубку дерев на території ландшафтного заказника. *061.ua – Сайт міста Запоріжжя*. 14.10.2024. URL: <https://www.061.ua/news/3844209/u-zaporizkomu-rajoni-viavili-nezakonnu-virubku-derev-na-teritorii-landsaftnogo-zakaznika>.
14. Васіна О. Журналістські стандарти під час війни. *Nakypilo Osvita*. 24.08.23 URL: <https://osvita.nakypilo.ua/zhurnalistski-standarty-pid-chas-viyny/>.
15. В Запоріжжі кинули гранату в автомобіль ТЦК – ЗМІ (відео). *ЗаБор – центральний міський портал Запоріжжя*. 14.10.2024. URL: <https://zabor.zp.ua/new/v-zaporizhzhhi-kinuli-granatu-v-avtomobil-ttsk-zmi-video>.

16. В Запоріжжі поліція не оцінила вміння водія маршрутки одночасно вести машину і переглядати покупки в інтернет-магазині (відео). *ЗаБор – центральний міський портал Запоріжжя*. 14.10.2024. URL: <https://zabor.zp.ua/new/v-zaporizhzhhi-politsiya-ne-otsinila-vminnya-vodiya-marshrutki-odnochasno-vesti-mashinu-i-pereglyadati-pokupki-v-internet-magazini-video>
17. В Запоріжжі фіксують понад 30 повідомлень про замінування різних підприємств та установ. *ЗаБор – центральний міський портал Запоріжжя*. 14.10.2024. URL: <https://zabor.zp.ua/new/v-zaporizhzhhi-fiksuyut-ponad-30-povidomlen-pro-zaminuvannya-riznikh-pidpriemstv-ta-ustanov>.
18. В Запорізькому повітрі виявили одразу декілька небезпечних речовин. *ЗаБор – центральний міський портал Запоріжжя*. 18.10.2024. URL: <https://zabor.zp.ua/new/v-zaporizkomu-povitri-viyavili-odrazu-dekilka-nebezpechnikh-rechovin>.
19. В ефірі онлайн-марафону FREEDOM розповів про ГРАБІЖ окупантами у цивільного населення. *Іван Федоров / Запорізька обл. / Запоріжжя*. 17.10.2022. URL: https://t.me/ivan_fedorov_zp/712.
20. В інтерв'ю «Голосу Америки» розповів про необхідність посилення ППО для захисту Запоріжжя. *Іван Федоров / Запорізька обл. / Запоріжжя*. 16.10.2024. URL: https://t.me/ivan_fedorov_zp/12495.
21. Вебстер М. Україна. Висвітлення конфлікту : практичний посібник для журналістів. Київ : IRMI Ukraine, 2015. 18 с.
22. Винник-Остапишин В. Професійна мораль і моральність сучасного журналіста. *Вісник Прикарпатського університету. Філософські і психологічні науки*. 2016. Вип. 20. С. 108–114.
23. Війна. Журналіст. Позиція. Чому в Україні знову заговорили про необхідність боротьби з «мовою ворожнечі»? *День*. 2016. № 148 – 149. 19 серп.

24. В окупованому Енергодарі сталася «бавовна» в готелі, де ночували російські загарбники. *Перший Запорізький. Новини Запоріжжя*. 18.10.2022. URL: <https://1news.zp.ua/v-okkupirovannom-energodare-proizoshla-bavovna-v-otele-gde-nochevali-rossijskie-zahvatchiki-foto/>.
25. Голуб О. Медіакомпас: путівник професійного журналіста : практичний посібник / Інститут масової інформації. Київ : ТОВ «Софія-А», 2016. 184 с.
26. Грушецький А. Довіра телемарафону «Єдині новини». *Київський міжнародний інститут соціології*. 19.02.2024. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1369&page=1>
27. Дачковська М. Donbass Media Forum: лінія фронту проходить крізь людей. *Детектор медіа*. 09.06.2015. URL: <https://ms.detector.media/profstandarti/post/13444/2015-06-09-donbass-media-forum-liniya-frontu-prokhodyt-kriz-golovy-lyudey/>.
28. Детектор медіа. *Детектор медіа*. URL: <https://detector.media/>.
29. Детектор медіа. Мономарафон. Чому влада припинила мовлення 5 каналу, Прямого та «Еспресо». *Детектор медіа*. 19.04.2022 URL: <https://detector.media/infospace/article/198512/2022-04-19-monomarafon-chomu-vlada-prygrupnyla-movlennya-5-kanalu-pryamogo-ta-espreso/>
30. Довженко О. Важкі часи дають українським медіа шанс стати кращими. *Детектор медіа*. 08.11.2024. URL: <https://detector.media/community/article/234472/2024-11-08-vazhki-chasy-dayut-ukrainskym-media-shans-staty-krashchymu/>
31. Довженко О. Диво, що затягнулося. Телемарафон «Єдині новини» у 2022 році. *Детектор медіа*. 28.12.2022. URL: <https://detector.media/shchodenni-telenovini/article/206445/2022-12-28-dyvo-shcho-zatyagnulosya-telemarafon-iedyni-novyny-u-2022-rotsi/>

32. Дорош М. Переконання чи стандарти? (+відео). *Детектор медіа*. 24.11.2014. URL: <https://ms.detector.media/profstandarti/post/11902/2014-11-24-perekonannya-chy-standarty-video/>
33. Евакуація в Запорізькій області: поточна ситуація. *Іван Федоров. Запорізька обл. Запоріжжя*. 15.10.2024. URL: https://t.me/ivan_fedorov_zp/12480.
34. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації : посібник рекомендацій для працівників ЗМІ. Київ : «Компанія ВАІТЕ», 2016. 118 с.
35. Закон України про інформацію : Закон України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ. Київ : Верховна Рада України, 2024. 9 с.
36. Закон України про телебачення і радіомовлення : Закон України від 21.12.1993 № 3759-ХІІ. Київ : Верховна Рада України. 44 с.
37. Залозна О. Поблизу Запорізької АЕС пролунали вибухи: що відомо. *Сайт «Vgorode. Запоріжжя»*. 19.10.2024. URL: <https://zp.vgorode.ua/ukr/news/sobytyia/a1268494-poblizu-zaporizkoji-aes-prolunali-vibukhi-shcho-vidomo>.
38. Залозна О. Путін запровадив воєнний стан у "Л/Днр", Запорізькій та Херсонській. *Сайт «Vgorode. Запоріжжя»*. 19.10.2022. URL: <https://zp.vgorode.ua/ukr/news/sobytyia/a1222704-putin-zaprovadiv-vijskovij-stan-u-ldnr-zaporizkij-ta-khersonskij-oblastjakh>.
39. Залозна О. Російські окупанти вивозять трупи своїх солдатів камазами, – Федоров. *Сайт «Vgorode. Запоріжжя»*. 17.10.2022. URL: <https://zp.vgorode.ua/ukr/news/sobytyia/a1222471-rosijski-okupanti-vivozjat-trupi-svojjikh-soldativ-kamazami-fedorov>.
40. Залозна О. У Запорізькому районі під час обстрілу поранило дитину. *Сайт «Vgorode. Запоріжжя»*. 18.10.2022. URL: <https://zp.vgorode.ua/ukr/news/sobytyia/a1222600-u-zaporizkomu-rajoni-pid-chas-obstrilu-poraniло-ditinu>

41. Запорожці, що опинилися без даху над головою: як живуть люди в модульному містечку для переселенців (фото, відео). *ЗаБор – центральний міський портал Запоріжжя*. 15.10.2024. URL: <https://zabor.zp.ua/new/zaporozhtsi-shcho-opinilisya-bez-dakhu-nad-golovoyu-yak-zhivut-lyudi-v-modulnomu-mistechku-dlya-pereselentsiv-foto-video>.
42. Засоби масової інформації: професійні стандарти, етика та законодавчі норми : наук. видання / укл. : Т. Петрів, А. Сафаров, В. Сюмар, О. Чекмишев. Київ : Нічлава, 2006. 100 с.
43. Заява КЖЕ щодо неналежного висвітлення історії згвалтування неповнолітньої дівчини на Закарпатті. *Комісія з журналістської етики*. 31.03.2023. URL: <https://cje.org.ua/statements/zaiava-kzhe-shchodo-nenalezhnogo-vysvitlennia-istorii-zghvaltuvannia-nepovnolitnoi-divchyny-na-zakarpatti/>.
44. Здоровега В. Теорія і методика журналістської творчості : підручник. 2-ге вид., перероб. і допов. Львів : ПАІС, 2004. 268 с.
45. Зеленський звільнив очільницю Бердянської міської військової адміністрації Вікторію Галиціну. *Перший Запорізький. Новини Запоріжжя*. 17.10.2024. URL: <https://1news.zp.ua/zelenskiy-uvolil-glavu-berdyanskoj-gorodskoj-voennoj-administraczii-viktoriyu-galiczinu/>
46. Зенюк О. В Запорізькій області від ворожих обстрілів потерпали 9 населених пунктів. *061.ua – Сайт міста Запоріжжя*. 14.10.2024. URL: <https://www.061.ua/news/3844017/v-zaporizkij-oblasti-vid-vorozih-obstriliv-poterpali-9-naselenih-punktiv>.
47. Зенюк О. ОВА рекомендує виїжджати людям з населеного пункту, що в районі Оріхова. *061.ua – Сайт міста Запоріжжя*. 15.10.2024. URL: <https://www.061.ua/news/3845003/ova-rekomendue-viizdzati-ludam-z-naselenogo-punktu-so-v-rajoni-orihova>.

48. Зенюк О. російська компанія відреагувала на затримання власника «Мотор Січ» Богуслаєва. *061.ua – Сайт міста Запоріжжя*. 23.10.2022.
URL: <https://www.061.ua/news/3484188/rosijska-kompania-vidreaguvala-na-zatrimanna-vlasnika-motor-sic-boguslaeva>.
49. «З нас роблять безправних рабів»: законопроект про мобілізацію «рознесли» з усіх боків. *Економічні новини*. 08.02.2024.
URL: https://enovosty.com/uk/news-ukr/news_society-ukr/full/0802-z-nas-roblyat-bezpravnix-rabiv-zakonoprojekt-pro-mobilizaciju-roznesli-z-usix-bokiv#goog_rewarded.
50. ЗСУ знищили вогневу позицію окупантів поблизу Енергодара. *Перший Запорізький. Новини Запоріжжя*. 21.10.2022. URL: <https://1news.zp.ua/vsu-unichtozhili-ognevuyu-pozicziyu-okkupantov-voze-energodara-foto-video/>.
51. Зубченко Я. Єдині з Медведчуком? Ведучі спільних марафонів, які раніше працювали на кума Путіна. *Детектор медіа*. 24.04.2022
URL: <https://detector.media/community/article/198621/2022-04-24-iedyni-z-medvedchukom-veduchi-spilnykh-marafoniv-yaki-ranishe-pratsyuvaly-na-kuma-putina/>.
52. Иванова О. Мать солдата из РФ, погибшего в Украине: «Там просто месиво». *Deutsche Welle*. 26.03.2022. URL: <https://www.dw.com/ru/mat-soldata-iz-rf-pogibshego-v-ukraine-tam-prosto-mesivo/a-61263854>.
53. Известный коллаборант придумал новый бред для объяснения обстрелов жилых домов в Запорожье. *ЗаБор – центральний міський портал Запоріжжя*. 19.10.2022. URL: <https://zabor.zp.ua/new/izvestnyy-kollaborant-bridumal-novyy-bred-dlya-obyasneniya-obstrelov-zhilykh-domov-v-zaporozhe>.
54. Иванова О., Мойсеева О., Стеблина Н. Місцева преса: посібник для ЗМІ. Як регіональним журналістам працювати за часів нових медіа та кризи демократії. Київ : ТОВ «Бізнесполіграф», 2019. 232 с.

55. Інститут масової інформації. *Інститут масової інформації*. URL: <https://imi.org.ua/>.
56. Інформаційно-аналітичний портал «Акцент». *Портал Акцент*. URL: <https://akzent.zp.ua/>.
57. Как следить за здоровьем с помощью гаджетов. *ЗаБор – центральний міський портал Запоріжжя*. 19.10.2022. URL: <https://zabor.zp.ua/new/kak-sledit-za-zdorovem-s-pomoshchyu-gadzhetov>.
58. Калініченко Б. Інформаційна війна: чинники ескалації і засоби протидії. Київ : Б.в., 2020. 294 с.
59. КЖЕ допомогла виправити матеріал видання «СтопКор» про жінку, яка пережила сексуальне насильство. *Комісія з журналістської етики*. 24.07.2023. URL: <https://cje.org.ua/complaints/kzhe-dopomohla-vypravyty-material-vydannia-stopkor-pro-zhinku-iaka-perezhyala-seksualne-nasylstvo/>
60. КЖЕ щодо висвітлення історії зґвалтування неповнолітньої на Закарпатті: Медіа припустилися порушень журналістської етики. *Детектор media*. 31.03.2023. URL: <https://detector.media/community/article/209614/2023-03-31-kzhe-shchodo-vysvitlennya-istorii-zgvaltuvannya-nepovnolitnoi-na-zakarpatti-media-prypustylsya-porushen-zhurnalistiskoi-etyky/>
61. Ключко К. путін ввів «воєнний стан» на окупованих територіях України, в тому числі в Запорізькій області. *061.ua – Сайт міста Запоріжжя*. 19.10.2022. URL: <https://www.061.ua/news/3482189/putin-vviv-voennij-stan-na-okupovanih-teritoriah-ukraini-v-tomu-cisli-v-zaporizkij-oblasti>
62. Кодекс Надії Мурат. URL: <http://semaukraine.org.ua/menu/view?slug=kodeks-nadiyi-murat>
63. Комісія з журналістської етики. *Комісія з журналістської етики*. URL: <https://cje.org.ua/>

64. Кость С. Воєнна журналістика й ідея «нейтральності» українського журналіста. *Теле- та радіожурналістика* / Львівський національний університет імені Івана Франка. Львів, 2019. № 18. С. 162–170.
65. Крамаренко І. Андрющенко спрогнозував, коли росіяни будуть готові до наступу на Запорізькому напрямку. *Портал Акцент*. 19.10.2024. URL: <https://akzent.zp.ua/andryushhenko-sprognozuvav-koli-rosiyani-budut-gotovi-do-nastupu-na-zaporizkomu-napryamku>.
66. Крамаренко І. В Україні студенти з ТОТ і переселенці будуть навчатися безкоштовно. *Портал Акцент*. 22.10.2022. URL: <https://akzent.zp.ua/v-ukrayini-studenti-z-tot-i-pereselentsi-budut-navchatisya-bezkoshtovno/>.
67. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25-26. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n9>.
68. Куляс І. Стандарти й етика журналістики в умовах неоголошеної війни. *Детектор медіа*. 30.10.2014. URL: <https://ms.detector.media/profstandarti/post/11691/2014-10-30-standarty-y-etyka-zhurnalistyky-v-umovakh-neogoloshenoj-viyny/>.
69. Мапа рекомендованих медіа в Україні: знайдіть якісні журналістські проекти. *Мапа рекомендованих медіа України*. URL: <https://map.detector.media/>.
70. «Медіачек»: матеріал «Економічних новин» про мобілізацію є неповним, незбалансованим та упередженим. *Детектор медіа*. 14.10.2024. URL: <https://detector.media/community/article/233393/2024-10-14-mediachek-material-ekonomichnykh-novyn-pro-mobilizatsiyu-ie-nepovnym-nezbalansovanym-ta-uperedzhenym/>.
71. «Медіачек»: стаття «Ділової столиці» про вуличне освітлення неповна та не має джерел. *Детектор медіа*. 18.09.2024. URL: <https://detect>

- or.media/community/article/232267/2024-09-18-mediachek-stattya-dilovoi-stolytsi-pro-vulychne-osvitlennya-nerovna-ta-ne-maie-dzherel/.
72. Менше джинси – краща якість? Як українські регіональні ЗМІ дотримувалися стандартів у серпні 2024. *Інститут демократії ім. Пушина Орлика*. 21.08.2024. URL: <https://idpo.org.ua/reports/5973-menshe-dzhinsi-krashha-yakist-yak-ukraïnski-regionalni-zmi-dotrimuvalisya-standartiv-u-serpni-2024.html>.
73. Ми це зробили: мобілізація юнаків до 25 років заборонена, – Юлія Тимошенко. *Батьківщина*. 09.10.2024. URL: <https://ba.org.ua/mi-ce-zrobili-mobilizaciya-yunakiv-do-25-rokiv-zaboronena-yuliya-timoshenko/>.
74. Ми це зробили: мобілізація юнаків до 25 років заборонена, – Юлія Тимошенко. *ЗаБор - центральний міський портал Запоріжжя*. 15.10.2024. URL: <https://zabor.zp.ua/new/mi-tse-zrobili-mobilizatsiya-yunakiv-do-25-rokiv-zaboronena-yuliya-timoshenko>.
75. Нагорняк М. Дискурс довкола телемарафону «Єдині новини». *Інформаційна освіта та професійно-комунікативні технології XXI століття* : Матеріали XVI міжнар. науково-практ. конф., м. Одеса, 13–15 верес. 2023 р. Одеса, 2023. С. 279–283.
76. Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України про організацію взаємодії між Збройними Силами України, іншими складовими сил оборони та представниками медіа на час дії правового режиму воєнного стану № 73 від 03.03.2022. Офіційний документ. Київ : Міністерство оборони України, 2022. 18 с.
77. Нідерландського журналіста, який поширив фото ракетних ударів по Одещині, позбавили акредитації та видворили з України. *Детектор медіа*. 03.04.2022. URL: <https://detector.media/community/article/198090/2022-04-03-niderlandskogo-zhurnalista-yakyy-poshyryv-foto-raketnykh-udariv-po-odeshchyni-pozbavyly-akredytatsii-ta-vydvoryly-z-ukrainy/>

78. НСЖУ вимагає Deutsche Welle зняти матеріал про виправдання війни росії проти України. *Національна спілка журналістів України*. 26.03.2022. URL: <https://nsju.org/novini/nszhu-vymagaye-deutsche-welle-znyaty-material-pro-vupravdannya-vijny-rosiyi-proty-ukrayiny/>.
79. Окупанти не збираються демілітаризувати Запорізьку АЕС через страх контрнаступу ЗСУ. *Перший Запорізький. Новини Запоріжжя*. 18.10.2022. URL: <https://1news.zp.ua/okkupanty-ne-sobirayutsya-demilitarizirovat-zaporozhskuyu-aes-iz-za-straha-kontrnastupleniya-vsu/>.
80. Окупанти приговорили працівника ЗАЕС до 13 років в'язниці. *ЗаБор – центральний міський портал Запоріжжя*. 14.10.2024. URL: <https://zabor.zp.ua/new/okupanti-prigovorili-pratsivnika-zaes-do-13-rokiv-vyaznitsi>.
81. Онлайн-медіа «Перший Запорізький». *Перший Запорізький. Новини Запоріжжя*. URL: <https://1news.zp.ua/>
82. Онлайн-портал «ЗаБор». *ЗаБор – центральний міський портал Запоріжжя*. URL: <https://zabor.zp.ua/>.
83. Осадча Я. У Києві блогери знущалися над дівчатами під час стрімів: поліція проводить обшуки. *Українська правда*. 01.02.2023. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/02/1/252643/>.
84. Остапа С. Спільний телемарафон – інформаційна ППО в цивілізаційній війні. *Детектор медіа*. 15.03.2022. URL: <https://detector.media/kritika/article/197522/2022-03-15-spilnyy-telemarafon-informatsiyna-ppo-v-tsyvilizatsiyniy-viyni/>

85. Пара американців пробігла від румунського кордону до Запоріжжя щоб зібрати гроші для України. *ЗаБор – центральний міський портал Запоріжжя*. 15.10.2024. URL: <https://zabor.zp.ua/new/para-amerikantsiv-probigla-vid-rumunskogo-kordonu-do-zaporizhzhya-shchob-zibrati-groshi-dlya-ukraini>.
86. Покровська А. Трошки порадіємо: у Запоріжжя йде потепління. *Сайт «Vgorode. Запоріжжя»*. 20.10.2024. URL: <https://zp.vgorode.ua/ukr/news/sobytyia/a1268532-troshki-poradijemo-u-zaporizhzhja-jde-poteplishannja>.
87. Почепцов Г. Сенси і війни: Україна і Росія в інформаційній і смисловій війнах. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2016. 316 с.
88. Почепцов Г. Сислові та інформаційні війни. *Інформаційне суспільство*. 2013. № 18. С. 21–27.
89. Приступенко Т. Теорія журналістики: етичні та правові засади діяльності засобів масової інформації : навч. посіб. Київ : Знання, 2011. 351 с.
90. Про медіа : Закон України від 13.12.2022 № 2849-ІХ. Київ : Верховна Рада України. 120 с.
91. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21.10.1993 № 3543-ХІІ : Київ : Верховна Рада України, 2024. 416 с.
92. Протягом минулої доби на Запоріжжі окупаційні війська обстріляли 21 населений пункт. *ЗаБор – центральний міський портал Запоріжжя*. 19.10.2022. URL: <https://zabor.zp.ua/new/protyagom-minuloi-dobi-na-zaporizhzhhi-okupatsiyni-viyska-obstrilyali-21-naseleniy-punkt>.
93. Путін оголосив «воєнний стан» на окупованих територіях Запорізької, Херсонської, Донецької та Луганської областях. *Перший Запорізький. Новини Запоріжжя*. 18.10.2022. URL: <https://1news.zp.ua/putin-obyavil-voennoe-polozhenie-na-okkupirovannyh-territoriyah-zaporozhskoj-hersonskoj-doneczkoj-i-luganskoj-oblastyah/>.

94. Рашисти не збираються демілітаризувати ЗАЕС через страх контрнаступу ЗСУ. *Енергоатом*. 18.10.2022. URL: https://t.me/energoatom_ua/10248.
95. РІА-Південь. *РІА-Південь*. URL: <https://ria-m.tv/ua>.
96. Різун В. Основи журналістики у відповідях та заувагах. Київ : КНУ ім. Т. Шевченка, 2004. 80 с.
97. «Рішення є, немає політичної волі»: у Запорізькій ОВА розповіли, як захистити місто від КАБів. *Перший Запорізький. Новини Запоріжжя*. 19.10.2024. URL: <https://1news.zp.ua/v-zova-rasskazali-kak-zashhitit-gorod-ot-kabov/>.
98. Російські пропагандисти здійснили інформаційну операцію з виправдання евакуації поранених захисників «Азовстали» перед внутрішньою аудиторією. *Центр протидії дезінформації при РНБО України*. 16.05.2022. URL: <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/1576>.
99. Росіяни двічі вдарили авіацією по Запоріжжю: є постраждалі. *Перший Запорізький. Новини Запоріжжя*. 19.10.2024. URL: <https://1news.zp.ua/rossiyane-dvazhdy-udarili-aviacziej-po-zaporozhyu-est-postradavshie/>.
100. Сенюк А. Міжнародні журналістські професійні стандарти та українські мас-медіа. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2173>.
101. Сергієнко О. Світло з розумом: як розумна система економить мільйони на вуличному освітленні Києва. *Dsnews*. 30.01.2024. URL: <https://www.dsnews.ua/ukr/economics/svitlo-z-rozumom-yak-rozumna-sistema-ekonomit-milyoni-na-vulichnomu-osvitlenni-kiyeva-30012024-495070>.

102. Скляревська Г., Довженко О. Влада і є новини. Як «Слуга народу» перетворює канал «Рада» на інструмент піару й політичної боротьби. *Детектор медіа*. 16.12.2021. URL: <https://detector.media/infospace/article/194842/2021-12-16-vlada-i-je-novyny-yak-sluga-narodu-peretvoryuie-kanal-rada-na-instrument-piaru-y-politychnoi-borotby/>.
103. Соломін Є. Телепроекти «Єдині новини» та «Фreedом» як спосіб інформаційного спротиву російській агресії та засіб регулювання медіасферою під час війни. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Філологія*. 2023. № 3. С. 62–71.
104. Сорока В. Європейські стандарти тележурналістики: огляд наукових та практичних надбань. *Інформаційне суспільство*. 2013. № 17. С. 88–95.
105. Сувенірні гроші замість справжніх: у Запоріжжі затримали шахрайку. *Перший Запорізький. Новини Запоріжжя*. 14.10.2024. URL: <https://1news.zp.ua/suvenirnye-dengi-vmesto-nastoyashhih-realnyh-v-zaporozhe-zaderzhali-moshenniczu/>.
106. Супрун Л. Основні стандарти подачі інформації журналістом. URL: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2401>.
107. Тайлер і Ніккі Чей – американське подружжя з Каліфорнії, яке підтримує Україну! *Регіна Харченко. Секретар Запорізької міської ради*. 14.10.2024. URL: https://t.me/regina_harchenko/1993
108. Тимошик М. Стандарти журналістики: поняття, генеза, зміст, практика. *Український інформаційний простір*. 2022. № 9. С. 30–56.
109. У Запоріжжі представили нового очільника районного управління поліції. *Головне управління Національної поліції в Запорізькій області Офіційний вебпортал*. 17.10.2022. URL: <https://zp.npu.gov.ua/news/u-zaporizhzhii-predstavily-novoho-ochilnyka-raionnoho-upravlinnia-politsii>.

110. У Запоріжжі сталася пожежа в багатоповерхівці: є постраждала. *Перший Запорізький / Новини Запоріжжя*. 18.10.2022. URL: <https://1news.zp.ua/v-zaporozhe-proizoshel-pozhar-v-mnogoetazhke-est-postradavshaya/>.
111. Українці частіше визначають інформаційні маніпуляції як нагальну проблему, що впливає на їхнє життя, хоча вразливість щодо російської дезінформації зростає. *Internews Network*. 7.11.2024 URL: <https://internews.in.ua/uk/news/ukraintsi-chastishe-vyznachaiut-informatsiyni-manipuliatsii-iak-nahalnu-problemu-shcho-vplyvaie-na-ikhnie-zhyttia-khochha-vrazlyvist-shchodo-rosiyskoi-dezinformatsii-zrostaie-2/>
112. Уничтожена огневая позиция врага + машина с БК около Энергодара, этой ночью. *Непосредственно Gachi*. 21.10.2022. URL: https://t.me/gachi_defence/2386.
113. Учаєва Я. ЗСУ ускладнюють оборону ворога під Токмаком. *Портал Акцент*. 16.10.2024. URL: <https://akzent.zp.ua/zsu-uskladnyuyut-oboronu-voroga-pid-tokmakom-video/>.
114. Учаєва Я. Стало відомо, куди росіяни можуть перекинути військових Херсона. *Портал Акцент*. 19.10.2022. URL: <https://akzent.zp.ua/stalo-vidomo-kudi-rosiyani-mozhut-perekinuti-vijskovih-z-hersona/>.
115. Фактчекінг і медіаграмотність : словник термінів / О. Гороховський, О. Мельникова-Курганова, П. Мірошніченко, Н. Островська. Дніпро : ЛІРА. 78 с.
116. ФБУ разом з Parimatch допомагають ЗСУ. *061.ua – Сайт міста Запоріжжя*. 21.10.2022. URL: <https://www.061.ua/news/3483411/fbu-razom-z-parimatch-dopomagaut-zsu>.
117. Фролова А. На території ландшафтного заказника в Запорізькій області масово спиляли дерева (фото). *ZPRZ.CITY*. 15.10.2024. URL: <https://zprz.city/news/view/na-teritorii-landshaftnogo-zakaznika-v-zaporizkij-oblasti-masovo-spilyali-dereva-foto>.

118. Хорсли У. Руководство по вопросам безопасности журналистов. 3-е изд. Вена : Бюро Представитель ОБСЕ по вопросам свободы СМИ, 2017. 102 с.
119. Чоповський Д. Журнестандарти: огляд 2011. *Інститут масової інформації*. 2011. URL: <https://imi.org.ua/monitorings/jurnalistiski-standarti-normativna-dovidka-i28622>.
120. Чубукін О. Безробітні запоріжці отримуватимуть більшу грошову допомогу. *Портал Акцент*. 18.10.2024. URL: <https://akzent.zp.ua/bezrobitni-zaporizhtsi-otrimuvatimut-bilshu-groshovu-dopomogu/>.
121. Чубукін О. Окупанти замінували Каховську ГЕС: опублікована карта можливих підтоплень. *Портал Акцент*. 20.10.2022. URL: <https://akzent.zp.ua/okupanti-zaminuvali-kahovsku-ges-opublikovana-karta-mozhlivih-pidtoplen-video/>.
122. Чубукін О. Олена Шуляк: Ветерани мають бути представлені в радах всіх рівнів після перемоги. *Портал Акцент*. 17.10.2024. URL: <https://akzent.zp.ua/olena-shulyak-veterani-mayut-buti-predstavleni-v-radah-vsih-rivniv-pislya-peremogi/>.
123. Шагабудтдинова Е. У Запоріжжі КП «Побутовик» без конкурсу проводить торги на ветпослуги для безпритульних собак та котів на майже 400 тисяч гривень. *ОбІ.ua – Сайт міста Запоріжжя*. URL: <https://www.061.ua/news/3484216/u-zaporizzi-kp-pobutovik-bez-konkursu-provodit-torgi-na-vetposlugi-dla-bezpritulnih-sobak-ta-kotiv-na-majze-400-tisac-griven>.
124. Шагабудтдинова Е. У Запорізькій області окупанти вимушені вигадувати чергові виправдання про старт опалювального сезону. *ОбІ.ua – Сайт міста Запоріжжя*. 18.10.2022 URL: <https://www.061.ua/news/3481552/u-zaporizkij-oblasti-okupanti-vimuseni-vigaduvati-cergovi-vipravdanna-pro-start-opaluvalnogo-sezonu>.

125. Шликова Д. Карта бойових дій в Україні 14 жовтня. *Сайт «Vgorode. Запоріжжя»*. 14.10.2024. URL: <https://zp.vgorode.ua/ukr/news/sobytyia/a1268189-karta-bojovikh-dij-v-ukrajini-14-zhovtnja>.
126. Які алкогольні напої обрати для урочистих заходів. *ЗаБор - центральний міський портал Запоріжжя*. 20.10.2022. URL: <https://zabor.zp.ua/new/yaki-alkogolni-napo-i-obrati-dlya-urochistikh-zakhodiv>.
127. Як повідомлялось раніше, при проведенні планової перевірки Новомиколаївської сільської ради було виявлено декілька порушень дотримання вимог природоохоронного законодавства. *Держекоінспекція Південного округу (Запорізька та Херсонська області)*. 14.10.2024. URL: <https://t.me/pivdendei/2871>.
128. Як російські та світові медіа висвітлювали евакуацію захисників «Азовсталі» з Маріуполя. *Центр протидії дезінформації при РНБО України*. 17.05.2022. URL: <https://t.me/CenterCounteringDisinformation/1583>.
129. Яку амуніцію вибрати для собаки? *Сайт «Vgorode. Запоріжжя»*. 23.10.2022. URL: <https://zp.vgorode.ua/ukr/news/obschestvo/a1223030-jaku-amunitsiju-vibrati-dlja-sobaki>.
130. Danielle C. Десятка найпопулярніших онлайн-медіа Запоріжжя за 2023 рік: оприлюднено рейтинг. *PRNEWS.IO*. 27.11.2024. URL: <https://prnews.io/uk/blog/desiatka-naupopuliarnishykh-onlayn-media-zaporizhzhia-za-2023-rik-opryliudneno-reytynh.html>.
131. Kodeks Etyki Stowarzyszenia Dziennikarzy Polskich. *Stowarzyszenie Dziennikarzy Polskich*. URL: <https://sdp.pl/o-sdp/dokumenty/kodeks-etyki-sdp/>
132. News values and principles | The Associated Press. *The Associated Press*. URL: <https://www.ap.org/about/news-values-and-principles/>.

133. SPJ code of ethics. *Society of Professional Journalists*.
URL: <https://www.spj.org/spj-code-of-ethics/>.
134. The BBC's editorial values and standards. *BBC*.
URL: <https://www.bbc.co.uk/editorialguidelines>.
135. The journalism trust initiative. *JTI Website*.
URL: <https://www.journalismtrustinitiative.org/>.
136. Vgorode. Запоріжжя. *Сайт «Vgorode. Запоріжжя»*. URL: <https://zr.vgorode.ua/ukr/>.
137. Zinets Natalia. Ukrainian force begins evacuating from last Mariupol stronghold. *Reuters*. 17.04.2022. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-counter-attacks-russian-forces-east-2022-05-16/>.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Чекліст для перевірки дотримання стандартів у новині перед публікацією

Маркер порушення стандарту	Чи наявний у тексті?
Достовірність і точність	
відсутність посилання на джерело інформації	
невиправдана анонімність джерела	
невиправдана анонімність автора суб'єктивної думки	
використання чужих фото- та відеоматеріалів без вказання посилання та/або авторства	
відсутність інформації про автора, місце та/або період проведення певного дослідження, обсяг вибірки та допустимої межі похибки в соціологічному дослідженні	
розмите посилання на офіційне джерело	
використання соцмереж як джерела інформації, якщо це не сторінки підтверджених акаунтів представництв державних органів або публічних осіб	
використання непідтвердженої в офіційних джерелах даних про полонених, загиблих та/або поранених	
зміна цитати в матеріалі	
цитування російських джерел у випадку, якщо це не суспільно-важлива інформація	
відсутність спростування або української позиції в матеріалі, де процитовано російське джерело	
невідповідність фото- та/або відеоматеріалів описуваній у матеріалі дійсності	
відсутність відповідного маркування на фото та відео, що використовуються як бекграунд	
використання фото- та/або відеоматеріалів, згенерованих ШІ без відповідного маркування	
використання фото- та/або відеоматеріалів, згенерованих ШІ для ілюстрації перебігу воєнних дій та результатів атак ворога	
невикористання фемінітивів	
недотримання презумпції невинуватості	
помилки в назвах, іменах, датах, посадах, юридичних термінах	
Повнота	
відсутність бекграунду	
невідповідність або недоречність певного бекграунду	
відсутність експертної думки в матеріалі, де вона потрібна	
відсутність в експерта безпосереднього досвіду роботи, пов'язаного з тематикою, що висвітлено в матеріалі	
політик виступає в ролі експерта з перебігу воєнних дій	

Маркер порушення стандарту	Чи наявний у тексті?
Оперативність	
неподання інформації своєчасно	
відсутність оновлення або доповнення після того, як з'явилися нові дані або факти	
Відокремлення фактів від коментарів	
невідокремлення будь-якої думки від фактажу матеріалу	
незазначення імені автора думки	
використання емоційно забарвленої інформації, що впливає на її сприйняття аудиторією	
невказання імені автора в заголовку, де використано його цитату	
невідповідність заголовка та змісту матеріалу	
відсутність позначки/окремої рубрики, що вказує на суб'єктивність думок в авторському аналітичному або публіцистичному матеріалі;	
використання недоречного стилістично забарвленого синоніма до слова «сказав»	
Баланс думок	
непредставлення однієї зі сторін або її маргіналізація	
журналістська маніпуляція з формою подачі протилежних думок	
ненадання альтернативного погляду в тому ж матеріалі або протягом 12 годин з гіперпосиланням на попередню новину	
заангажовані експертні коментарі	
нелегітимність або нерівнозначність особи, що надає коментар	
посилання на пропагандистські або дезінформаційні джерела як на джерела альтернативних поглядів	
поширення контенту, що може створити враження схвалення або виправдання дій агресора	

ДОДАТОК Б

Відсоткові значення виявлення маркерів недотримання стандартів журналістики інтернет-видання «061 Сайт міста Запоріжжя» (2022)

Назва стандарту	Назва маркеру (тільки ті, що було виявлено в матеріалах)	Відсоток недотримання
Достовірність і точність	відсутність посилання на джерело інформації	0,89% (1 новина)
	використання чужих фото- та відеоматеріалів без вказання гіперпосилання та авторства	4,46% (5 новин)
	відсутність спростування або української позиції в матеріалі, де процитовано російське джерело	1,79% (2 новини)
	невідповідність фото- та/або відеоматеріалів описуваних у матеріалі дійсності	6,25% (7 новин)
	відсутність відповідного маркування на фото та відео, що використовуються як бекграунд	1,79% (2 новини)
Повнота	відсутність необхідного бекграунду	3,57% (4 новини)
	невідповідність або недоречність певного бекграунду	10,71% (12 новин)
	відсутність експертної думки в матеріалі, де вона потрібна	1,79% (2 новини)
Відокремлення фактів від коментарів	невказання імені автора в заголовку, де використано його цитату	0,89% (1 новина)
	використання недоречного стилістично забарвленого синоніма до слова «сказав»	10,71% (12 новин)
Баланс думок	посилання на пропагандистські або дезінформаційні джерела як на джерела альтернативних поглядів	0,89% (1 новина)

ДОДАТОК В

Відсоткові значення виявлення маркерів недотримання стандартів
журналістики сайту «Vgorode. Запоріжжя» (2022)

Назва стандарту	Назва маркеру (тільки ті, що було виявлено в матеріалах)	Відсоток недотримання
Достовірність і точність	відсутність посилання на джерело інформації	2,11% (2 новини)
	розмите посилання на офіційне джерело	2,11% (2 новини)
	відсутність спростування або української позиції в матеріалі, де процитовано російське джерело	
	помилки в назвах, іменах, датах, посадах, юридичних термінах	4,21% (4 новини)
Повнота	відсутність необхідного бекграунду	4,21% (4 новини)
	невідповідність або недоречність певного бекграунду	5,26% (5 новин)
	відсутність експертної думки в матеріалі, де вона потрібна	3,16% (3 новини)
Оперативність	відсутність оновлення або доповнення після того, як з'явилися нові дані або факти	1,05% (1 новина)
Відокремлення фактів від коментарів	незазначення імені автора думки	1,05% (1 новина)
	відсутність позначки/окремої рубрики, що вказує на суб'єктивність думок в авторському аналітичному або публіцистичному матеріалі	2,11% (2 новини)
Відокремлення фактів від коментарів	використання недоречного стилістично забарвленого синоніма до слова «сказав»	7,39% (7 новин)
Баланс думок	непредставлення однієї зі сторін або її маргіналізація	1,05% (1 новина)

ДОДАТОК Г

Відсоткові значення виявлення маркерів недотримання стандартів журналістики онлайн-медіа «Перший Запорізький» (2022)

Назва стандарту	Назва маркеру (тільки ті, що було виявлено у матеріалах)	Відсоток недотримання
Достовірність і точність	невиправдана анонімність джерела	1,67% (1 новина)
	використання чужих фото- та відеоматеріалів без вказання гіперпосилання та авторства	5% (3 новини)
	розмите посилання на офіційне джерело	1,67% (1 новина)
	відсутність спростування або української позиції в матеріалі, де процитовано російське джерело	1,67% (1 новина)
	помилки у назвах, іменах, датах, посадах, юридичних термінах	1,67% (1 новина)
Повнота	відсутність необхідного бекграунду	3,33% (2 новини)
	відсутність експертної думки в матеріалі, де вона потрібна	1,67% (1 новина)
Відокремлення фактів від коментарів	використання емоційно забарвленої інформації, що впливає на її сприйняття аудиторією	1,67% (1 новина)
	використання недоречного стилістично забарвленого синоніма до слова «сказав»	11,67% (7 новин)
Баланс думок	непредставлення однієї зі сторін або її маргіналізація	1,67% (1 новина)

ДОДАТОК Д

**Відсоткові значення виявлення маркерів недотримання стандартів
журналістики онлайн-порталу «ЗаБор» (2022)**

Назва стандарту	Назва маркеру (тільки ті, що було виявлено в матеріалах)	Відсоток недотримання
Достовірність і точність	використання чужих фото- та відеоматеріалів без вказання гіперпосилання та авторства	17,55% (12 новин)
	розмите посилання на офіційне джерело	2,94% (2 новини)
	відсутність спростування або української позиції в матеріалі, де процитовано російське джерело	7,35% (5 новин)
	невідповідність фото- та/або відеоматеріалів описуваній у матеріалі дійсності	2,94% (2 новини)
	відсутність відповідного маркування на фото та відео, що використовуються як бекграунд	1,47% (1 новина)
	помилки в назвах, іменах, датах, посадах, юридичних термінах	2,94% (2 новини)
Повнота	відсутність бекграунду	1,47% (1 новина)
	відсутність експертної думки в матеріалі, де вона потрібна	2,94% (2 новини)
Відокремлення фактів від коментарів	невідокремлення будь-якої думки від фактажу матеріалу	1,47% (1 новина)
	незазначення імені автора думки	2,94% (2 новини)
	використання емоційно забарвленої інформації, що впливає на її сприйняття аудиторією	1,47% (1 новина)
	використання недоречного стилістично забарвленого синоніма до слова «сказав»	10,29% (7 новин)
Баланс думок	непредставлення однієї зі сторін або її маргіналізація	4,41% (3 новини)
	журналістська маніпуляція з формою подачі протилежних думок	1,47% (1 новина)

ДОДАТОК Е

Відсоткові значення виявлення маркерів недотримання стандартів журналістики інформаційно-аналітичного порталу «Акцент» (2022)

Назва стандарту	Назва маркеру (тільки ті, що було виявлено у матеріалах)	Відсоток недотримання
Достовірність і точність	відсутність посилання на джерело інформації	2,96% (5 новин)
	невиправдана анонімність джерела	1,18% (2 новини)
	невиправдана анонімність автора суб'єктивної думки	1,76% (3 новини)
	використання чужих фото- та відеоматеріалів без вказання гіперпосилання та авторства	1,47% (1 новина)
	використання чужих фото- та відеоматеріалів без вказання гіперпосилання та авторства	4,14% (7 новин)
	використання соцмереж як джерела інформації, якщо це не сторінки підтверджених акаунтів представництв державних органів або публічних осіб	3,55% (6 новин)
	використання непідтвердженої в офіційних джерелах даних про полонених, загиблих та/або поранених	0,59% (1 новини)
	цитовання російських джерел у випадку, якщо це не суспільно-важлива інформація	0,59% (1 новини)
	відсутність спростування або української позиції у матеріалі, де процитовано російське джерело	2,96% (5 новин)
	невідповідність фото- та/або відеоматеріалів описуваній у матеріалі дійсності	1,18% (2 новини)
	невикористання фемінітивів;	1,76% (3 новини)
помилки у назвах, іменах, датах, посадах, юридичних термінах	0,59% (1 новини)	
Повнота	відсутність бекграунду	1,18% (2 новини)
	невідповідність або недоречність певного бекграунду	0,59% (1 новини)
	відсутність експертної думки у матеріалі, де вона потрібна	2,96% (5 новин)
Відокремлення фактів від коментарів	не зазначення імені автора думки	2,37% (4 новини)
	використання емоційно забарвленої інформації, що впливає на її сприйняття аудиторією	0,59% (1 новини)
	не вказання імені автора у заголовку, де використано його цитату	1,18% (2 новини)
	невідповідність заголовка та змісту матеріалу	0,59% (1 новини)

Назва стандарту	Назва маркеру (тільки ті, що було виявлено у матеріалах)	Відсоток недотримання
Відокремлення фактів від коментарів	використання недоречного стилістично забарвленого синоніма до слова «сказав»	7,1% (12 новин)
Баланс думок	журналістська маніпуляція з формою подачі протилежних думок	1,18% (2 новини)
	ненадання альтернативного погляду у тому ж матеріалі або протягом 12 годин з гіперпосиланням на попередню новину	1,76% (3 новини)

ДОДАТОК Ж

Загальні відомості про виявлення маркерів недотримання професійних стандартів журналіста (2022)

Назва маркеру	Загальний відсоток виявлення в матеріалах	Онлайн-медіа, де найчастіше було виявлено маркер	Онлайн-медіа, де найрідше було виявлено маркер
Достовірність і точність			
відсутність посилання на джерело інформації	1,58% (8 новин)	«Акцент»	«ЗаБор», «Перший Запорізький»
невиправдана анонімність джерела	0,6% (3 новини)	«Перший Запорізький»	«Vgorode. Запоріжжя»; «ЗаБор», «061 Сайт міста Запоріжжя»
невиправдана анонімність автора суб'єктивної думки	0,6% (3 новини)	«Акцент»	в інших не виявлено
використання чужих фото- та відеоматеріалів без вказання гіперпосилання та авторства	5,36% (27 новин)	«ЗаБор»	«Vgorode. Запоріжжя»
відсутність інформації про автора, місце та/або період проведення певного дослідження, обсяг вибірки та допустимої межі похибки у соціологічному дослідженні	0,4% (2 новини)	«061 Сайт міста Запоріжжя»	в інших не виявлено
розмите посилання на офіційне джерело	0,99% (5 новин)	«ЗаБор»	«061 Сайт міста Запоріжжя», «Акцент»
використання соцмереж як джерела інформації, якщо це не сторінки підтверджених акаунтів представництв державних органів або публічних осіб	1,19% (6 новин)	«Акцент»	в інших не виявлено
використання непідтвердженої в офіційних джерелах даних про полонених, загиблих та/або поранених	0,2% (1 новина)	«Акцент»	в інших не виявлено
цитування російських джерел у випадку, якщо це не суспільно-важлива інформація	0,2% (1 новина)	«Акцент»	в інших не виявлено

Назва маркеру	Загальний відсоток виявлення в матеріалах	Онлайн-медіа, де найчастіше було виявлено маркер	Онлайн-медіа, де найрідше було виявлено маркер
Достовірність і точність			
відсутність спростування або української позиції в матеріалі, де процитовано російське джерело	2,58% (13 новин)	«ЗаБор»	«061 Сайт міста Запоріжжя»
невідповідність фото- та/або відеоматеріалів описуваній у матеріалі дійсності	21,83% (11 новин)	«061 Сайт міста Запоріжжя»	«Vgorode. Запоріжжя», «Перший Запорізький»
відсутність відповідного маркування на фото та відео, що використовуються як бекграунд	0,6% (3 новини)	«061 Сайт міста Запоріжжя»	«Vgorode. Запоріжжя», «Перший Запорізький», «Акцент»
невикористання фемінітивів	0,6% (3 новини)	«Акцент»	в інших не виявлено
помилки в назвах, іменах, датах, посадах, юридичних термінах	0,45% (8 новин)	«Vgorode. Запоріжжя»	«061 Сайт міста Запоріжжя»
Повнота			
відсутність бекграунду	2,58% (13 новин)	«Vgorode. Запоріжжя»	«Акцент»
невідповідність або недоречність певного бекграунду	3,57% (18 новин)	«061 Сайт міста Запоріжжя»	«Vgorode. Запоріжжя», «Перший Запорізький», «ЗаБор»
відсутність експертної думки у матеріалі, де вона потрібна	2,58% (13 новин)	«Vgorode. Запоріжжя»	«Перший Запорізький»
Оперативність			
відсутність оновлення або доповнення, після того, як з'явилися нові дані або факти	0,2% (1 новина)	«Vgorode. Запоріжжя»	в інших не виявлено
Відокремлення фактів від коментарів			
не відокремлення будь-якої думки від фактажу матеріалу	0,2% (1 новина)	«ЗаБор»	в інших не виявлено
не зазначення імені автора думки	1,39% (7 новин)	«ЗаБор»	«061 Сайт міста Запоріжжя», «Перший Запорізький»

Назва маркеру	Загальний відсоток виявлення в матеріалах	Онлайн-медіа, де найчастіше було виявлено маркер	Онлайн-медіа, де найрідше було виявлено маркер
Відокремлення фактів від коментарів			
використання емоційно забарвленої інформації, що впливає на її сприйняття аудиторією	0,6% (3 новини)	«Перший Запорізький»	«061 Сайт міста Запоріжжя», «Vgorode. Запоріжжя»
не вказання імені автора у заголовку, де використано його цитату	0,6% (3 новини)	«Акцент»	«Vgorode. Запоріжжя», «Перший Запорізький», «ЗаБор»
невідповідність заголовка та змісту матеріалу	0,2% (1 новина)	«Акцент»	в інших не виявлено
відсутність позначки/окремої рубрики, що вказує на суб'єктивність думок в авторському аналітичному або публіцистичному матеріалі;	0,4% (2 новини)	«Vgorode. Запоріжжя»	в інших не виявлено
використання недоречного стилістично забарвленого синоніма до слова «сказав»	8,93% (45 новин)	«ЗаБор»	«Vgorode. Запоріжжя»
Баланс думок			
непредставлення однієї зі сторін або її маргіналізація	0,99% (5 новин)	«ЗаБор»	«061 Сайт міста Запоріжжя», «Акцент»
журналістська маніпуляція з формою подачі протилежних думок	0,6% (3 новини)	«Акцент»	«Vgorode. Запоріжжя»; «Перший Запорізький»; «061 Сайт міста Запоріжжя»
ненадання альтернативного погляду в тому ж матеріалі або протягом 12 годин з гіперпосиланням на попередню новину	0,6% (3 новини)	«Акцент»	в інших не виявлено
посилання на пропагандистські або дезінформаційні джерела як на джерела альтернативних поглядів	0,2% (1 новина)	«061 Сайт міста Запоріжжя»	в інших не виявлено

ДОДАТОК И

Відсоткові значення виявлення маркерів недотримання стандартів журналістики інтернет-видання «061 Сайт міста Запоріжжя» (2024)

Назва стандарту	Назва маркеру (тільки ті, що було виявлено в матеріалах)	Відсоток недотримання
Достовірність і точність	відсутність посилання на джерело інформації	4,65% (4 новини)
	використання чужих фото- та відеоматеріалів без вказання гіперпосилання та авторства	4,65% (4 новини)
Повнота	відсутність необхідного бекграунду	11,63% (10 новин)
	невідповідність або недоречність певного бекграунду	25,58% (22 новина)
	відсутність експертної думки в матеріалі, де вона потрібна	1,16% (1 новина)
Відокремлення фактів від коментарів	використання емоційно забарвленої інформації, що впливає на її сприйняття аудиторією	1,16% (1 новина)
	невідповідність заголовка та змісту матеріалу	1,16% (1 новина)
	використання недоречного стилістично забарвленого синоніма до слова «сказав»	9,3% (8 новин)

ДОДАТОК К

Відсоткові значення виявлення маркерів недотримання стандартів журналістики сайту «Vgorode. Запоріжжя» (2024)

Назва стандарту	Назва маркеру (тільки ті, що було виявлено в матеріалах)	Відсоток недотримання
Достовірність і точність	використання соцмереж як джерела інформації, якщо це не сторінки підтверджених акаунтів представництв державних органів або публічних осіб	15% (6 новин)
Повнота	відсутність необхідного бекграунду	17,5% (7 новин)
	відсутність експертної думки у матеріалі, де вона потрібна	2,5% (1 новина)
Відокремлення фактів від коментарів	використання емоційно забарвленої інформації, що впливає на її сприйняття аудиторією	5% (2 новини)
	використання недоречного стилістично забарвленого синоніма до слова «сказав»	2,5% (1 новина)

ДОДАТОК Л

**Відсоткові значення виявлення маркерів недотримання стандартів
журналістики онлайн-медіа «Перший Запорізький» (2024)**

Назва стандарту	Назва маркеру (тільки ті, що було виявлено в матеріалах)	Відсоток недотримання
Достовірність і точність	використання чужих фото- та відеоматеріалів без вказання гіперпосилання та авторства	10,39% (8 новин)
	використання соцмереж як джерела інформації, якщо це не сторінки підтверджених акаунтів представництв державних органів або публічних осіб	1,3% (1 новина)
	відсутність відповідного маркування на фото та відео, що використовуються як бекграунд	7,79% (6 новин)
	помилки в назвах, іменах, датах, посадах, юридичних термінах	1,3% (1 новина)
Повнота	відсутність бекграунду	2,6% (2 новини)
	невідповідність або недоречність певного бекграунду	28,57% (22 новини)
	відсутність експертної думки в матеріалі, де вона потрібна	1,3% (1 новина)
Відокремлення фактів від коментарів	невідокремлення будь-якої думки від фактажу матеріалу	1,3% (1 новина)
	використання емоційно забарвленої інформації, що впливає на її сприйняття аудиторією	2,6% (2 новини)
	не вказання імені автора в заголовку, де використано його цитату	1,3% (1 новина)
	використання недоречного стилістично забарвленого синоніма до слова «сказав»	12,99% (10 новин)

ДОДАТОК М

Відсоткові значення виявлення маркерів недотримання стандартів журналістики онлайн-порталу «ЗаБор» (2024)

Назва стандарту	Назва маркеру (тільки ті, що було виявлено в матеріалах)	Відсоток недотримання
Достовірність і точність	відсутність посилання на джерело інформації	6,41% (5 новин)
	невиправдана анонімність джерела	1,28% (1 новина)
	невиправдана анонімність автора суб'єктивної думки	1,28% (1 новина)
	використання чужих фото- та відеоматеріалів без вказання гіперпосилання та авторства	14,10% (11 новин)
	розмите посилання на офіційне джерело	3,85% (3 новини)
	використання соцмереж як джерела інформації, якщо це не сторінки підтверджених акаунтів представництв державних органів або публічних осіб	2,56% (2 новини)
	цитовання російських джерел у випадку, якщо це не суспільно-важлива інформація	1,28% (1 новина)
	відсутність спростування або української позиції у матеріалі, де процитовано російське джерело	2,56% (2 новини)
	відсутність відповідного маркування на фото та відео, що використовуються як бекграунд	5,13% (4 новини)
	невикористання фемінітивів	1,28% (1 новина)
Повнота	відсутність бекграунду	7,69% (6 новин)
	невідповідність або недоречність певного бекграунду	2,56% (2 новини)
	відсутність експертної думки в матеріалі, де вона потрібна	5,13% (4 новини)
Оперативність	неподання інформації своєчасно	2,56% (2 новини)
Відокремлення фактів від коментарів	невідокремлення будь-якої думки від фактажу матеріалу	1,28% (1 новина)
	використання емоційно забарвленої інформації, що впливає на її сприйняття аудиторією	2,56% (2 новини)
	невідповідність заголовка та змісту матеріалу	1,28% (1 новина)
	використання недоречного стилістично забарвленого синоніма до слова «сказав»	16,67% (13 новин)

Назва стандарту	Назва маркеру (тільки ті, що було виявлено у матеріалах)	Відсоток недотримання
Баланс думок	журналістська маніпуляція з формою подачі протилежних думок	1,28% (1 новина)
	ненадання альтернативного погляду в тому ж матеріалі або протягом 12 годин з гіперпосиланням на попередню новину	3,85% (3 новини)
	поширення контенту, що може створити враження схвалення або виправдання дій агресора	1,28% (1 новина)

ДОДАТОК Н. Відсоткові значення виявлення маркерів недотримання стандартів журналістики інформаційно-аналітичного порталу «Акцент» (2024)

Назва стандарту	Назва маркеру (тільки ті, що було виявлено в матеріалах)	Відсоток недотримання
Достовірність і точність	відсутність посилання на джерело інформації	3,01% (5 новин)
	використання чужих фото- та відеоматеріалів без вказання гіперпосилання та авторства	8,43% (14 новин)
	розмите посилання на офіційне джерело	1,2% (2 новини)
Достовірність і точність	використання соцмереж як джерела інформації, якщо це не сторінки підтверджених акаунтів представництв державних органів або публічних осіб	1,81% (3 новини)
	відсутність спростування або української позиції в матеріалі, де процитовано російське джерело	0,6% (1 новина)
	відсутність відповідного маркування на фото та відео, що використовуються як бекграунд	2,41% (4 новини)
	невикористання фемінітивів	1,2% (2 новини)
	помилки в назвах, іменах, датах, посадах, юридичних термінах	0,6% (1 новина)
Повнота	відсутність бекграунду	11,45% (19 новин)
	невідповідність або недоречність певного бекграунду	0,6% (1 новина)
	відсутність експертної думки в матеріалі, де вона потрібна	6,63% (11 новин)
	політик виступає в ролі експерта з перебігу воєнних дій	0,6% (1 новина)
Оперативність	неподання інформації своєчасно	3,61% (6 новин)
	відсутність оновлення або доповнення, після того, як з'явилися нові дані або факти	0,6% (1 новина)
Відокремлення фактів від коментарів	використання емоційно забарвленої інформації, що впливає на її сприйняття аудиторією	0,6% (1 новина)
	використання недоречного стилістично забарвленого синоніма до слова «сказав»	9,04% (15 новин)
Баланс думок	непредставлення однієї зі сторін або її маргіналізація	1,2% (2 новини)
	ненадання альтернативного погляду в тому ж матеріалі або протягом 12 годин з гіперпосиланням на попередню новину	1,2% (2 новини)

ДОДАТОК П. Загальні відомості про виявлення маркерів недотримання професійних стандартів журналіста

Назва маркеру	Загальний відсоток виявлення в матеріалах	Онлайн-медіа, де найчастіше було виявлено маркер	Онлайн-медіа, де найрідше було виявлено маркер
Достовірність і точність			
відсутність посилання на джерело інформації	3,13% (14 новин)	«ЗаБор»	«Акцент»
невиправдана анонімність джерела	0,22% (1 новина)	«ЗаБор»	усі інші
невиправдана анонімність автора суб'єктивної думки	0,22% (1 новина)	«ЗаБор»	усі інші
використання чужих фото- та відеоматеріалів без вказання гіперпосилання та авторства	8,28% (37 новин)	«ЗаБор»	«Vgorode. Запоріжжя»
розмите посилання на офіційне джерело	1,12% (5 новин)	«ЗаБор»	«Vgorode. Запоріжжя»; «Перший Запорізький»; «061 Сайт міста Запоріжжя»
використання соцмереж як джерела інформації, якщо це не сторінки підтверджених акаунтів представництв державних органів або публічних осіб	2,68% (12 новин)	«Vgorode. Запоріжжя»	«061 Сайт міста Запоріжжя»
циткування російських джерел у випадку, якщо це не суспільно-важлива інформація	0,22% (1 новина)	«ЗаБор»	усі інші
відсутність спростування або української позиції в матеріалі, де процитовано російське джерело	0,67% (3 новини)	«ЗаБор»	«Vgorode. Запоріжжя»; «Перший Запорізький»; «061 Сайт міста Запоріжжя»
відсутність відповідного маркування на фото та відео, що використовуються як бекграунд	3,13% (14 новин)	«Перший Запорізький»	«Vgorode. Запоріжжя»; «061 Сайт міста Запоріжжя»

Назва маркеру	Загальний відсоток виявлення в матеріалах	Онлайн-медіа, де найчастіше було виявлено маркер	Онлайн-медіа, де найрідше було виявлено маркер
Достовірність і точність			
невикористання фемінітивів	0,67% (3 новини)	«ЗаБор»	«Vgorode. Запоріжжя»; «Перший Запорізький»; «061 Сайт міста Запоріжжя»
помилки в назвах, іменах, датах, посадах, юридичних термінах	0,45% (2 новини)	«Перший Запорізький»	«ЗаБор»; «Vgorode. Запоріжжя»; «061 Сайт міста Запоріжжя»
Повнота			
відсутність бекграунду	9,84% (44 новини)	«Vgorode. Запоріжжя»	«Перший Запорізький»
невідповідність або недоречність певного бекграунду	10,51% (47 новин)	«Перший Запорізький»	«Vgorode. Запоріжжя»
відсутність експертної думки в матеріалі, де вона потрібна	4,03% (18 новин)	«Акцент»	«061 Сайт міста Запоріжжя»
відсутність в експерта безпосереднього досвіду роботи, пов'язаного з тематикою, що висвітлено в матеріалі	0,45% (2 новини)	«Акцент»	усі інші
політик виступає в ролі експерта з перебігу воєнних дій	0,22% (1 новина)	«Акцент»	усі інші
Оперативність			
неподання інформації своєчасно	1,79% (8 новин)	«Акцент»	«Vgorode. Запоріжжя»; «Перший Запорізький»; «061 Сайт міста Запоріжжя»
відсутність оновлення або доповнення, після того, як з'явилися нові дані або факти	0,22% (1 новина)	«Акцент»	усі інші
Відокремлення фактів від коментарів			
невідокремлення будь-якої думки від фактажу матеріалу	0,45% (2 новини)	«Перший Запорізький»	«Акцент»; «Vgorode. Запоріжжя»; «061 Сайт міста Запоріжжя»

Назва маркеру	Загальний відсоток виявлення в матеріалах	Онлайн-медіа, де найчастіше було виявлено маркер	Онлайн-медіа, де найрідше було виявлено маркер
Відокремлення фактів від коментарів			
використання емоційно забарвленої інформації, що впливає на її сприйняття аудиторією	1,79% (8 новин)	«Vgorode. Запоріжжя»	«Акцент»
невказання імені автора у заголовку, де використано його цитату	0,22% (1 новина)	«Перший Запорізький»	усі інші
невідповідність заголовка та змісту матеріалу	0,45% (2 новини)	«ЗаБор»	«Акцент»; «Vgorode. Запоріжжя»; «Перший Запорізький»
використання недоречного стилістично забарвленого синоніма до слова «сказав»	10,51% (47 новин)	«ЗаБор»	«Vgorode. Запоріжжя»
Баланс думок			
непредставлення однієї зі сторін або її маргіналізація	0,67% (3 новини)	«Акцент»	усі інші
журналістська маніпуляція з формою подачі протилежних думок	0,22% (1 новина)	«ЗаБор»	усі інші
ненадання альтернативного погляду в тому ж матеріалі або протягом 12 годин з гіперпосиланням на попередню новину	1,12% (5 новин)	«ЗаБор»	«Vgorode. Запоріжжя»; «Перший Запорізький»; «061 Сайт міста Запоріжжя»
поширення контенту, що може створити враження схвалення або виправдання дій агресора	0,22% (1 новина)	«ЗаБор»	усі інші